JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

ALAPÍTVA: 1866

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI BIZOTTSÁGÁNAK FOLYÓIRATA

LXXV. ÉVFOLYAM J 2 K 2020. FEBRUÁR

TARTALOM

Tanulmány

MICZÁN PÉTER:
A szavahihetőség bizonyítási kapcsolódásai a polgári perben 53

MÉSZÁROS ÁDÁM ZOLTÁN:
Szimbolikus szólás kontra dologrongálás. Azaz a véleménynyilvánítás szabadsága és a tulajdonhoz való jog határvitája büntetőjogi szempontból 69

Jogalkotásunk nyomában

F. ROZSNYAI KRISZTINA:
Variációk egy témára: a közigazgatási ügyben eljáró bíróságok és hatásköreik 84

Szemle

DARÁK PÉTER:
Wlassics Gyula, a Királyi Közigazgatási Bíróság első elnöke 93

SZEGEDI LÁSZLÓ:
A falon innen és a falon túl – Hatáskör-átruházási dilemmák a német Szövetségi Alkotmánybíróság bankuniót értékelő döntésében 96

Jogirodalom, jogélet

RÁCZ LILLA:
A gazdasági jogalkotásról a jogtudomány prizmáján át. A gazdasági jogalkotás aktuális kérdései 101

hvgorac
Lap- és Könyvkiadó Kft.

JK_2020_2_B1.indd 1 2020. 01. 28. 13:31:06

„Készséggel sorakozunk mindig azokhoz, kik a jogtudomány fejlődésében a közjólétet látják felhívni. Készséggel szentelünk e lapon minden sort, munkásságunkban minden erőt az új lángra szított oltárnak, mely fölött a jog istensége áll."

Ökröss Bálint: A szerkesztő előszava
Jogtudományi Közlöny
Pest, Januarius 2. 1866. évfolyam, 2. old.

JURISPRUDENTIAL BULLETIN / RECHTSWISSENSCHAFTLICHE MITTEILUNGEN

CONTENTS / INHALT

Studies / Abhandlungen

PÉTER MICZÁN:
Credibility and its Connections with Evidence in Civil Procedure / Beweisfragen der Glaubwürdigkeit im Zivilprozess 53

ÁDÁM ZOLTÁN MÉSZÁROS:
Symbolic speech versus damaging property / Symbolische Rede kontra Sachbeschädigung – Grenzfragen der Meinungsfreiheit und des Eigentumsrechts aus strafrechtlicher Perspektive 69

On the Track of Our Legislation / Blick auf die Gesetzgebung

KRISZTINA F. ROZSNYAI:
Variations on a Theme: Courts Proceeding in Administrative Matters / Variationen über ein Thema: Die Verwaltungsgerichte und ihre Kompetenzen 84

Review / Rundschau

PÉTER DARÁK:
Gyula Wlassics, First President of the Royal Administrative Court / Gyula Wlassics, der erste Präsident des Königlichen Verwaltungsgerichts 93

LÁSZLÓ SZEGEDI:
On This and That Side of the Wall – Dilemmas of Transfer of Jurisdiction in the Bundesverfassungsgericht's Decision Evaluating the Banking Union / Auf dieser und auf jener Seite der Mauer – Befugnisübertragungsdilemmas in der Bankunionsentscheidung der deutschen Bundesverfassungsgerichtshofs 96

Legal Life, Legal Literature / Rechtsliteratur – Rechtsleben

LILLA RÁCZ:
Economic Legislation Through the Prism of Jurisprudence. Actual Issues of Economic Legislation / Über die Wirtschaftsgesetzgebung durch das Prisma der Rechtswissenschaft. Aktuelle Fragen der Wirtschaftsgesetzgebung 101

A KIADVÁNY
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY
Az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának folyóirata

A Szerkesztőbizottság vezetője:
Dr. Korinek László

A Szerkesztőbizottság tagjai:
Dr. Hamza Gábor, Dr. Lamm Vanda, Dr. Szalma József

Főszerkesztő: **Dr. Vörös Imre**

Szerkesztők: **Dr. Szalai Éva, Dr. Udvary Sándor**

A szerkesztőség címe: 1037 Budapest, Montevideo u. 14.

A kéziratokra vonatkozó formai követelményeket a https://hvgorac.hu/Jogtudomanyi_Kozlony oldalon, az „Impresszum" aloldalon elérhető „Szerkesztési útmutató" tartalmazza.

Kéziratot nem őrzünk meg, és nem küldünk vissza. Amennyiben szerzőnk valamelyik egyetem állam- és jogtudományi karán tevékenykedik, a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége csak az egyetem megjelölésével közli a szerző beosztását. A kar, tanszék megjelölését csak abban az esetben közöljük, ha nem jogtudományi karon tevékenykedő szerzőről van szó. Igazgatási jellegű funkció (tanszékvezető, igazgató stb.) közlését a Szerkesztőbizottság ugyancsak mellőzi.
A publikálással kapcsolatos további kérdések a voros44@gmail.com címre küldhetők.

A Kiadó a lapban megjelenő tanulmányok szerzőinek azonos összegű honoráriumot fizet.

Kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.

hvgorac
Lap- és Könyvkiadó Kft.

Előfizetési díja a 2020. évre: 24 000 Ft. 2020-ban az egyes lapszámok külön is megvásárolhatók 2000 Ft/szám áron.

Nyomdai munkálatok: Multiszolg Bt.

HU ISSN 0021–7166

A Jogtudományi Közlöny 2000 és 2019 közötti lapszámaiban megjelent írások teljes szöveggel, online kutathatók a Jogkódexen. www.jogkodex.hu

Jogkódex
Internetes jogi tudástár

Tanulmány

Miczán Péter PhD, kúriai főtanácsadó, Kúria (Budapest)

A szavahihetőség bizonyítási kapcsolódásai a polgári perben*

A polgári perjogban a bizonyítás eredményének mérlegelése körében a szavahihetőség, illetve megdőlésének eddig fel nem tárt kérdésköre – potenciálisan ügydöntő jelentőségére tekintettel – tudományos igényű vizsgálatot érdemel. A tanulmány érvel amellett, hogy a szavahihetőség perbeli történeti tényállás megállapítására miért tekinthető közvetetten alkalmasnak, és milyen hibában szenvednek a szavahihetőség – bizonyítás eredményének mérlegelésében való – felhasználására alkalmasnak hitt logikai műveletek. Azonosításra kerülnek a szavahihetőség megdőlésének mint perbeli felelősségi tényállásnak az elemei, illetve, hogy miként befolyásolja a felek szavahihetőségének perbeli jelentőségét az, hogy a Pp. perbeli hallgatáshoz való jogukat elismerte. A szerző érvekkel alátámasztott álláspontja szerint szavahihetőség kérdése nemcsak a tanúk vonatkozásában bír jelentőséggel, valamint a tényállítással vegyes vélemény mérlegelését szükséges volna lehetővé tenni. A tanulmány végül megvonja, hogy hol húzódik a felek és a közreműködők megengedett és tiltott befolyásolásának a határa.

Bevezetés

A polgári perjogban számos kérdés vethető fel a szavahihetőség megdőlésének a bizonyítás eredményének mérlegelése során történő figyelembevételével kapcsolatban, akár a belföldi perjogi bírói gyakorlat alapján[1], akár magánjogi, büntető eljárásjogi dogmatikai (felelősség- és szankciótani) analógia alapján, vagy a szavahihetőség *(credibility, trustworthiness, Glaubwürdigkeit, Glaubhaftigkeit)* német polgári perjogi bírói gyakorlatára[2], vagy szövetségi amerikai szabályozására[3] tekintettel.

A szavahihetőség sokrétű és eddig fel nem tárt jellegére tekintettel elsősorban nem a jelen, hanem további, *önálló tanulmányban* kerülnek bemutatásra a szavahihetőséggel kapcsolatban *általánosan* felvethető kérdések, ahogy különálló tanulmányban vizsgálom a szavahihetőség *megdőlésére alkalmas perbeli* cselekményekkel, illetve erre önállóan alkalmas *peren kívüli cselekményekkel* kapcsolatos, továbbá a szavahihetőség megítélésével kapcsolatos eljárási szabálysértések esetén felmerülő rendes és rendkívüli *jogorvoslatokkal* kapcsolatos kérdéseket is.

E tanulmányban vizsgálom különösen (i) a szavahihetőség perbeli történeti *tényállás megállapítására* való közvetett *alkalmasságát*. Bemutatom (ii) a szavahihetőség a

* E tanulmány jelentős mértékben épített a Kúria Büntető, Közigazgatási, Munkaügyi és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-elemző Csoportja Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdéseiről szóló Összefoglaló véleményében és ennek mellékletében foglaltakra, annak egyes megállapításait rendezte a központi kérdéssé tett szavahihetőség köré, és vezette tovább a vizsgálatot kiegészítő kérdésfeltevésekkel és válaszjavaslatokkal.

1 Erről különösen ld.: Dr. Farkas Attila – Dr. Pomeisl András: *A polgári perrendtartásban nevesített egyes bizonyítási eszközök sajátosságai az ítéleti tényállás megállapításában és az ítéleti bizonyosság kialakulásában: – tanúvallomás – szakértői vélemény – szemle – okirati bizonyíték. Mellékletek a Kúria Büntető, Közigazgatási, Munkaügyi és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-elemző Csoportja Összefoglaló véleményéhez az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdéseiről* Bp., 2017. október (https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/melleklet_iteleti_bizonyossag.pdf) 189–212.

2 Erről különösen ld.: Prechtel, Günter: *Die Bedeutung der Glaubwürdigkeit und des persönlichen Eindrucks für die Beweiswürdigung.* Zeitschrift für das Juristische Studium 2017/4. 381–395., http://www.zjs-online.com/dat/artikel/2017_4_1134.pdf; utolsó letöltés napja: 2019. szeptember 30.

3 Ld. különösen az Amerikai Egyesült Államok Szövetségi Bizonyítási Szabályainak (*Federal Rules of Evidence*, a továbbiakban: SzBSz) 2019-ben hatályos rendelkezései közül a 104. szakasz (e) bekezdését, 404–406., 607–615., 703–704., 803., 806. és 807. szakaszait, a szavahihetőség témakörében. Elérhető: https://www.rulesofevidence.org/table-of-contents/; utolsó letöltés napja: 2019. szeptember 30.

bizonyítás eredményének mérlegelésében való felhasználására alkalmasnak hitt *logikai műveletek hibáját,* amely szükségessé teszi a szavahihetőség megdőlését perbeli *felelősségi* tényállásként kezelni, (iii) e sajátos felelősségi tényállás elemeit, (iv) a felek szavahihetőségének perbeli jelentőségét perbeli hallgatáshoz való joguk új Pp. általi elismerése után. Vizsgálom továbbá, hogy (v) miért lényeges a perben valamennyi közreműködő szavahihetősége és nem csak a tanúé, (vi) elhatárolom egymástól a fél, illetve közreműködő szavahihetőségéről alkotott tisztán véleményt vagy tényállítással vegyes véleményt és indokolt javaslatot teszek ezek kifejezett szabályozására, (vii) bemutatom a szavahihetőség *viszonyának részkérdéseit* a felek, illetve a közreműködők – bíróság, felek általi tiltott, illetve *megengedhető – befolyásolásával*.

I.
A szavahihetőség perbeli történeti *tényállás megállapítására* való *közvetett alkalmassága (másodlagos, hiánypótló, korrekciós jellege)*

A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: rPp.) 163. §-ához fűzött Nagykommentár[4] szerint *közvetlen bizonyításnak* nevezzük azt a bizonyítást, amelynél a *bizonyító tényről egyszeri művelet útján következtet* a bíróság a *bizonyítandó tényre*. *Közvetett* a bizonyítás akkor, ha a bíróság *kétszeri vagy többszöri logikai művelet útján következtet* a *bizonyítékokról a bizonyítandó tényre*.

Kiemeli, hogy a *közvetett bizonyításnak a polgári perben nagy jelentősége* van. Így pl. a *vélelmek* alkalmazása esetében *mindig közvetett* bizonyítás történik, de ide sorolták az ún. *kizáró következtetést* is. Ebben az esetben arról van szó, hogy ha valamely tény *fennállása* vagy *valósága bizonyított*, akkor a bíróság annak az *ellenkezőjét fenn nem állónak*, illetve valótlannak tartja. Így, ha valaki *közvetlen bizonyítással bebizonyítja*, hogy egy bizonyos időpontban egy meghatározott helyen *tartózkodott*, akkor a bíróság *kizáró következtetéssel megállapítja*, hogy ugyanabban az időpontban *más helyen nem tartózkodhatott*.

Bár a Pp. egyes rendelkezései a *szavahihetőséget* a jogvita eldöntéséhez közvetlenül szükséges tényekkel párhuzamba állítva *„körülménynek"* nevezik, a körülmény egy *tényhez kapcsolódó tényként* határozható meg, amely tehát a *per eldöntéséhez szükséges jellegét nem vonja kétségbe*.

A szavahihetőség megdőlése ilyen értelemben tehát a perbeli jogvita eldöntéséhez szükséges tények megállapítását közvetetten segítheti elő, hiszen egyrészt arra kell következtetést levonni, hogy a fél, illetve a közreműködő valamely perben tett tényállítását[5] önhibájából valótlanul tette meg, emiatt a szavahihetősége megdőlt, majd ebből vonhat le a bíróság következtetést arra, hogy az e személy által tett más, olyan tényállítás is valótlan, amelynek valótlanságára egyébként más körülmény vagy bizonyíték nem enged következtetni.

A polgári per *elsődlegesen* a perben érvényesített jogok törvényi tényállásának megfelelő, azt megalapozó *történeti tényállás megállapítását célozza* [Pp. 263. § (1) bek.]. A tényállás megállapítása bizonyítási eszközökön alapulhat. Így ezek valóságnak megfelelőségének (hamisítatlanságának) önálló bizonyítása hozzájárul a bizonyítandó tényekre való helyes következtetéshez.

A *történeti tényállási körbe* – ha az nem az érvényesített jog tényállási eleme – fogalma (általános jellege) alapján egyértelműen *nem tartozhat bele* sem a fél, sem a közreműködő *általános jellegű szavahihetősége,* mert abból logikailag nem lehetne közvetlenül következtetést levonni valamely tényállítás valóságnak való megfelelőségére. Azaz, pusztán azért, mert valaki általában hazudik, nem lehet logikailag tévedhetetlen következtetést levonni arra, hogy a vizsgált nyilatkozatban is ezt tette. Ennek ellenére érvényesül az a gyakorlat, hogy éppen ez történik. Azaz (önhibából való) valótlan állítás megállapítása esetén a bíróság a nyilatkozó szavahihetőségének megdőlését is megállapíthatja, és ez alapján más állításának valótlansága megállapítására is jogot formál.

Felvethető a kérdés, hogy mikor juthat nagyobb *jelentőséghez* a polgári perben a *felperes számára* az alperes, illetve az általa felajánlott illetve az ő állítását, tagadását alátámasztó bizonyítási eszközöket szolgáltató személyek még meg nem dőlt *szavahihetőségének megdöntését célzó bizonyítás*? Meglátásom szerint akkor, ha a felperes által felajánlott bizonyítási indítványokat a bíróság jogszerűen elutasította, illetve az általa felajánlott bizonyítási eszközök *nem voltak elégségesek* arra, hogy a bíróságban a bizonyítani szándékolt tények fennállásáról meggyőződést alakítsanak ki. Röviden: az ún. bizonyítási teher ítélettel (bizonyítatlanság miatt) való kereset *elutasítás lehetőségének a felmerülése* esetén.

Ilyenkor az *elvi lehetősége* fennáll annak, hogy az alperes, illetve a közreműködők, különösen a tanú *szavahihetősége megdőlésének* a bizonyítása esetén a *bíróság valót-*

4 Utal rá, hogy a közvetlen és közvetett bizonyítás *megkülönböztetése más értelemben is használatos*. A bizonyítás *módja közvetlen*, ha azt a *perbíróság folytatja* le, tehát a határozatot hozó bíróság *maga észleli* a bizonyítási eszközökön keresztül a bizonyítékokat. A bizonyítás *minden más módja közvetett*. Így az is közvetett bizonyítási mód, ha a perbíróságnak csak egy tagja, a kiküldött bíró folytatja le a bizonyítást, vagy ha nem a perbíróság, hanem a megkeresett bíróság jár el. Erről ld.: Kiss Daisy – Németh János (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényhez* Budapest, Complex Jogtár, Wolters Kluwer, 2014.

5 Miközben úgy vélem, hogy egyes peren kívüli tényállítások önhibából eredő valótlan megtétele is alkalmas lehet a perbeli szavahihetőség megdöntésére, ezeket – vitatott jellegükre tekintettel – külön dolgozatban mutatom be, e dolgozatban főszabály szerint vizsgálatuktól, említésüktől – kivéve különösen a 3.2. pontot – tartózkodtam.

lannak tekinti az általuk szolgáltatott bizonyítási eszközöket, az alperes érdemi védekezést tartalmazó tényállításait, így a felperes pernyertessé válhatna.

Fordítva is elképzelhető, hogy a *felperes látszólag teljesítette* bizonyítási kötelezettségét, ezzel az ellenbizonyítási teher lényegében az *alperesre* fordult, aki az egyes bizonyítási eszközök valótlanságát nem tudja sikerrel bizonyítani, de *sikerrel bizonyítja* a felperes és az általa felajánlott, illetve állításait megerősítő bizonyítási eszközöket szolgáltató személyek *szavahihetőségének a megdőlését*. Ilyenkor is fennáll az elvi lehetősége annak, hogy a szavahihetőség hiánya alapján a bíróság *sikertelennek értékelje a felperes általi bizonyítást,* mert az említett bizonyítási eszközöket az alapján nyilvánítja valótlannak, hogy az azokat szolgáltató személyek szavahihetősége megdőlt.

Tekintettel tehát a szavahihetőség megdőlésének perdöntő jelentőségére, illetve a közvetett bizonyítás perjogban elfogadott jellegére – különösen bizonyítékínséges perekben –, meglátásom szerint a Pp. alapján a fél, illetve a közreműködő tényállításának valósága mellett *lehet bizonyítást indítványozni közvetlenül a fél, illetve a közreműködő szavahihetőségére is*. Jóllehet a Pp. [276. § (1) bek.] szerint a bíróság a per *eldöntéséhez szükséges tények megállapítása* végett rendel el bizonyítást, azonban ezek körébe a fentiek miatt a szavahihetőség megdőlése mint bizonyító és bizonyítandó tény bizonyítása is beletartozik.

Mivel a bíróság által megállapított szavahihetőség *megdőlése ténynek* minősül, továbbá a per eldöntéséhez az szükséges, így e tesztet a szavahihetőségre vonatkozó bizonyítási indítvány teljesíti. Mindezért a fél *kérelmére* ennek helye lehet a bizonyítási indítványok *teljesíthetőségére* vonatkozó *általános feltételek szerint,* azzal, hogy a bíróság hivatalból is észlelheti bármelyik fél vagy közreműködő szavahihetőségét megdöntő körülményeket is.

Itt jegyzendő meg, hogy Farkas és Pomeisl[6] szerint bizonyos esetekben a tanú szavahihetőségének *közvetlen megkérdőjelezése megnehezíti* a valóban észlelt jelenségek feltárását. Hangsúlyozandó azonban, hogy ez egy *meghallgatástechnikára* utaló kijelentés, arra nem utaltak, hogy ezt a bíróság, illetve a felek ne tehetnék meg, illetve erre irányuló indítvány esetén erre vonatkozóan bizonyítást ne lehetne lefolytatni.

A szavahihetőségre vonatkozó részletszabályok perjogi *kodifikálása esetén a szavahihetőség e másodlagos* – közvetlenül a jogvita eldöntése szempontjából lényeges kérdésekre vonatkozóan felajánlott bizonyítási eszközök elégtelensége, alkalmatlansága, hiányossága esetén figyelembe vehető – *jellegének artikulálása is javasolható.*

6 Ld: Dr. Farkas Attila – Dr. Pomeisl András: i. m. 189–212.

II.
A szavahihetőség a bizonyítás eredményének mérlegelésében való *felhasználására* alkalmasnak hitt *logikai műveletek hibája*

E szavahihetőség vonatkozásában a bíróság által alkalmazott logikai műveletek[7] közül, meglátásom szerint elsősorban az indukció és a dedukció alkalmazása merülhet fel. Így amikor a bíróság megállapítja, hogy az adott személy által szolgáltatott bizonyítási eszköz vagy annak egy része önhibájából valótlan tartalmú, ebből induktív következtetést von le arra, hogy az adott személy nem szavahihető (azaz *általában* a tényállításai nem a valóságnak megfelelőek, igazak). Majd erre alapítva azt az (ál)deduktív következtetést vonhatja le, hogy a megdőlt szavahihetőségű személy más perben tett tényállítását is (biztosan) valótlanul tette meg.

A közvetett bizonyítás alapján általában *nincs szüksége a bíróságnak külön törvényi felhatalmazásra* ahhoz, hogy bármilyen logikai következtetést vonjon le a megállapított tényekből, és a gyakorlat úgy tekinti, hogy ez igaz a szavahihetőség megdőlésének, illetve az alapján valamely tényállítás valótlanságának megállapítására is, mert ez a bizonyítási eszközök vizsgálata, mérlegelése részének tekintendő.

Az *indukció és a dedukció logikai műveletei azonban azért nem tudnak maradéktalanul érvényesülni* a perbeli (vagy peren kívüli) hazugságból szavahihetőségre, ebből egy perbeli tényállítás valótlanságára következtetésekné l, mert a szavahihetőség nem azt fejezi ki, hogy az adott személy *mindig* hazudik, hanem csak azt, hogy *általában,* azaz az esetek többségében, de *nem mindig.*

Egyes források kifejezetten fel is hívják a figyelmet arra, hogy a dedukciót nem szabad összekeverni bizonyos más következtetésekkel, amelyek a feltevések igazsága esetén is csak *valószínűsítik a konklúziót,* de *nem bizonyítják*.[8]

Mindez aláhúzza, hogy a szavahihetőség megdőlésére alkalmas, bíróság által hivatalból, vagy bizonyítás során észlelt tények alapján *logikailag helyes következtetés nem vonható le arra*, hogy valaki minden releváns tényállítását hamisan teszi meg, miközben csak ezen alapulhatna he-

7 Ilyen logikai műveletek az analógia, szintézis, analízis, hipotézis, tagadás, összekapcsolás, kizárás, kondicionálás, következmény-viszony, ekvivalencia, logikai igazság, logikai ellentmondás, szillogizmus, szubszumció. Ezekről részletesen ld. pl.: Molnár Ambrus – Szucsikné dr. Soltész Ilona: *Az emberi megismerés ismeretelméleti alapjai és a jogi megismerési folyamat sajátosságai,* in: Kúria Büntető, Közigazgatási, Munkaügyi és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-elemző Csoport: Összefoglaló vélemény – Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései 14., https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemeny_iteleti_bizonyossag.pdf; utolsó letöltés napja: 2019. szeptember 30.

8 Ld.: http://www.kislexikon.hu/dedukcio1.html#ixzz5xEchkYhS; utolsó letöltés napja: 2019. szeptember 30.

lyesen a bíróság azon következtetése, hogy a szavahihetőség megdőlése miatt egy másik tényállítást is valótlanul tett meg.

E gordiuszi csomó megoldása nyilvánvalóan nem az, hogy akkor kizárásra kerül a szavahihetőség mérlegelhetősége a tényállítások valósága megállapításának vizsgálatából, hanem az, hogy egyértelműen, valós természetét felés elismerve kifejezetten is sajátos perjogi *felelősségi tényállásnak tekintjük* a szavahihetőség *megdőlését*, és nem erre alapított következtetésnek, hanem fennállása esetén alkalmazható *szankciónak* tekintjük az adott fél, illetve közreműködő bármely perbeli tényállítása valótlannak minősítési – bíróságot illető – jognak a megnyílását.

III. A szavahihetőség perbeli megdőlése mint sajátos *perjogi felelősségi tényállás* elemei röviden

1. Rövid alapvetés

Több, jelentősebb, a polgári eljárásjogi felelősség egyes kérdéseit vizsgáló munka[9] sem tesz említést a szavahihetőség megdőlése bírói megállapításáról mint sajátos polgári perjogi felelősségi tényállásról.

Erre talán magyarázat lehet Papp[10] felvetése, aki általában *helytelennek* tartja, ha egy adott jogág, így a polgári perjog felelősségi szabályai *szükségtelenül túlterjeszkednek* jogági korlátain, vagy ha éppen *túlságosan tágan kezelik a felelősség fogalmát*, és minden perjogi következmény nélkül megvalósuló magatartást a perjogi felelősségi körbe sorolnak. Papp a felelősséget, társadalmi rosszallást kifejező és szankciótűrési, valamint helytállási kötelezettséget tartalmazó negatív tartalmú értékelésként azonosította, amely a felelősségre vonás eredménye és részben célja. Kiemelte, hogy a polgári per résztvevőinek a magatartása csak akkor tekinthető *jogellenesnek*, ha azt a jogszabály *előzetesen ilyenné nyilvánította*. Erre tekintettel hangsúlyozandó, hogy a szavahihetőség megdőlését a Pp. kifejezetten se nem tiltja, se nem írja elő, ugyanakkor a bírói gyakorlat alapján ez lényegében az említettek szerint működik anélkül, hogy felelősségi esetnek kezelnék.

Novák[11] a polgári eljárásjogi *felelősség feltételei* közé sorolta a jogellenességet, az okozott hátrányt, az okozati összefüggést, és a vétkességet is.

Érdekesség, hogy a polgári eljárásjogi felelősség tényállási alakzatait vizsgáló Újlaki sem tekintette önálló alakzatnak a szavahihetőség megdőlését, jóllehet a valótlan tény állítását igen.[12]

Mindez megerősíti, hogy a jogtudomány és a bírói gyakorlat a fenti logikai hiba ellenére nem tekinti felelősségi tényállásnak a szavahihetőség (vélelmének) perbeli megdőlését.

2. A szavahihetőség megdőlését kiváltó jogellenes cselekmény sajátosságáról általában

A Novák által felsorolt fogalmi elemek alapján a szavahihetőség perbeli megdőlésén mint sajátos polgári perjogi felelősségi tényálláson belül a *jogellenességet* a lényeges társadalmi viszonyokbeli, és nemcsak az adott perjogi jogviszonyon belüli igazmondási kötelezettség megsértése válthatja ki. Ez egyben azt is jelentené, hogy a peres jogviszony nemcsak a perbeli, hanem egyéb társadalmi közfelfogás szerint lényeges helyzetben elvárt igazmondási kötelezettség megszegését is szankcionálná. Mindezt azonban a szavahihetőség *általános* perjogi *jogviszonyra észszerűen, életszerűen le nem korlátozható* fogalma, természete indokolja. Mindkét csoportba tartozó cselekmények részletesebb vizsgálatára önálló tanulmányokban kerül sor.

3. Okozati összefüggés és a perben okozott hátrány

A szavahihetőség megdőlésével *okozati összefüggésben* a perben *felmerülő hátrány* a megdőlt szavahihetőségű személy állításaiba vetett bizalom megszűnése, ezáltal *többlet vizsgálati-, bizonyításicselekmény-elvégzési szükséglet felmerülése*, az eljárás ezáltal való esetleges *időbeli elhúzódása*, ezzel valószínűleg az *eljárási költségek*, illetve az abba nem tartozó, de ténylegesen felmerülő költségek növekedése, a bíróság *munkaterhének növelése*.

4. Vétkesség (nincs vélelem)

A *vétkesség* a perbeli igazmondási kötelezettség megsértése esetén alkalmazható bírság feltételéhez (önhibához) kell, hogy igazodjon, azaz mind a szándékos, mind a súlyos gondatlan – a rPp. [8. § (3) bek.] önhiba tartalmát kibontó szavaival: jobb tudomás ellenére vagy nagyfokú gondatlanságból történő – elkövetés eseteire alkalmazandó.

Papp[13] szerint *szándékos* polgári *eljárásjogi* jogsértés akkor valósul meg, ha a jogsértő tudatában volt magatar-

9 Ezek közül kiemelhető különösen, Papp Zsuzsanna: *Gondolatok a polgári eljárásjogi felelősségről*, In: A jogi felelősség és szankciórendszer elméleti alapjai, ELTE-ÁJK Bp. 1989, Novák István: *A polgári eljárásjogi felelősség alapgondolatai*, Jogtudományi Közlöny 1972. 11. 571–576., Eörsi Gyula: *A felelősség jogágazati variációiról*, Jogtudományi Közlöny 1978. 1. 6–9., Farkas József: *A polgári eljárásjogi felelősség kérdéséhez Demokrácia-felelősség-hatékonyság*, Polgári Eljárásjogi Füzetek XII. Bp. 1983. 257–258., Kengyel Miklós: *A bíróság és a felek közötti felelősségi viszony a polgári perben*, In: A jogi felelősség és szankciórendszer elméleti alapjai ELTE-ÁJK Bp. 1989., Újlaki László: *A fél eljárásjogi felelősségének elméleti vázlata és megjelenési formái*, In: A jogi felelősség és szankciórendszer elméleti alapjai, ELTE-ÁJK Bp. 1989.

10 Ld.: Papp: i. m. 32. skk.

11 Ld.: Novák István: *A polgári eljárásjogi felelősség feltételei*, Jogtudományi Közlöny 1980. 12. 857.

12 Ld.: Újlaki: i. m. 35–46.

13 Ld.: Papp: i. m. 36.

tása társadalomra veszélyességének, jogellenességének és magatartása társadalomra veszélyes következményeit kívánta is. Ez lényegileg egyezik a büntetőjog szándékosság fogalmával (Btk. 7. §). A büntetőjog azonban nem használja a *súlyos gondatlanság* fogalmát. A Btk. (8. §) a tudatos és a hanyag gondatlanság fogalmait használja, amelyek akkor valósulnak meg, ha a jogsértő *előre látja* jogsértésének lehetséges következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában, vagy amikor a jogsértő cselekménye lehetséges következményeit azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja. A magánjog a *súlyos gondatlanság* fogalmi körét *nem tartja előre absztrakt módon megvonhatónak*, hanem mindig az egyedi esetekben látja megállapíthatónak, különösen az elkövető, a cselekmény, és a hátrányos jogkövetkezmények mérlegelése alapján.[14]

Mindez meglátásom szerint megfelelően alkalmazandó az igazmondási kötelezettség súlyos gondatlanságon alapuló önhibából való megsértése miatti pénzbírság kiszabása vonatkozásában is. Mindezért a szavahihetőség megdőlésének megállapíthatósága, szankciója esetében sem igazolható más vétkességi fogalmi kör alkalmazása.

Kiemelendő, hogy a magánjogi exkulpációs deliktuális felelősségi rendszerrel ellentétben, amely lényegében megteremti a felróhatóság vélelmét, *a polgári perjogban az igazmondási kötelezettség megsértése vonatkozásában az önhiba mellett nem szól vélelem, ezért nem indokolt a szavahihetőség megdőlésének sajátos felelősségi tényállásában sem ilyet alkalmazni.*

Ez kétségtelenül megnehezíti az alkalmazását, de ez a tisztességes eljárás garanciájaként elfogadható alkalmazási korlátozásnak tekinthető.

5. Sajátos perhátrány szankció

E különös perjogi felelősségi eset sajátos szankciója az említettek szerint az, hogy a bíróság joga megnyílik arra, hogy a megdőlt szavahihetőségű személy perbeli tényállítását valótlannak tekintse. Mindez tehát azért tekintendő szükségszerűen szankciónak, mert a *logika szabályai alapján nem vonható le helyesen következtetés* a szavahihetőség (mint általános igazmondás) megdőléséből egy, konkrét perbeli tényállítás valótlanságára.

6. Hivatalból lehet-e az igazmondási kötelezettség megsértésére bizonyítást lefolytatni?
Ha igen, ez érvényesüljön-e a szavahihetőség megdőlése vonatkozásában is?

A Pp. 4. § (4) bekezdése szerint a bíróság azt a felet, aki *önhibájából* a perben *jelentős tények* tekintetében olyan nyilatkozatot tesz, amelyről *bebizonyosodik*, hogy *valótlan*, *pénzbírság* megfizetésére *kötelezi*, *valamint* az e törvényben meghatározott *más jogkövetkezménnyel* sújtja.

A valótlan tényállítás perjogi felelősségi tényállásának elemei fent érintésre kerültek, ezért itt csak azt kell kiemelni, hogy a jogalkotó által – kizárólag itt – használt *bebizonyosodás* kifejezés bíróság általi *hivatalbóli* bizonyítás általi, illetve az *anélküli* észlelés eseteit *egyaránt* átfogják-e. Mivel *a bírságkiszabásra hivatalból* a törvény alapján kerül sor és az nem tartozik a bíróság mérlegelési jogkörébe, arra lehet következtetni, *hogy a pénzbírság alkalmazás feltételeinek fennállására vonatkozó vizsgálat, bizonyítás is lefolytatható hivatalból. Ellenkező esetben nem tudna érvényesülni a perbeli igazmondás érvényesüléséhez fűződő jogalkotói szándék*. A bebizonyosodás meglátásom szerint nem szűkíthető le ezért azon esetkörre, amikor külön bizonyítás nélkül észlelhető az önhibából történő valótlan perbeli tényállítás.

A Pp. [276. § (2) bek.] szerint a bíróság *bizonyítást hivatalból akkor rendelhet el, ha azt törvény megengedi*. A bebizonyosodás fogalmat máshol nem használja a Pp., ezért kérdéses, hogy a hivatalból kiszabandó jogkövetkezmény kimondása magában foglal-e hivatalbóli bizonyítás lefolytatását e jogkövetkezmény alkalmazási feltételei megállapítására. Kérdéses továbbá, hogy a törvény általi *engedélynek* a hivatalból történő bizonyításra *kifejezettnek* kell-e lennie. Ha a Pp. 4. § (4) bekezdése körében is az általános szabály érvényesülne, az azt jelentené, hogy ha a valótlan tényállítást önhibából tevő féllel szemben az ellenérdekű fél esetleg jogban való járatlansága, vagy egyéb ok miatt ilyen a Pp. 4. § (4) bekezdése tényállítási elemeinek bizonyítására indítványt nem terjesztene elő, akkor a bíróság nem tudná megvédeni az eljárást a pénzbírság szankciójával a fél hazudozásával okozott hátrányoktól, hiába tiltja azt a Pp. Meglátásom szerint mindezért a bíróság a 4. § (4) bekezdése szerinti *pénzbírság alkalmazási feltételeinek vizsgálata érdekében hivatalból folytathat le bizonyítást.*

Mindez a *szavahihetőség megdőlésének* bíróság általi megállapítása mint sajátos perjogi felelősségi tényállás körében is hasonlóan volna kezelendő, azaz az ott is önhibához kötendő felelősségre vonatkozóan is szükséges volna, hogy arra vonatkozóan a polgári igazságszolgáltatás működésének védelmében a bíróság hivatalból is folytathatna le bizonyítást, *ha kételye merülne fel* az adott fél, illetve közreműködő szavahihetőségét illetően. Az a körülmény, hogy a Pp. 278. § (2) bekezdése a szavahihetőség *vizsgálati kötelezettségét*[15] írja elő a bíróság számára, e tekintetben a jogalkotói szándékot illető feltételezés helyességét látszik igazolni azzal, hogy az vizsgálat alapve-

14 Ld.: Gárdos Péter – Vékás Lajos (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez*, Budapest, Complex Jogtár, Wolters Kluwer, 2018. Ptk. 6:464. §-ához fűzött magyarázatot.

15 E kötelezettség fennállását nem kérdőjelezi meg az a körülmény, hogy a Pp. – talán nem teljesen helyeselhetően – a 278. § (2) bekezdésében „kérdéseket intézhetnek" fordulatot használ, hiszen a bizonyítás felvétele a bíróság kötelezettsége elsősorban a Pp. e §-a szerint.

tően az egyébként bíróság elé kerülő bizonyítási eszközök ilyen szempontú vizsgálatát jelenti.

Hangsúlyozandó, hogy a szerző e körben tett vizsgálatai és bírákkal folytatott eszmecseréi során az látszik megállapíthatónak, hogy a bíróság a gyakorlatban általában – a szerző szerint sajnálatos módon – *érzéketlen a felek akár egészen nyilvánvaló hazugságaival szemben is*, annak *külön szankcionálását fölösleges adminisztratív tehernek* tekintik, a jogvita érdemére kívánnak koncentrálni, amin várhatóan nem fog az sem változtatni, hogy a Pp. mérlegelési körből kötelezettséggé emelte a perbeli hazugság megállapítása esetén a pénzbírság kiszabását. A felek tudnak e gyakorlatban változást előidézni, ha kifejezetten kérik ilyen esetekben a perbíróságtól a pénzbírság kiszabását, amelynek elmaradása lényeges eljárási jogszabálysértésnek is minősülhet az eset körülményeitől függően a későbbi, esetleges jogorvoslati eljárások során.

7. A pénzbírságnak és a szavahihetőség megdőlésének – mint a perbeli hazugság két szankciójának – mi a viszonya egymással?

A fentiek alapján, ha a szavahihetőséget a *perbeli hazugság bíróság általi megállapítása* döntené meg, úgy a Pp. 4. § (4) bekezdése alapján kiszabandó *pénzbírság* mellett a bíróságnak arra is megnyílna a joga, hogy az érintett személy más, egyébként valótlannak nem bizonyult tényállítását is *valótlannak minősítse*. A Pp. említett 4. § (4) bekezdésének szövegéből ki is tűnik, hogy *nem* kívánta a pénzbírságot az *egyedül* alkalmazható perbeli szankcióvá tenni.

Ha pedig a jelen tanulmányban elfogadott javaslat alapján figyelembevételre kerülnének – az egyébként már jelenleg is mérlegelt – peren kívüli körülmények mellett az érintett személy más jogi, illetve erkölcsi igazmondási kötelezettségét sértő tényállításai (hazugságai) és ezek döntenék meg a perbeli szavahihetőségét, akkor ennek sajátos perhátrány szankciója, perbeli hazugság hiányában értelemszerűen a Pp. 4. § (4) bekezdésében foglalt pénzbírságfizetési kötelezettség nélkül volna alkalmazható.

Az is nagyon fontos, hogy ha a bíróság a szavahihetőség megdőlését peren kívüli hazugságok alapján állapítja meg, és a szavahihetőség megdőlése alapján jut egy újabb következtetéssel arra a *megállapításra,* hogy akkor *a megdőlt szavahihetőségű személy egy konkrét perbeli tényállítása is valótlan,* az még *önmagában nem teszi a pénzbírságot kiszabhatóvá,* mert a konkrét tényállítás közvetetten megállapított valótlansága mellett *még nem bizonyosodott be az önhiba fennállása,* azaz hiányzik a Pp. 4. § (4) bekezdésében foglalt perjogi felelősségi tényállás alanyi oldalának bebizonyosodása, amely a pénzbírság kiszabhatóságának szintén lényeges feltétele. Így válik el e két perjogi felelősségi tényállás egymástól részlegesen.

8. Részkövetkeztetés

A szavahihetőség megdőlését – perjogi felelősségi tényállásként való kifejezett szabályozása hiányában is – azért lehet *csak* az érintett személy *önhibájának* bebizonyulása esetén megállapítani, egyezően e tekintetben az igazmondási kötelezettség megsértése esetén alkalmazható szankcióval [Pp. 4. § (4) bek.], mert a szavahihetőség megdőlésének ki nem mondott, de magától értetődő *fogalmi eleme* a perben vagy peren kívül tett *valótlan tényállítás tekintetében fennálló önhiba*. Kizárólag ezen objektív és szubjektív elem együttes jelenlétében állapítható meg, hogy az érintett fél, illetve közreműködő szavahihetősége megdőlt és alkalmazható annak legfőbb perjogi szankciója, e személy valótlannak nem bizonyult, egyes tényállításai valótlannak minősítése.

IV. A felek szavahihetőségének jelentősége perbeli *hallgatáshoz való joguk* Pp. általi elismerése után

1. Előkérdés: A fél tényállításának bizonyítási eszközök köréből való kirekesztése sérti-e tisztességes eljáráshoz való jogát?

A Nagykommentár rPp. 166. §-ához fűzött magyarázata[16] szerint a magyar perjogi irodalom egyik *legvitatottabb* kérdése a felek előadásának *bizonyítékként* való értékelése. Egyes nézetek szerint a fél *beismerése tudomáskijelentés*, illetve *tanúskodásként* értékelhető, míg az ellenvélemény szerint a fél *beismerése nem bizonyítás*, azt a bíróság tényállításként értékeli, és ezáltal *feleslegessé válik a bizonyítás*.[17] A szocialista jogirodalomban mindkét álláspontnak akadt követője. Egyesek a felek előadását – bizonyos fenntartásokkal – *bizonyítéknak* tekintették, míg mások azt *kizárták a bizonyítási eszközök sorából*.[18]

A Nagykommentár rPp. 166. §-ához fűzött magyarázata szerint a fél előadásával kapcsolatban az rPp. három jelentős rendelkezést is tartalmazott, de ezek a rendelkezések *nincsenek összhangban* egymással. Az rPp. 3. § (5) bekezdése szerint a bíróság, amennyiben a törvény másként nem rendelkezik, *szabadon felhasználhatja* a felek *előadásait*, valamint felhasználhat minden *egyéb bizonyítékot*, amely a tényállás felderítésére alkalmas. Eszerint tehát a fél előadása is bizonyíték. Az rPp. 163. § (2) bekezdése szerint a bíróság az ellenfél *beismerése*, mindkét fél egyező vagy az egyik félnek az ellenfél által bírói felhívás ellenére kétségbe nem vont *előadása* folytán *valónak fogadhat el*

16 Ld.: Kiss Daisy – Németh János (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényhez* Bp., Complex Jogtár, Wolters Kluwer, 2014. Pp. 166. §-ához fűzött magyarázat.

17 Ld.: Magyary Géza: *A perbeli beismerés*. Budapest, 1906. 129., Plósz Sándor: *A perbeli beismerésről*. Jogtudományi Közlöny 1907/1. 44–62.

18 Ld.: Móra Mihály: A bizonyítás. In: Beck Salamon (szerk.): *Polgári eljárásjog II.* Budapest, 1959. 386–387., Névai László – Szilbereky Jenő: *Polgári eljárásjog* 3. kiadás. Budapest, 1974. 379., Farkas József: *A bizonyítás*. In: Szilbereky Jenő (szerk.): *Polgári eljárásjog*. Egységes jegyzet. Budapest, 1978. 359–360.

tényeket, ha azok tekintetében kételye nem merül fel. E minősített féli tényállítások *bizonyítás nélkül* fogadhatók el bizonyítéknak. Nyilván ez úgy is értelmezhető, hogy e megtett tényállítások, *mint bizonyítási eszközök, egyéb* bizonyítási eszköz alátámasztásának a hiányában is elfogadhatók valósnak. Az új Pp. (266. §) e körben nem hagyva értelmezési kétséget, *bizonyítás nélkül megállapítható tények* közé sorolja e minősített féli tényállításokat. Tehát a Pp. *bizonyítás hiányt feltételez*, hiszen a fél tényállításából a bíróság a tényt bizonyítás nélkül megállapítja, annak felvétele, kiegészítése, valóságtartalmának bíróság általi kérdésekkel való ellenőrzése annak ellenére nem minősül bizonyításnak, hogy az ezzel jelentős mértékben egyező tanú meghallgatás bizonyításnak minősül.

A bizonyítás köréből kirekesztő nézetet követi az rPp. 206. §-a is, amely a *szabad mérlegelés* elvét mondja ki, és úgy rendelkezik, hogy a bíróság a tényállást a *felek előadásának* és a *bizonyítási eljárás során felmerült bizonyítékok* egybevetése alapján állapítja meg; a bizonyítékokat a maguk összességében értékeli, és meggyőződése szerint bírálja el.

A hatályos Pp. 279. § (1) bekezdése ezzel összhangban mondja ki, hogy a bíróság a perben jelentős *tényeket a felek tényállításainak* és perben tanúsított *magatartásának*, valamint a per tárgyalása során *megismert bizonyítékoknak* és egyéb peradatoknak az *egybevetése*, egyenként és összességében történő *értékelése* alapján a meggyőződése szerint állapítja meg.

Azaz, mindkét törvénybeli szöveg a felek *előadását különválasztja a bizonyítási eljárás során felmerült bizonyítékoktól, vagyis a felek előadását a Pp. nem tekinti bizonyítéknak, miközben nagyon fontos, hogy egyéb különbséget nem tesz e mérlegelendő elemek között jelentőségüket illetően.*

Ennek ismét ellentmond, hogy az új Pp. 270. § (1) bekezdése szerint a bíróság felhasználhatja a más eljárásban beszerzett *bizonyítékot – ideértve a fél más eljárásban tett tényállítását is –*, kivéve, ha a bizonyítás felvételének a módja, az eljárás sajátosságait leszámítva, e törvény rendelkezéseibe ütközik.

A Nagykommentár rPp. 166. §-ához fűzött magyarázata utalt rá, hogy a bírósági gyakorlat egységes abban a kérdésben, hogy a fél *egyoldalú előadása* alapján, ha azt a másik fél kétségbe vonja, és *semmilyen más adat* a perben az érintett tényre nézve nem merült fel, *tényállást megállapítani nem lehet*. Ellenkező esetben *feleslegessé válna a bizonyítási teher* intézménye, ami nem más, mint a *bizonyítatlanság esetére kilátásba helyezett hátrány*. Ha a felperes valamit állít, de azt *semmilyen bizonyítékkal* nem tudja alátámasztani, az alperes pedig kétségbe vonja, akkor az állított tényt nem lehet valóként elfogadni.

Miközben ilyenkor még az ilyen kereset elutasítása előtt lenne kifejezetten nagy jelentősége a *pusztán állító* fél és a *pusztán tagadó* ellenérdekű fél szavahihetősége vizsgálatának. Ahol a szavahihetőségük megdőlésének elmaradása esetén elkerülhetetlen volna a bizonyítási teherre vonatkozó szabályok szerint meghozni az érdemi döntést, ugyanakkor ennek ilyenkor fokozottabb vizsgálata esetén előfordulhatna az is, hogy a felperes szavahihetőségének fennmaradása mellett az alperes szavahihetősége dőlne meg, amely alapul szolgálhatna az alperes pervesztességét eredményező érdemi döntés meghozatalához is.

Azaz, annak elvi kimondása, hogy a felek előadása elvileg, bármilyen körülmény esetén alkalmatlan arra, hogy tényállást alapítsanak rá, meglátásom szerint jogszabálysértő a bizonyítás eredményének szabad mérlegelésére vonatkozó szabály alapján. Másrészt sérti a fél becsülethez és jóhírnévhez való jogát is, mert kimondatlanul azt fejezi ki vele a bíróság, hogy a fél hazudott, ha nem indokolja meg, hogy *miért ébresztett a bíróságban észszerű kételyt* a fél tényállítása, vagy szavahihetősége, azaz nem értékeli mint bizonyítási eszközt, hanem anélkül, pusztán, mint a fél tényállítását *indokolás nélkül* utasítja el mint *önmagában bizonyítási eszközként értékelhetetlen perbeli cselekményt*, amely miatt a bizonyítási teherre vonatkozó szabályok alapján nyilvánítja a felperest pervesztesnek.

A Pp. leglényegesebb rendelkezéseit összegezve tehát az [268. § (2) bek.] *kihagyja a személyi bizonyítási eszközök felsorolásából* a fél tényállítását. Ugyanakkor ennek ellentmondva nemcsak a nevesített személyes bizonyítási eszközök (tanú, szakértő), hanem *a felek tényállításai valóságának vizsgálatára is kötelezi* a bíróságot [Pp. 278. § (2) bek.], a felekre *igazmondási kötelezettséget telepít* a perben, amelynek megsértését *pénzbírsággal* szankcionáltatja [4. § (4) bek.], továbbá a *bizonyítás eredményének mérlegelése során* a felek tényállításait, és az annak valóságára következtetni engedő magatartását is figyelembe venni rendeli [279. § (1)–(2) bek.].

Mivel a *bizonyítási eszköz fogalma* [268. § (1) bek.] szerint a bizonyítási eszköznek *alkalmasnak* kell lennie arra, hogy igénybevételével a bíróság a *perben jelentős tények megállapításához felhasználható*, a *mérlegelés során figyelembe vehető* bizonyítékhoz juthasson, így ebbe a *kategóriába a fél tényállítása is belefér.*

Ennek el nem ismerése a fentiek szerint meglátásom szerint sértheti a bizonyítékínséges perekben a felek *tisztességes eljáráshoz való jogát*.[19] A fél tényállítása bizonyítási eszköz jellegének tagadása ugyanis arra a meg nem engedhető eredményre vezetne, hogy bizonyítékínséges helyzetben eleve pervesztesnek volna tekinthető egy olyan helyzet, amikor a felperes kizárólag saját tényállítását tudná felajánlani.

19 Ez a megállapítás amellett is tartható, hogy a Pp. általánosan bevezette a bizonyítékínséges helyzetekből fakadó társadalmi feszültségek kezelésére a *bizonyítási szükséghelyzet* jogintézményét. Ennek azonban több olyan – itt nem részletezhető – korlátot szabott, amelyek létjogosultsága megkérdőjelezhető. Ezekről részletesen ld.: Miczán Péter: *A polgári perbeli szükséghelyzetek eseteiről, feltételeiről I.* Eljárásjogi Szemle 2018/1. 25–34., valamint Miczán Péter: *A polgári perbeli szükséghelyzetek eseteiről, feltételeiről II.* Eljárásjogi Szemle 2018/2. 13–23.

E kérdés e tanulmányban való felvetését az indokolja, hogy a fél tényállítása bizonyítási eszköz jellegének tagadása egyben azt is eredményezi, hogy a jogalkotó, illetve a bírói gyakorlat *ab ovo abból indul ki, hogy a fél a saját pernyertessége érdekében a perben hazudik*. Ez azonban *ellentmond* mind az igazmondási kötelezettség megsértése feltételeit megállapító szabályoknak, mind a szavahihetőség vélelmét megalapozó, feleket illető becsülethez és jóhírnévhez való joguknak.

2. A felek perbeli hallgatáshoz való jogáról általában

A Pp. [278. § (2) bek.] szerint a bíróság tagjai a közreműködőkhöz és a felekhez a tényállításaik valós tartalmának tisztázása, a *közreműködő szavahihetőségének* és illetéktelen befolyástól való mentességének *ellenőrzése*, a tudomásszerzés körülményeinek, illetve az okirat vagy más bizonyítási eszköz hitelességét érintő körülményeknek a *feltárása érdekében kérdéseket intézhetnek.*

Azaz a Pp., a felekről hallgatva, csak a Pp. 271. §-a szerinti *közreműködők szavahihetőségének feltárásáról* beszél, miközben a Pp. [270. § (1) bek.] egyes rendelkezései alapján a *felek tényállítása is tekinthető bizonyítási eszköznek*, illetve ennek vitatása esetén a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve alapján adott esetben ügydöntő jelentőségük ennek hiányában sem zárható ki elvi szinten.

Kérdés, hogy *miként értelmezhető* a felek szavahihetősége vizsgálatára utalás Pp.-beli *elhagyása*. Meglátásom szerint ennek az lehet a magyarázata, hogy a Pp. [4. § (3) bek.] *relativizálta a felek korábban abszolút igazmondási (valóságnak megfelelő állítási) kötelezettségét*. Logikailag az *abszolút* igazmondási kötelezettség az rPp. (8. §) szerint azt jelentette, hogy a fél és képviselője köteles volt az elvárható mértékben az ügyre vonatkozóan *kizárólag igaz és valamennyi igaz* perben jelentős tényt *állítani*, *kizárólag valótlan* perben jelentős tényt *tagadni*, alaposnak vélt bizonyítékra hivatkozni. A Pp. [4. § (3) bek.] azonban miniszteri indokolással megerősített módon már megengedi az rPp.-vel ellentétben a feleknek, hogy *elhallgatással* a szó köznapi értelmében hazudjanak a perben, amelyet relatív igazmondási kötelezettségnek nevez, amely *relatív hazugsági jogként* is felfogható, ha az abszolút igazmondási kötelezettség egyik részkötelezettség nem teljesítésének nyílt megengedése felől tekintünk a felek perjogi jogviszonyából fakadó jogaira.[20]

A Pp. 278. §-ának idézett rendelkezésében szereplő hallgatás mégsem értelmezhető akként, hogy a jogalkotó azzal, hogy elismerte a fél relatív hazugsághoz való jogát, azzal egyben azt is vélelmezte volna, hogy a fél nem szavahihető, hiszen aktív – megtett – tényállításai tekintetében pénzbírság terhe mellett kötelezte a felet továbbra is a perben az igazmondásra.

Mindezért a Pp. idézett részét akként javasolt helyesen értelmezni, hogy a *felek* szavahihetőségének *vizsgálatára* is kiterjed a bíróság joga.

3. Levonható-e következtetés a szavahihetőség hiányára önmagában abból, hogy a fél gyakorolja igazmondástól, valós tényállítás megtételétől való tartózkodási, hallgatási jogát?

Mivel ez új helyzet a polgári perben, hiszen az új Pp. hatálybalépéséig ilyen joga nem volt a félnek, érdemes a terheltnek a hallgatás jogát biztosító, Be. 7. § itt releváns, (2)–(4) bekezdéseit megvizsgálni. Eszerint a terhelt nem kötelezhető az ártatlanságának bizonyítására. A büntetőeljárásban senki *sem kötelezhető* arra, hogy önmagát *terhelő* vallomást tegyen vagy önmaga ellen bizonyítékot szolgáltasson. A kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére. Ebből következően a *hallgatási jog gyakorlása sem értékelhető a terhelt terhére.*

Ezek alapján a polgári perben elismert hallgatási jog gyakorlása – függetlenül attól, hogy gyakorlása a teljes igazság elmondásának hiányában hazugságnak tekinthető köznapi értelemben – *nem szolgálhat önmagában alapul a fél szavahihetősége megdőlésének, hiszen az ilyen értelmezés e jogosultság elismeréséhez fűződő jogalkotói várakozást hiúsítaná meg,* függetlenül attól, hogy az egyébként morálisan mennyire vitatható.

4. A közreműködő szándékos hallgatása önmagában alapul szolgálhat szavahihetősége megdőlése megállapításához

Mindez azért is nagyon fontos *megkülönböztetés*, mert a *közreműködőket, különösen a tanúkat nem illeti meg a relatív igazmondás, azaz a hallgatás joga*, ha perbeli részvételüket illető akadály nem merült fel. Így, ha ennek ellenére egy közreműködő mégis elhallgat valamilyen a per eldöntése szempontjából lényeges információt, *különösen a tanú esetén, az az igazmondási kötelezettség szándékos megsértéseként értékelhető, és szavahihetősége megdőlése megállapításának az alapjául is szolgálhat.*

V.
Miért lényeges a perben *valamennyi közreműködő* szavahihetősége és nem csak a tanúé?

A Pp. [278. § (2) bek.] a *bizonyítás felvétele* során *valamennyi* közreműködő szavahihetőségének ellenőrzését a bíróság kötelezettségévé teszi, nyilván azért, mert minden közreműködő tesz a perben jelentős tényállítást is.

A *tanú* ugye a Pp. alapján olyan (perben jelentős) ténykérdésről hallgatható meg, amelyről közvetlenül személyesen vagy közvetve *tudomást szerzett*. Az érintett tény fennállásáról vagy ennek hiányáról kell az általa észlelt,

20 Erről részletesebben ld.: Miczán Péter: *A polgári peres fél önterhelő információ (bizonyíték) szolgáltatásától való tartózkodási jogáról.* Közjegyzők Közlönye 2017/6. 25–45.

teljes valóságnak megfelelő nyilatkozatot tennie. Szavahihetőségének megdőlése esetén valótlan állításának olyan magas lesz a valószínűsége, hogy a bíróság az egyébként más bizonyítékkal meg nem erősített állítás valótlanságát állapíthatja meg a megdőlés ténye alapján.

A Pp. [300. § (1) bek., 308. § (2) bek.] szerint *szakértőt* kell alkalmazni, ha a *jogvita kereteinek* a meghatározásához vagy a perben *jelentős tény megállapításához, megítéléséhez* különleges *szakértelem szükséges*. Ilyenkor a bíróság a felek által feltüntetett kérdésekkel érintett, a szakértő *szakismereteinek körébe tartozó tényállítások* tekintetében tehet fel a szakértőnek kérdést, amelyeket a kirendelésből nem mellőzött.

A Pp. [316. § (1) bek.] szerint a kirendelt szakértő szakvéleménye különösen akkor *aggályos*, ha *hiányos*, illetve nem tartalmazza a szakvélemény jogszabályban előírt kötelező *tartalmi elemeit*, homályos, önmagával, illetve a perbeli adatokkal *ellentétes*, vagy egyébként a helyességéhez nyomatékos kétség fér. Nyilvánvaló, hogy ezen hibákat a szakértő *szándékosan is okozhatja szakvéleményében, mert önhibából valótlan állítást kíván tenni*.

Ezt a hamis tanúzást kiterjesztő Btk. törvényi tényállás [272. § (1)–(2) bek. *a)* pont] akkor bünteti, ha a szakértő úgy ad *szándékosan hamis szakvéleményt*, hogy abban, vagy azzal összefüggésben a meghallgatása, vagy kiegészítő írásbeli nyilatkoztatása során az ügy lényeges körülményére vonatkozóan *valótlan megállapítást tesz, vagy a valót elhallgatja*.

Függetlenül a büntetőjogi felelősségre vonás kezdeményezésétől, önhibából hamis szakvélemény adására, azaz a szakvéleményében foglalt állítása, megállapításai valótlanságára, hamisságára a szakértő szavahihetőségének a megdőléséből is észszerűen lehet következtetni, ugyanúgy, ahogy ez a tanú esetében megengedett. A Pp. ugyanis nem tesz különbséget a közreműködők szavahihetősége (megdőlésének) vizsgálatát illetően.

Az *okirat és a szemletárgy* szintén a fél tényállításaiban foglalt tények bizonyítására alkalmas. Ezek körében a hamis tanúzást kiterjesztő Btk.-tényállás [272. § (1)–(2) bek. *c)* pont] azon eseteket bünteti, amikor ezek birtokosa bizonyos feltételekkel polgári ügyben *szándékosan hamis* okiratot vagy hamis tárgyi bizonyítási eszközt szolgáltat. Fontos, hogy ezek közül kizárólag a közokiratban foglalt egyes adatok valóságához fűződik vélelem, a közokiratban foglalt más adatok, bármely teljes bizonyító erejű magánokirat valódiságához, hamisítatlanságához fűződik vélelem. Az e vélelmekhez fűzött jogalkotói célt kívánja meghiúsítani a hamis okiratot – önhibából valótlanul – valódinak állító birtokos. A hamis egyszerű okiratok, illetve a szemletárgyak birtokosa a 3. alpontban említett perhátrányokat okozza „pusztán". *Önhibából hamis okirat, illetve szemletárgy szolgáltatására ezek birtokosa szavahihetőségének a megdőléséből is lehet következtetni, ez alapján ezen bizonyítási eszközök is figyelmen kívül hagyhatóak*.

Különösebb magyarázatot nem igényel, hogy mindez megfelelően igaz a megdőlt szavahihetőségű *tolmácsra* és az általa közvetített tanúvallomás figyelmen kívül hagyhatóságára is. A szerző által megismert esetekben mind a tolmács a fél érdekében való elfogultsága miatti kedvezőbb, mind egy másik esetben a fél iránti ellenszenve miatti hátrányosabb tartalommal „félrefordított" nyilatkozatra merült fel példa.

Azaz, mivel nemcsak a tanú, hanem a szakértő, a szemletárgy és az okirat birtokosa, valamint a tolmács is tesz a perben releváns tényállítást, a szavahihetőségük megdőlésének is a peres ügy eldöntésére kiható jelentősége lehet.

VI. A fél, illetve a közreműködő szavahihetőségéről *tisztán véleményt* vagy tényállítással vegyes véleményt tartalmazó vallomás elhatárolása, javaslat utóbbi megengedésére

A Pp. [294. § (4) bek. harmadik mondat] a tanú meghallgatására vonatkozó szabályai szerint a vallomástételre köteles tanút a *per eldöntése szempontjából lényeges tényekre* nézve részletesen meg kell hallgatni, tisztázva azt is, hogy az általa előadottakról miként szerzett tudomást.

Az Amerikai Egyesült Államok Szövetségi Bizonyítási Szabályainak (*Federal Rules of Evidence*, a továbbiakban: SzBSz) 2019-ben hatályos rendelkezései – közül különösen a következők – kifejezetten lehetővé teszik a szavahihetőség ún. *jellemre, szokásos viselkedésre* vonatkozó bizonyítását tanúvallomással.[21]

Az SzBSz [különösen 405. szakasz (a) bekezdése] szerint, egy személy *jelleme vagy jellemvonása – ha az arra* vonatkozó bizonyítási eszköz befogadható – *bizonyítható* az adott személy *jóhírnevére (reputation) vonatkozó tanúvallomással (testimony)* vagy erre vonatkozó *véleményt tartalmazó tanúvallomással (opinion)*. A *jellemre vonatkozó tanú (character witness)* keresztkérdezése *(cross-examination)* során a bíróság megengedheti a vizsgálatot a *személy magatartásának lényeges és egyedi megnyilvánulásaira* vonatkozóan is.

E szakasz (b) bekezdése szerint, amikor egy személy jelleme vagy *jellemvonása lényeges eleme (essential element)* a vádnak, *igénynek* vagy védekezésnek *(charge, claim or defense)* a jellem vagy jellemvonás e személy *magatartásának lényeges és egyedi megnyilvánulásával is bizonyítható*.

Az SzBSz (406. cikk) szerint egy *személy szokására (habit)* vagy egy *szervezet gyakorlatára (routine)* vonatkozó bizonyítási eszköz befogadható annak *bizonyítására*, hogy meghatározott alkalommal e személy vagy szerve-

21 Ld.: https://www.rulesofevidence.org/table-of-contents/; utolsó letöltés napja: 2019. szeptember 30.

zet *szokásának vagy gyakorlatának megfelelően járt el* (*indukcióra való felhatalmazás*). A bíróság befogadhat bizonyítási eszközt tekintet nélkül arra, hogy más bizonyítékok azt alátámasztják-e *(corroborated)* vagy, hogy volt-e szemtanú *(eyewitness)*.

A tanú a fél vagy közreműködő *szavahihetőségére vonatkozó véleményének* belföldi polgári perben való figyelembevehetősége ellen szól, hogy a szavahihetőségre vonatkozó *következtetést a bíróságnak kell levonnia*, mégpedig észlelt, bizonyítottnak elfogadott *tények alapján*. Mindezért meglátásom szerint fenntartandó a Pp. azon megoldása, hogy a tanú *véleménye önmagában nem vehető figyelembe*, az alapján valamely per eldöntése szempontjából lényeges tény, így a szavahihetőség megdőlése sem állapítható meg.

Az azonban a jövőre nézve a *jogalkotó által megengedhetőnek tűnik*, hogy a bíróság *mérlegelhesse* a szavahihetőség vizsgálata során egy tanú – egy szavahihetőségét illetően vizsgált személyre vonatkozó – tényállítása mellett az arra alapított – ezért az alapján *igazolhatóan okszerű – véleményét* is. Ehhez azonban, meglátásom szerint a bírónak kifejezett törvényi *felhatalmazásra* van szüksége, az ugyanis jelenleg a hatályos Pp.-ből a fentiek alapján nem vezethető le.

VII.
A szavahihetőség viszonya a felek, illetve a közreműködők – bíróság, felek általi – *befolyásolásával*

Logikailag a felek, illetve a közreműködők befolyásolására a *tárgyaláson és azon kívül* kerülhet sor. A Pp. [278. § (2) bek.] az említettek szerint kimondja, hogy a közreműködő vonatkozásában ellenőrzik elsősorban a bíróság tagjai, másodsorban a közvetlen kérdezés jogát gyakorló felek – többek között –, hogy szavahihető-e, *illetéktelen befolyástól mentes-e*.

E két minőség tehát, ha nem is azonos, abban azonban *összefügg*, hogy az illetéktelen (tiltott) befolyás e minőségét éppen az adja, hogy a közreműködőt *valóságtól eltérő* állítás tételére kívánja *rávenni*, amely, ha a közreműködő a befolyásnak *megfelelően jár el* a szavahihetőségét is *megdöntheti*.

1. A hamis tanúzásra (illetve ilyen szakvélemény, szemletárgy, okirat adásra, fordításra) felhívás (rábírni törekvés) bűncselekményéről röviden

E kérdés összetettségének érzékeltetésére szükséges röviden bemutatni, hogy a büntetőjog hogyan kezeli ugyanezt a magatartást, azaz a *közreműködő befolyásolását*.

A Btk. (276. §-a) szerinti *hamis tanúzásra felhívás* akkor valósul meg, ha valaki mást *hamis tanúzásra rábírni* törekszik. A Btk. [272. § (1)–(2) bekezdései] szerinti hamis tanúzás pedig akkor valósul meg, ha a *tanú* hatóság előtt az ügy *lényeges* körülményére *valótlan vallomást tesz*, vagy a *valót elhallgatja*. A hamis tanúzásra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni arra, aki *a)* mint szakértő *hamis szakvéleményt* vagy mint *szaktanácsadó hamis felvilágosítást ad*, *b)* mint tolmács vagy fordító *hamisan fordít*, *c)* a 268. § (1) bekezdésének b) pontja esetén kívül büntető- vagy polgári ügyben *hamis okiratot vagy hamis tárgyi bizonyítási eszközt szolgáltat*.

E büntető tényállás Nagykommentárja[22] szerint – a tanúvallomások hitelességéhez[23] fűződő társadalmi érdek fontosságára figyelemmel – a jogalkotó a hamis tanúzásra *eredménytelen* felbujtást mint *előkészületi* jellegű magatartást *sui generis* bűncselekményként pönalizálta. A *hamis tanúzásra felhívás* jogi tárgya az *igazságszolgáltatás*, a szabálysértési és egyéb hatóságok, valamint a fegyelmi eljárások *zavartalan működéséhez fűződő társadalmi érdek*. *Passzív alanya csak egyedileg meghatározott* olyan személy lehet, aki a hamis tanúzást elkövetheti, vagyis aki az adott eljárásban tanú, szakértő, szaktanácsadó, tolmács vagy fordító, illetve az adott eljárásban okirat vagy tárgyi bizonyítási eszköz szolgáltatására jogosult. Olyan személy is lehet, akinek a polgári ügyben történő *kihallgatására még nem* került sor, *de várhatóan* tanúként fogják kihallgatni (BH 2002.257.). E bűncselekmény *elkövetési magatartása a rábírni törekvés*. Ezalatt az *eredménytelen felbujtás (a felhívás előkészületi magatartás) értendő*. Ebbe a fogalomkörbe tartozik az *egyszerű kérés, rábeszélés, a komoly kérelem vagy éppen puszta felszólítás* (BJD 2822.), de akár *kérdés* formájában is megvalósulhat (BH 2006.176.).

A Nagykommentár szerzői utalnak rá, hogy polgári ügyben közömbös, hogy az *eljárás folyamatban van-e vagy a megindítására még nem került sor* (BJD 3953., BH 2013.263.). Hangsúlyozzák, hogy a bűncselekmény csak *szándékosan*, méghozzá a *célzatra* (a hamis tanúzás bármilyen elkövetési magatartásának realizálása végett történő elkövetésre) figyelemmel kizárólag *egyenes szándékkal követhető el*. Az elkövető *tudatának ki kell terjednie* arra, hogy a célszemély tanúkénti (illetve a többi megjelölt eljárásipozíció-beli) *kihallgatására sor kerülhet*, illetve, hogy őt az *objektív valóságnak nem megfelelő vallomás* (illetve egyéb ebbe a körbe tartozó magatartás) *megtételére kívánja rábírni*.

Kiemelik, hogy a bűncselekmény a *felhívásnak* a *passzív alany tudomására jutásával befejezett*, ezért *szóbeli* felhívás esetén nincs kísérlete. *Írásbeli felhívás esetén a továbbítás* megkezdésével lehetséges a kísérlet (BH 1983.389.), a levél puszta megírása azonban csupán büntetlen előkészület.

22 Ld.: Gál Andor – Hegedűs István – Juhász Zsuzsanna – Karsai Krisztina – Katona Tibor – Mezőlaki Erik – Szomora Zsolt – Törő Sándor: *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*. Budapest, Complex Jogtár, Wolters Kluwer, 2019.

23 Itt csak visszautalok arra, hogy a hitelességet néha e kifejezés perjogi tartalmával ellentétesen nem a valódiság, hanem a valóságnak megfelelés szinonimájaként használják.

A hamis okirat készítésére vonatkozó eredménytelen rábírás ugyancsak büntetlen előkészület, de ha a felhívás annak a szolgáltatására, vagy arra is irányul, akkor megállapítandó a hamis tanúzásra felhívás (BJD 6070., 8034.).

Utalnak rá, hogy a bűncselekmény *tettese bárki* lehet, így akár a büntetőügy terheltje is a saját ügyében, hiszen a *védekezési szabadságába nem tartozik bele ez a magatartás*. Aki a tettest a felhívásra rábírja, az e bűncselekménynek a *felbujtója*, az írásbeli felhívást tartalmazó üzenet *továbbítója* pedig a *bűnsegéde* lesz.

Elhatárolásként említik, hogy ha a felhívás eredményes, és a passzív alany a hamis tanúzást *elköveti* (legalább *kísérleti* stádiumba juttatja), a rábíró nem a hamis tanúzásra *felhívást*, hanem a hamis tanúzásra *felbujtást* követi el (BH 1984.4.). Ha a kirendelt szakértő, szaktanácsadó, tolmács, fordító felhívása *előny ígéretével* párosul, a hamis tanúzásra felhívás *valóságos halmazatban* áll a *hivatali vesztegetéssel* (Btk. 293. §).

A Pp. alapján a fél ténybeli nyilatkozata – legalább kvázi – bizonyítási eszköz [Pp. 270. § (1) bek.], és a felet nem illeti meg a büntetőeljárás terheltjével szemben az aktív hazugság joga [Pp. 4. § (3)–(4) bek.]. A szigorúan értelmezendő Btk. mégsem pönalizálja a szándékosan hamis tényállítást tevő felet, sem akként, hogy rá is kiterjeszti a hamis tanúzás vagy egyéb, az igazságszolgáltatás elleni – különösen a hatóság félrevezetése – bűncselekményt, amely meglátásom szerint egy újabb *korrigálandó megnyilvánulása* annak, hogy a büntetőjogi kalapot hordó jogalkotó a büntető igazságszolgáltatás eredményes működését *társadalmilag fontosabbnak, ezért szigorúbban védendőnek tartja a polgári igazságszolgáltatás* eredményes működésével szemben.

Ezzel büntetőjogilag védtelenül hagyja az igazat állító polgári peres felet a hazugságot állító ellenérdekű féllel szemben, helyteleníthető módon generális prevenciót e körben nem kíván kifejteni.

Ebből az a polgári perjog számára *hátrányos üzenet* is kiolvasható, hogy a polgári perbeli hazugságot a fél részéről megtűri a büntetőjogi jogalkotó, az még aktív tényállítás részében is kevésbé elvárt, mint a közreműködők esetében.

2. A Pp. szerinti illetéktelen befolyásolás (a valóságtól eltérő tartalmú nyilatkozattételre rábírni törekvés)

Előkérdés, hogy mit ért a Pp. *befolyásolás* alatt. Nyelvtani értelmezés alapján a közreműködők közreműködési – különösen igazmondási – *kötelezettségének teljesítésére* irányuló döntések meghozatalára való *ráhatásként* lehet megragadni.

Ezzel szemben az *illetéktelen* befolyásolás fogalma *szűkül* akként, hogy az már kizárólag a közreműködési kötelezettség *törvénynek megfelelőtől* (különösen a valóságnak megfelelőségtől) *eltérő teljesítésére* való ráhatásra törekvést fogja át. Az ebből levonható *legfontosabb következtetés*, hogy *a jogszerű magatartásra való ösztönzés, rábírás tehát nem illetéktelen, így nem tilos sem perjogilag, sem büntetőjogilag.*

Kérdés, hogy az alaki pervezetés körében a *jogszerű magatartásra befolyásoló kérdést* is *megtilthatja*-e a bíró? Meglátásom szerint, ha az egyéb perjogi normát nem sért, akkor *nem* tiltható meg a Pp. [233. § (3) bek.] alapján.

Az illetéktelen befolyásolás *célzatát* – a hamis tanúzásra rábírás érdekében való fellépést – nem mondja ki kifejezetten a Pp. – a Btk.-tól eltérően –, hanem *magától értetendőnek tartja,* hogy az a tanú esetében az ügy lényeges körülményére *valótlan* vallomás tételére, a valóság *elhallgatására*, szakértő esetén *hamis* szakvélemény vagy szaktanácsadó esetén hamis felvilágosítás adására, tolmács vagy fordító esetén hamis fordításra, hamis okirat vagy hamis tárgyi bizonyítási eszköz szolgáltatására irányul.

Hangsúlyozandó, hogy a Pp. *nem kizárólag az eredményes befolyásra*, azaz a befolyásoltságra utal, hanem a befolyásra, amely *lefedi a sikertelen befolyásolási kísérletet* is. Azaz a bírónak e körben azt is kell(ene) a Pp. fenti rendelkezése alapján *ellenőriznie*, hogy a *megkísérelték-e* bármilyen módon a közreműködőt a fentiek szerint befolyásolni.

3. A perjogi és büntetőjogi szankciók párhuzamossága

A Pp. [233. § (3) bek.] a tárgyaláson való befolyásolásra kifejezetten is kimond *sajátos perjogi felelősségi szabályt, és szankciót*. Így az *alaki pervezetés* körében utal arra, hogy az elnök a felek és képviselőik kérelmére engedélyezi, hogy a meghallgatott személyhez közvetlenül intézhessenek kérdéseket. A *kérdés megengedhetősége* felől az elnök határoz és a meghallgatott személy *befolyásolására alkalmas kérdés* feltevését, illetve az arra történő *feleletet megtiltja*. Ha az elnök erre vonatkozó intézkedése – figyelmeztetés ellenére – nem vezet eredményre, a féltől, illetve képviselőjétől a *szót megvonja*. Továbbá [Pp. 234. § (3) bek.] a *büntető-* vagy fegyelmi *eljárás alapjául szolgáló rendzavarásról* – ideértve a tiltottan befolyásoló, hamis tanúzásra felhívás vagy felbujtás gyanúját felvető kérdés feltételét – a bíróság értesíti az illetékes hatóságot, és ezzel *egyidejűleg feljelentést tesz*.

A Pp. nem említi, de vélhetően ugyanígy köteles eljárni a bíróság *akkor is, ha* a 278. § (2) bekezdése szerinti ellenőrzése során derül ki, hogy a *tárgyaláson kívül* történt – ilyen gyanút felvető, közreműködőt ért – befolyásolás.

4. A közreműködők, különösen a tanúk fél (illetve jogi képviselője) általi „felkészítésének" illetve „kitanításának" a határai

Használatos a hazai joggyakorlatban a tanú *felkészítése*[24] szóösszetétel. A büntető eljárásjog (Be. segítőkről szóló, XI. fejezete,) ismeri a *tanú segítő* intézményét, és a polgári

24 E sorok írójának füle hallatára hangzott el egy polgári peres tárgyalás szünetében telefonáló ügyvéd bosszankodó panaszkodása arra, hogy az ügyfele által megnevezett, indítványukra megidézett „tanút senki nem készítette fel, és konkrét neveket mondott a mi ügyfelünktől".

eljárásjogban sem kizárt, hogy a tanút, az okirat, vagy a szemletárgy birtokosát pl. *ügyvéd segítse*, jóllehet a perben *képviselőjeként nem járhat* el, így helyette és nevében a perben eljárási cselekményt sem végezhet.

A Be. [59. § (1) bek.] szerint a terhelt, a sértett, a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt e törvény szerinti *jogainak* és jogos *érdekeinek képviselete*, illetve *védelme*, valamint az e törvény szerinti *jogok gyakorlásának vagy kötelezettségek teljesítésének elősegítése* érdekében a büntetőeljárásban *segítőként vehet részt* – különösen – törvényes képviselőjük, a terhelt nagykorú hozzátartozója, a kiskorú, illetve a fiatalkorú gondozását ellátó nagykorú személy, a *meghatalmazott* képviselő, a támogató, a sértett és a feljelentő által megjelölt nagykorú személy, a *tanú érdekében eljáró ügyvéd*.

A Pp. a tanúk vonatkozásában jogaik gyakorlásában *segítők* jogállását kifejezetten nem szabályozza, de *nem tiltja a tanúk joggyakorlásának segítését*. Ugyanakkor az a Be. kifejezett szabályaiból, és a hamis tanúzásra felhívás, felbujtás büntetőjogi tilalmából, illetve a közreműködő polgári perbeli illetéktelen befolyásolásának tilalmából is következik, hogy a polgári perbeli tanúk, közreműködők felkészítése a polgári perbeli kötelezettségeik teljesítésére, jogaik gyakorlására *sem terjedhet ki a közreműködők által szolgáltatandó bizonyítási eszköz valóságnak meg nem felelő szolgáltatására, részleges vagy teljes megtagadására irányuló befolyásolásra*.

5. A közreműködő befolyásolásának hatása a közreműködő által szolgáltatott bizonyítási eszköz valóságnak megfelelőségére, a közreműködő szavahihetőségére

Tehát a tiltott befolyásolás körébe a perjog is – bár implicit módon – kizárólag a közreműködőre vonatkozó – így különösen a valóságnak megfelelő nyilatkozattételi, fordítási, szakvéleményadási, okirat- és tárgyibizonyíték-bemutatási, -átadási – kötelezettségek *nem teljesítését célzó* ráhatást érti.

Ebből látható, hogy az illetéktelen befolyásolás – bíróság előtti ismertté válása esetén – *alkalmas* lehet arra, hogy *megdöntse* az adott személy által szolgáltatott – a befolyásolási ajánlatnak megfelelő tartalmú – bizonyítási eszköz *valóságnak megfelelőségét*, illetve e személyek *szavahihetőségét* is.

6. A féllel, illetve a közreműködővel szemben a megengedett meghallgatási, befolyásolási technikák alkalmazási keretei

Ennek jelenlegi polgári bírói gyakorlatát, a dolgozat szempontjából fontosabb kapcsolódás miatt a szavahihetőség megdőlésének megállapítására alkalmas perbeli cselekményeket önállóan tárgyaló tanulmányban mutatom be részletesebben. Mindezért itt elég csak megemlíteni, hogy a *helyesnek tartott bírói gyakorlat* a tanú *meghallgatása* során, illetve annak *értékelésekor* tekintettel van – többek között – (i) az emlékképek keletkezésekor fellépő *torzulásokra*, (ii) az észleléskori, eredeti *értelmezésre* is rákérdez, (iii) figyelembe veszi a tanú egyedi *hiedelmeit*, (iv) az észlelés óta *eltelt időt*, (v) az észlelt jelenséggel kapcsolatos esetleges *érdekének* fennállását, hiányát, (vi) a tanú fél általi esetleges *kitanítását*, (vii) a tanú egyéni *megfigyelő- és emlékezőképességét*, (viii) az esemény tanú *személyes szférájával* való kapcsolatát, (ix) a tanú felekkel fennálló *érzelmi viszonyát*, (x) velük való érzelmi *azonosulásának* esetleges kialakulását, (xi) a tanúval szembeni *megtorlás*, felekkel való kapcsolata *megromlásának* tanú által feltételezett, vélt *esélyét*, a tanú esetlegesen fennálló *félelmét* ettől, (xii) a tanúvallomás *életszerűségét*, (xiii) a tanú valamelyik fél pernyertességében, -veszteségében való gazdasági vagy érzelmi *érdekeltségét*, (xiv) velük való rokoni, baráti, ismerősi *kapcsolatát*, (xv) a tanú *homályos, bizonytalanságot* kifejező megfogalmazásának okát pedig törekszik tisztázni.[25]

A büntető anyagi és eljárásjog, illetve ezek segédtudományaival, különösen a *kriminalisztikával*, kriminológiával párhuzamba állítva a polgári anyagi és eljárásjog tudományát, szembetűnő, hogy a polgári *eljárásjogot közvetlenül nem segítik segédtudományok*. Talán emiatt is a kriminalisztika – a nyomozás tudománya – különösen a *kihallgatási technika* vonatkozásában tett itt releváns eredményeinek áttekintése e körben haszonnal kecsegtet.

Itt említendőek Farkas és Jánosi megállapításai, amelyek szerint[26] a *kihallgatás* a kihallgatást végző és a kihallgatott közötti *játszma*, amelynek során *mindkét személyt eltérő célok vezérlik*. A *terhelt célja* – ha elkövette a bűncselekményt – a következmények elkerülése, illetve minimalizálása, a felelősségre vonással együtt járó önbecsülés-, társadalmimegbecsülés-csökkenés és a személyes sérülés elkerülése.

A *polgári perben ez alapján a hazugságot állító fél, illetve közreműködő céljaként tételezhető* ennek megfelelően a számukra hátrányos(nak vélt) következményekkel járó valóság megállapításának, a fél pervesztességének elkerülése, a hamis tanúzás, esetleg az arra való felhívás miatti büntetőeljárás alá kerülés lehetőségének csökkentése, ezzel összefüggésben a szavahihetősége megdőlése bíróság általi megállapításának elkerülése.

25 Erről részletesen ld.: Dr. Farkas Attila – Dr. Pomeisl András: *A polgári perrendtartásban nevesített egyes bizonyítási eszközök sajátosságai az ítéleti tényállás megállapításában és az ítéleti bizonyosság kialakulásában: – tanúvallomás – szakértői vélemény – szemle – okirati bizonyíték*. In: Mellékletek a Kúria Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-elemző Csoportja Összefoglaló véleményéhez az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdéseiről Bp., 2017. október (https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/jogygyak/melleklet_iteleti_bizonyossag.pdf) 194–203.

26 Erről részletesebben ld.: Farkas Ákos – Jánosi Andrea: *Büntetőjogi tényállás komplex elemzése informatikai és kommunikációs eszközök támogatásával*. Nemzeti Tankönyvkiadó 2011., (IV. Kérdezési technikák) https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0049_22_buntetojogi_eljarasok_komplex_elemzese/4089/index.html; utolsó letöltés napja. 2019. szeptember 1.

Farkas és Jánosi szerint a *kihallgatást végző legfőbb célja* – ha megalapozottan feltehető, hogy a terhelt követte el a bűncselekményt – a *beismerő* vallomás megszerzése.

A polgári perben a *tárgyalást vezető bírói vizsgálat célja* a Pp. [278. § (2) bekezdés második mondata] szerint a közreműködők és a felek ténybeli nyilatkozatai *valós tartalmának tisztázása*, a közreműködő *szavahihetőségének* és *illetéktelen befolyástól való mentességének* ellenőrzése, a *tudomásszerzés körülményeinek*, illetve az okirat vagy más bizonyítási eszköz *hitelességét* érintő körülményeknek a *feltárása*.

Farkas és Jánosi szerint a kihallgató számára a bűncselekményről és az elkövetőről elérhető megfelelő információk szükségesek, ellenkező esetben a kihallgatást végző komoly hátrányba kerülhet. A *felkészületlen vagy hiányosan felkészült kihallgató* (vizsgáló, ügyész, bíró) kockára teszi saját, *személyes tekintélyén* túl az *ügy sikerét, időt és anyagiakat pazarol* fölöslegesen az ügyre, nem utolsósorban részben vagy egészben *átengedi az irányítást* a terheltnek. Kiemelték, hogy a kihallgató felkészülése nem csupán a tények ismeretét, magabiztos kezelését érinti. A kihallgatónak *fel kell készülnie szellemileg és pszichológiailag* is. Fel kell ismernie a kihallgatónak a kihallgatott személy *hazugságait, elterelő manővereit, megtévesztési próbálkozásait*. Nagyon fontos megállapításuk, hogy ha a kihallgató erre *nem képes,* ezzel további megtévesztő manőverekre, hazugságokra *bátorítja* a kihallgatott személyt. Fel kell ismernie az őszinteség és az együttműködés jeleit, és el kell kerülnie a hamis beismerő vallomás buktatóit is.

Szintén különösen fontos azon megállapításuk, hogy a *jó kihallgató jellemzői* közé tartozik, hogy *megfelelő intelligenciával* rendelkezik, érti az *emberi természetet*, jól *kijön* másokkal, *türelmes és kitartó*, képes másokat *meghallgatni*, jó *kommunikatív* készséggel rendelkezik, kellően *gyanakvó* (aktívan keresi a kihallgatott megtévesztő manővereit), ha heves, élénk vérmérsékletű is, képes *uralkodni érzelmein*, rendelkezik *önbizalommal* abban a tekintetben, hogy képes a terhelt megtévesztő manővereit *felismeri*, *nem fél a (valóság feltárására irányuló) meggyőzésen alapuló kihallgatási technika (persuasive interviewing) alkalmazásától*.

Mindezek a polgári perben a tárgyalást vezető bíró, és a kérdezés jogával hatékonyan élni kívánó fél személyével szemben is támasztható elvárásoknak látszanak. Itt legfeljebb csak a *meggyőzésen alapuló kihallgatási technika alkalmazási képessége* szorul további magyarázatra.

Farkas és Jánosi utalnak rá, hogy a *befolyásolás, meggyőzés* során – többek között – az *alábbi témakörökbe tartozó, megengedett érveket alkalmazzák az* USA-ban, és feltételezésük szerint más országokban is: (i) a kihallgatott jó felfogott *érdekeire hivatkozás*, (ii) a kihallgatott *szembesítése* a rendelkezésre álló jogsértés mellett szóló *bizonyítékokkal*, (iii) a kihallgatott jogsértése *tagadásának sikerébe vetett hitének aláásása*, (iv) a kihallgatott *szembesítése* saját verziójának *ellentmondásaival*, (v) a kihallgatott *magatartása elemzésére irányuló interjú eredményeinek felhasználása*, (vi) az *együttműködés fontosságára* való hivatkozás, (vii) a kihallgatottnak *erkölcsi, lelki kiút felkínálása*, (viii) *dicséret és hízelgés* alkalmazása, (ix) a kihallgatott *lelkiismeretére* hivatkozás, (x) a jogsértés *morális súlyának minimalizálása*.[27]

Kutatásaim során nem találkoztam olyan tanulmánynyal, amely a *magyar polgári peres bírói* gyakorlatban a fél, illetve a közreműködő tényállítása valóságának ellenőrzése során a bíróság, illetve a felek által feltett kérdések során hasonló típusokat alkotott volna aszerint, hogy melyek váltották ki a *tényállítás valótlanságát beismerő* nyilatkozatot. Az azonban meglátásom szerint *észszerű következtetésként* levonható, hogy a *magyar polgári perben* a fél, illetve a közreműködő tényállítása *valóságának ellenőrzése* során a bíró, illetve a fél a fenti *befolyásoló kérdéseket felteheti, azok megengedett* befolyásolásnak minősülnek. Meglátásom szerint a büntetőeljárásra modellezett, kilencfázisos *Reid-technika, vagy az ötfázisos kognitív interjútechnika, és a tárgyalásmenedzsment* alkalmazására is sor kerülhet ennek körében azon féllel, illetve közreműködővel szemben, akinek hamis tényállítására utaló – nem nyilvánvalóan alaptalan – bizonyítási eszköz felmerült.[28]

A felekkel, illetve a közreműködőkkel szemben a valóság állításra irányulóan meggyőző meghallgatási technika alkalmazásának különös *jelentősége* e dolgozat céljára abban áll, hogy *alkalmazásuk jogszerűsége miatt* sem az ezek hatására (is) megtett *tényállítás valóságát, sem a tényt állító személy szavahihetőségét* nem kérdőjelezik meg, valamint, ha *a bíróság nem alkalmazza, az ezeket alkalmazó félnek nem tilthatja meg ezek alkalmazását* különösen arra hivatkozással, hogy azok *önmagukban* a közreműködő vagy a másik fél *illetéktelen* befolyásolását vagy *méltóságának a megsértését* valósítanák meg.

Farkas és Jánosi kiemelték, hogy az említettek közül a *legsikeresebb befolyásoló érvek*, amelyek a beismerést elősegítik, a terhelt *lelkiismeretére* hivatkozás, a terhelt vallomásában rejlő *ellenmondások felfedése*, a vádlott *dicsérete, hízelgés*, valamint a cselekmény *morális súlyának csökkentése, pszichés mentségek felmutatása*. Utaltak rá, hogy a *legnehezebb* azoknál a gyanúsítottaknál beismerő vallomást elérni, akiknek *magas a szorongástűrő és erős a manipulálóképessége*. Az, hogy *melyik érv a meggyőzőbb, függ az elkövető alkatától*, amit két nagy csoportra osztottak. Az egyik csoport az *emocionális*, a másik a *racionális* elkövetőké. Az emocionális elkövetőknél a bűncselekmény *feszültséget, stresszt, lelkiismeret-furdalást okoz*. A *megértés, a szimpátia kinyilvánítása, a lelkiismeretére hivatkozás* kedvező benyomást tesz rá, ennek folytán *nagyobb a való-*

27 Erről részletesen ld.: Richard A. Leo: *Inside the Interrogation Room*. Journal of Criminal Law and Criminology 1996. 86. 266–303.

28 Ezek lépéseiről részletesen ld.: Farkas Ákos – Jánosi Andrea: i. m. (IV. Kérdezési technikák).

színűsége annak, hogy együttműködővé válik. A *racionális* elkövetőknél viszont a *tények, érvek, a logikus érvelés* a meghatározó. Rájuk a terhelő *bizonyítékok*, a vallomásában rejlő *ellentmondások felfedése* gyakorol nagyobb hatást. Hangsúlyozzák, hogy a kétféle megközelítés *nem zárja ki egymást,* így, ha eltérő hangsúlyokkal is, de ugyanannál az elkövetőnél *együtt alkalmazhatók*.

A kihallgatónak tehát fel kell ismernie a kihallgatott jellemének erős és gyenge vonásait, attitűdjeit, értékelnie kell, hogy milyen következményekre számíthat, ha tagad, milyen a szorongásokkal szembeni tűrőképessége. A kihallgató célja, hogy befolyást gyakoroljon a kihallgatott (jog)következmények súlyáról, bekövetkezésének valószínűségéről alkotott képére, növelje a jogsértés elkövetése által kiváltott szorongását.

Ha a *polgári perben* a fél, illetve a közreműködő *tényállításának valótlanságára* utalnak egyéb perbeli bizonyítási eszközök, a fentiek figyelembevétele melletti, *már nagyobb valószínűséggel kerülhet sor tényállításuk* valótlanságának beismerésére, ezért különösen bizonyítékínséges helyzetekben meggyőző meghallgatásuk szintén *észszerű* lehet.

Kérdés, hogy ilyenkor a bíróság a tényállítás valóságának, illetve a tényállító szavahihetőségének *vizsgálati kötelezettsége kiterjed-e* a fenti *befolyásolási technikák* – általánoshoz képest – *fokozottabb alkalmazására*.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a tanú Pp. 292. § (3) bekezdése szerinti, a meghallgatás megkezdése előtti *figyelmeztetése* a hamis tanúzás következményeire, önmagában ilyen *befolyásolási* technika. Ennek – esetleg részletező – megismétlése, például a hamis tanúzás miatt *kiszabható büntetés lehetőségeinek latolgatásával már fokozott – igazmondás érdekében való – befolyásolás*nak minősíthető.

A Pp. [294. § (6) bekezdése] szerint, ha a tanú vallomása más tanúnak vagy a személyesen meghallgatott félnek az előadásával *ellentétben áll*, az ellentét *tisztázását* szükség esetén *szembesítéssel* kell megkísérelni. Hogy az *ellentéttisztázási kötelezettség tartalmába a fenti meggyőző kérdések feltétele beletartozik-e,* így *jegyzőkönyvvel bizonyítható elmaradásuk eljárási hiba-e*, meglátásom szerint nem állapítható meg egyértelműen a Pp.-ből. A jogalkotó az *eljáró bíróság belátására bízta*, hogy az adott körülmények között *szükségesnek látja-e* ezek egyike vagy mindegyike alkalmazását.

A probléma ezzel az, hogy utólag *nem lesz azonosítható*, érdemben *vitatható*, így jogorvoslati bíróság által *felülbírálható* sem, hogy a bíróság fokozott befolyásolást alkalmazó vagy azt mellőző *döntése helyes volt-e* vagy sem, ha e körben észszerű indokolási kötelezettsége nincsen. Márpedig nyilvánvalóan nem terjed ki erre a bíróság indokolási kötelezettsége, ha szabadon mérlegelhette, hogy milyen befolyásoló kérdezési technikát alkalmaz, miközben ezek alkalmazása nagyban megnövelhette volna a hamis tényállítás beismerésének a valószínűségét, ezáltal az adott személy szavahihetőségének a megdőlését, emiatt pedig más tényállítása a valótlanságának a megállapíthatóságát, amely adott esetben a per érdemi elbírálására is jelentősen kihathatott volna egy bizonyítékínséges perben.

6. A tárgyaláson meghallgatott fél, illetve közreműködő méltóságvédelmének viszonya a tárgyaláson alkalmazott befolyásolási technikákkal?

A Pp. [294. § (5)–(6) bek.] tanú meghallgatására vonatkozó rendelkezései szerint a meghallgatás során mindvégig *kiemelt figyelmet* kell fordítani a *tanú személyhez fűződő* jogainak, így különösen emberi *méltóságának védelmére*. A bíróság a tanúval szemben *tiszteletlen magatartást* tanúsító vagy ilyen *hangnemet* használó személy részéről – a 236. §-ban meghatározott intézkedésen túlmenően – ismételt esetben további kérdések feltételét *megtiltja* vagy a közvetlen *kérdezés jogát megvonja*. Ha a tanú vallomása más tanúnak vagy a személyesen meghallgatott félnek az előadásával ellentétben áll, az *ellentét tisztázását* szükség esetén *szembesítéssel kell megkísérelni*.

A Pp. idézett részének miniszteri indokolása e rendelkezés tényleges magyarázatát nem adja meg, pusztán utal arra, hogy új elemként került a törvénybe.

A rendelkezés eltérően fogalmazza meg a meghallgatást vezető bíróság és a kérdezési jogot gyakorló fél kötelezettségét különösen arra, hogy tartsa tiszteletben a tanú méltóságát a tárgyalás során is. A Pp. e tekintetben *perjogi kötelezettséggé konvertálja* a tanú személyiségijog-védelmét, és megsértése esetére *perjogi szankciót* ír elő.

A rendelkezés nevesítésének elviekben kifogásként ellene volna vethető, hogy az emberek személyiségi jogai, valamint a jogi személyek személyhez fűződő jogai a Ptk. alapján attól függetlenül megilletik őket, hogy a perben vagy a peren kívül járnak-e el. Így az ehhez fűzött perjogi kötelezettségek: ezekre különös figyelem fordítása, valamint a kérdezési jog elvonása is levezethetőek voltak a törvényből. Személyes álláspontom szerint mégis szükséges volt ezek kimondása az *egységes jogértelmezés* elősegítése érdekében. Hiányérzetet az keltett, hogy a kérdezés és a méltóságvédelem kérdéskörei átfogó rendezése körében *elmaradt* a *befolyásoló-meggyőző kérdezés technika törvényi kezelése*, amely azért sajnálatos, mert tovább tudta volna orientálni, informálni a bíróságot és a feleket az ilyenkor *megengedhető* és – az eljárási igazság érvényesülése mögött másodlagosan érvényesítendő anyagi igazság kiderülése érdekében – kívánatos befolyásolás *határait* illetően.

7. A fél, képviselője, illetve a közreműködő (ön)ellentmondása észlelése esetén annak bíróság általi tisztázási kötelezettsége

A Pp. 64. § (2) bekezdésében a *több meghatalmazott* egymástól eltérő nyilatkozatai vagy cselekményeinek szigorú, perjogi jogkövetkezménye az, hogy azt a bíróság ak-

ként bírálja el, mintha *magának a félnek* a nyilatkozatai vagy cselekményei lennének *eltérőek*, és az ellentmondó nyilatkozatokból származó hátrányok *jogorvoslat alapjául nem* szolgálhatnak. E körben a *bíróság nem köteles feloldani, tisztázni az önellentmondást.*

A Pp. 295. § (6) bekezdése szerint továbbá, ha a *tanú vallomása* más tanúnak vagy a személyesen meghallgatott félnek az előadásával *ellentétben áll*, az ellentét *tisztázását* szükség esetén szembesítéssel *kell megkísérelni*. Az előző speciális önellentmondási esethez képest, ahol a jogalkotó egyértelműen a félnek rótta fel a képviselői által tanúsított hibás percselekményeket, azon belül akár ellentmondó tényállításait is, és a felet szankcionálta a rá nézve kedvező hatással kecsegtető bírósági tisztázási kötelezettség elhagyásával, itt az ellentmondás lehetőségét szintén kifejezetten rendezte a jogalkotó, azonban annak körében és másutt is *hallgatott az önellentmondás kezeléséről*. Itt talán általános vizsgálati rendelkezésekből (278. §) le lehet vezetni a tanú önellentmondása tisztázásának a kötelezettségét.

A fél *képviselői egymásnak ellentmondó* nyilatkozata tekintetében azonban értelmezhető akként az idézett rendelkezés, amely a *bíró mérlegelésére bízza*, hogy él-e ilyenkor a tisztázás lehetőségével, vagy anélkül, annak esetleg a félre hátrányos következményével a felet sújtja. E körben méltányos, ezért *javasolható volna* a képviselő nyilatkozattételkor rendelkezésre álló periratokkal ellentétes nyilatkozata esetén a *képviselő önálló perjogi szankcionálása*. E szankcionálás sokkal *nagyobb eséllyel előzné meg* az ellentmondó nyilatkozatok megtételét a perben, hiszen a képviselő kisebb eséllyel tenne felelőtlenül, a periratok megfelelő tanulmányozása nélkül nyilatkozatot. A joghatékonysági irodalomban ismert mérce a leghatékonyabb költségelkerülő *(most effective cost avoider)* e körben az információs aszimmetriában kedvezőbb helyzetben lévő peres képviselő, az ő ellenőrzésére (munkájának szupervíziójára), ennek költségei vállalására ösztönöz a jelenlegi megoldás, noha az a fentiek alapján közgazdaságilag ésszerűtlenül hatékonytalan.

Farkas és Pomeisl[29] szerint *fontos szerepe* lenne a *tanúnak feltett kérdéseknek*, illetve a *szembesítéseknek*, mert ezek lennének hivatottak arra, hogy a tanúvallomás *megbízhatóságát ellenőrizzék*. Úgy látták, hogy a gyakorlatban azonban a tanúbizonyítás általában csak a tanúvallomások *meghallgatására*, azok *rögzítésére*, majd az írásba foglalt tanúvallomások *összevetésére korlátozódik*, amelyet a *széttöredezett tárgyalási rend* miatt szinte szükségszerűnek tartottak. Hangsúlyozták, hogy ennek ellenére nemritkán fordul elő a bírósági gyakorlatban, hogy a bíróság igen széles körű szempontokat is figyelembe vesz a bizonyítékok értékelése során. Itt is érdemes hangsúlyozni, hogy a tanúvallomás megbízhatóságának csak egy része a tanú szavahihetősége, a szavahihetőség megdőlése alapján minősíthető megbízhatatlannak a tanúvallomás, de a tanú fel nem róható tévedésének – amely mellett szavahihetősége nem dől meg – megállapítása esetén is meg lehet állapítani a tanúvallomás *megbízhatatlanságát*.

Kérdés, hogy a bíróságnak *észlelnie* kell-e a más bizonyítási eszköznek való ellentmondást, illetve az önellentmondást és *köteles-e megkísérelni tisztázni* annak feloldását nyilatkoztatással mind az önellentmondó tanú, mind az önellentmondó fél esetében. Meglátásom szerint e kérdésre a válasz – a fenti kivétellel – igenlő, a bíróság ennek elmulasztásával adott esetben akár a jogorvoslat szempontjából lényeges eljárási szabálysértést is megvalósíthat.

E kötelezettség fontos garanciája volna annak jogalkotó általi kimondása, hogy az *ellentmondó* nyilatkozatok bíróság általi hátrányos értékelése *jogorvoslat alapjául szolgálhat*, ha a bíróság *elmulasztotta tisztázni az ellentmondás okát*.

A tanú vonatkozásában pedig annak kimondása javasolható, hogy ha a vallomásának egyes részei ellentétben állnak vallomásának más részeivel, vagy peren kívül tett tényállításaival, az ellentét tisztázását, és különösen *az önellentmondás okának megállapítását* a bíróságnak meg kell kísérelnie. Mindez pedig azért nagyon fontos, ha a szavahihetőség jelentősége a polgári perben általánosan megemelkedik, mert *elkerülhetővé teszi egy olyan tanú szavahihetősége megdőlésének megállapítását, aki önhibáján kívül tett valótlan állítást a perben.*

Összegzés

A polgári perjogbeli bizonyítás lényeges jellemzői közé tartozik a szavahihetőség, illetve megdőlése feltételeinek meghatározása, vizsgálata, megállapítása, és szankcionálása. A jelen tanulmány e körben egyes bizonyítással kapcsolatos kérdéseket vizsgált.

Ennek eredményeként megállapítottam, hogy a szavahihetőség nem tartozhat bele a történeti tényállási körbe, ennek ellenére megdőlésének joghatása miatt mégis elemi érdeke fűződik a feleknek ahhoz, hogy az ellenérdekű fél tényállítását alátámasztó közreműködők, illetve az ellenérdekű fél szavahihetősége a perben megdőljön.

Bemutattam továbbá, hogy az indukció és a dedukció logikai műveletei azért nem tudnak maradéktalanul érvényesülni a perbeli (vagy peren kívüli) hazugságból szavahihetőségre, ebből egy perbeli tényállítás valótlanságára történő következtetéseknél, mert a szavahihetőség nem azt fejezi ki, hogy az adott személy mindig hazudik, hanem csak azt, hogy általában, azaz az esetek többségében, de nem mindig.

Álláspontom szerint továbbá a szavahihetőség megdőlését – perjogi felelősségi tényállásként való kifejezett szabályozása hiányában is – azért lehet csak az érintett személy önhibájának bebizonyulása esetén megállapíta-

29 Ld: Dr. Farkas Attila – Dr. Pomeisl András: i. m. 194–203.

ni, egyezően e tekintetben az igazmondási kötelezettség megsértése esetén alkalmazható pénzbírság szankcióval, mert a szavahihetőség megdőlésének ki nem mondott, de magától értetődő fogalmi eleme a perben vagy peren kívül tett valótlan tényállítás tekintetében fennálló önhiba. Kizárólag e feltételek együttes jelenlétében állapítható meg, hogy az érintett személy szavahihetősége megdőlt és alkalmazható annak legfőbb perjogi szankciója e személy valótlannak nem bizonyult, egyes tényállításai valótlannak minősítése.

Megállapítottam továbbá, hogy a polgári perben a feleket immár megillető hallgatási jog gyakorlása – függetlenül attól, hogy gyakorlása a teljes igazság elmondásának hiányában hazugságnak tekinthető köznapi értelemben – nem szolgálhat önmagában alapul a fél szavahihetősége megdőlésének, hiszen az ilyen értelmezés e jogosultság elismeréséhez fűződő jogalkotói célt hiúsítaná meg.

Bemutattam, hogy valamennyi közreműködő esetében lényeges a szavahihetőség kérdése, továbbá a szavahihetőség vizsgálata során szükséges volna *de lege ferenda* megengedni, hogy a bíróság a tényállításra alapított véleményt is figyelembe vehesse.

A felek, illetve a közreműködő befolyásolása körében bemutattam különösen ennek büntetőjogi, és polgári perjogi határait, lehetséges hatásait a befolyásolt személy szavahihetőségére, és vizsgáltam a büntetőeljárásban megengedett befolyásolási technikák polgári perbeli alkalmazásának lehetőségét.

POLGÁRI NEMPERES IRATMINTATÁR

Beadványtervezetek a közjegyzői nemperes, a csődés a felszámolási, a bírósági nemperes és a bírósági végrehajtási eljárásokhoz, összesen 332 iratminta.

SZERZŐK: **Bacher Gusztáv, Belcsák Róbert, Bozsó Ildikó, Farkas Attila, Gáspár Mónika, Gelencsér Dániel, Jókúti András, Krajecz Laura, Makai Veronika, Maros- Szécsi Ildikó, Muzsalyi Róbert, Pulinka Mihály, Rádonyi Dénes, Reviczky Renáta, Selnicean László, Simon Károly László, Szajlai Kitti, Vuleta Csaba**

SZERKESZTŐK: **Gelencsér Dániel, Reviczky Renáta**

ÁRA: **15 000 Ft**

A Kiadó Az új Pp. iratmintatára kiadvány sikerén felbuzdulva vágott bele az ellenpárja, a polgári nemperes iratmintatár elkészítésébe.

A közjegyzői nemperes eljárások mintáit élvonalbeli közjegyzők és közjegyzőhelyettesek készítették. Egyedülálló módon, szinte minden eljárási cselekményhez készültek minták az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló törvényben szabályozott eljárásokhoz, a hagyatéki eljáráshoz, a fizetési meghagyásos eljáráshoz, az európai fizetési meghagyásos eljáráshoz és a közjegyző előtt kezdeményezett végrehajtási eljáráshoz.

Az iratminták végén gyorstáblázat formájában hasznos információk találhatóak az adott mintával kapcsolatban: jogszabályhelyek, kötelező mellékletek listája, határidők, gyakori hibák, az ügyintézést megkönnyítő tényezők stb.

www.hvgorac.hu → Polgári eljárásjog

Tanulmány

Mészáros Ádám Zoltán PhD bíró, Pesti Központi Kerületi Bíróság (Budapest)

Szimbolikus szólás kontra dologrongálás. Azaz a véleménynyilvánítás szabadsága és a tulajdonhoz való jog határvitája büntetőjogi szempontból

Egy demokratikus társadalom és politikai berendezkedés nélkülözhetetlen sajátja, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága az alapjogi hierarchia egyik legmagasabb szintjén helyezkedik el. Szintén fokozott alkotmányos védelmet igényel a tulajdonhoz való jogosultság is. A verbalitáson túlmenő, dologrongálással megvalósuló véleményközlés szükségessé teszi ezen alapjog hatókörének újragondolását elsősorban alkotmányjogi szempontból. Az alapjog-korlátozási teszt támpontjainak kijelölése fényében lehet e tárgykörben kiszámítható a büntető jogalkalmazás is, figyelembe véve, hogy más jogág is kellő mértékben oltalmazhatja a tulajdoni jogosultságot.

I. Alapvetés

1. „Büntetőjogi büntetésekkel nem a közvéleményt és a politikai stílust kell formálni – ez paternalista hozzáállás –, hanem más jogok védelmében az elkerülhetetlenül szükséges esetekben szankcionálni."

A rendszerváltozást követően az alapvető jogok érvényesítésének, illetve érvényesülésének expanziója egyik legmarkánsabb módon a fent citált alapvetést tartalmazó, *30/1992. (V. 26.) AB határozatban* érhető tetten, mely határozatában az Alkotmánybíróság egy demokratikus államrendhez méltó, paradigmaváltásként is értékelhető megállapításokat tett a véleménynyilvánítás szabadságának minél szélesebb körű érvényre juttatása vonatkozásában. Viszont már a testület működésének kezdetén fontos kérdésként merült fel, hogy a plurális, demokratikus társadalom ezen egyik alapkövét lehet-e, és milyen feltételekkel megszorítani, korlátozni, más alapjoggal történő kollíziója esetén milyen szempontok alapján kell a prioritást meghatározni.

Különösen érdekes és jelentős a fenti kérdés a *büntető jogalkalmazás* szempontjából, hangsúlyozottan figyelembe véve ezen jogág szubszidiárius jellegét. A büntetendőséget, illetve annak hiányát ugyanis nem csupán a Büntető Törvénykönyvben taxatívan felsorolt büntethetőségi akadályok tekintetében szükséges vizsgálni. A bűncselekmény fogalmából eredően, minden olyan cselekmény, amely nélkülözi a társadalomra veszélyességet (materiális jogellenességet), a büntetendőség hiányát jelenti. Tipikusan ilyen helyzetnek tekinthetjük adott esetben, ha az elkövető egy az Alaptörvényben rögzített alapvető jogát gyakorolja, jelesül ha *véleménynyilvánítási szabadságával él*.

Mivel ezen alapvető jog gyakorlása leggyakrabban és legtermészetszerűbben verbális módon történik, az Alkotmánybíróság már ítélkezésének kezdeti szakaszában kijelölte a büntetendővé nyilvánítás legfőbb szempontjait, amely mai napig mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó számára vezérfonalként szolgál. Természetesen ennek ellenére a jogintézmény – természetéből fakadóan – több jogértelmezési kérdést is felvett a gyakorlatban, egy örökzöld és burjánzó jogterületről lévén szó.

2. A legújabb külföldi és honi gyakorlatot vizsgálva azonban (alkotmányjogi és ezzel együtt büntetőjogi) kérdésként merül fel, hogy a véleménynyilvánításhoz való jog gyakorolható-e a verbalitáson túlmenő *más*, aktív, külvilágban is megnyilvánuló, fizikai magatartást is magában foglaló módon, ha igen, milyen feltételek mellett. Tehát hogyan alakul az említett alapjog gyakorlása jegyében elkövetett *dolog elleni erőszakos magatartások büntetendősége*?

Az utóbbi időben ugyanis köztereink és emlékműveink számos alkalommal kerültek a figyelem középpontjába, a politikai véleménynyilvánítás új, erőszakos színtereként, főként a szobor- és plakátrongálás miatt indult büntető- és szabálysértési eljárásokkal összefüggésben. Azonban a honi alkotmánybírósági és büntetőbírósági gyakorlat ez ideig ritkán szembesült a fenti kérdéskörrel, így nóvumként szolgálnak az e tárgykörben az utóbbi időben született határozatok, melyek fényében megállapítható, hogy a polémia nyugvópontra nem jutott.

Tekintettel arra, hogy a jelképek gyakran váltanak ki és

mozgósítanak emberi érzelmeket, a fentiek adalékaként fontos megjegyezni, hogy a globális társadalmi problémákat megtestesítő elvontabb „tárgyak" is a véleménynyilvánítás „célpontjává" válhatnak. E tekintetben például a külföldi gyakorlatban megfigyelhető, hogy egyre gyakrabban történik hivatkozás és egyre nagyobb teret nyer a büntetendőség hiányának konstituálása a környezet védelmének jegyében bizonyos létesítmények ellen rongálást is megvalósító cselekmények vonatkozásában.

Tehát egyfelől úgy vélem: szokatlan, hogy oly mértékben fokozódtak az utóbbi időben a fent vázolt erőszakos jellegű cselekmények az egyik legsarkalatosabb alapjog árnyékában, hogy a büntetőjog asztalánál kell erről értekezni. Másrészt azonban a fenti kérdéskör elvi és gyakorlati jellegű feldolgozása hiánypótlónak mutatkozik, melyre jelen dolgozat kíván kísérletet tenni.

II.
A véleménynyilvánítás szabadságának esszenciája

3. A véleménynyilvánítás szabadsága korlátainak vizsgálata során elengedhetetlennek mutatkozik, hogy ezen jog tartalmának főbb pontjait az alábbiakban röviden felvázoljam. A már idézett *30/1992. (V. 26.) számú AB határozat* a véleménynyilvánítás szabadságának kitüntetett szerepet tulajdonított és ezen jogot biztosítja mindenki számára az Alaptörvény IX. cikkének (1) bekezdése is a korábbi Alkotmány 61. §-ához hasonlóan. A véleménynyilvánítás szabadságának velejét nagyon találóan az Alkotmánybíróság fenti határozatában akként ragadta meg, hogy *az eszmék, nézetek szabad kifejtése,* a mégoly *népszerűtlen vagy sajátos elképzelések* szabad megnyilvánulása a fejlődni képes és valóban eleven *társadalom* létezésének *alapfeltételét* jelenti, azaz ezen jogegyüttes teszi lehetővé az egyén megalapozott részvételét a társadalmi és politikai folyamatokban. Az ezt semmibe vevő rendszerek a történelmi tapasztalatok alapján nemcsak az egyénnek, hanem a társadalmi élet működésében is káros következményt okoztak, tehát a fenti megállapításoknak egy demokratikusan működő társadalomban alapvetésként kell hatniuk.

Fontos megállapítása volt az Alkotmánybíróságnak az is, hogy maga a *véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett,* annak tartalmára tekintet nélkül. Vagyis az egyéni véleménynyilvánítás, a saját törvényei szerint kialakuló közvélemény, és ezekkel kölcsönhatásban a minél szélesebb tájékozottságra épülő egyéni véleményalkotás lehetősége az, ami alkotmányos védelmet élvez. Így ezen okfejtésből következik, hogy *helye van minden véleménynek,* jónak és károsnak, kellemesnek és sértőnek egyaránt – különösen azért, mert maga a vélemény minősítése is e folyamat terméke.

Azonban, ahogy ez *a 36/1994. (VI. 24.) számú AB határozatban* kifejtés került (és jelen dolgozat szempontjából ennek van igazán jelentősége), a szabad véleménynyilvánítás jogának kitüntetett szerepe nem vezet arra, hogy ez a jog – az élethez vagy az emberi méltósághoz való joghoz hasonlóan – *korlátozhatatlan* lenne, sőt a *büntetőjog* önmagában *határjelzőként* szolgál, így kérdésként merül fel, hogy egy tényállásszerű magatartás vonatkozásában hol húzható meg az a válaszvonal, ami még nélkülözi a társadalomra veszélyességet és a büntetendőség hiányával jár, illetve ami már túllép ezen jog alkotmányos védelmi körén.

Maga az *Alaptörvény* az Alkotmány korábbi megoldásától eltérően nem pusztán a véleménynyilvánítás szabadságát, hanem ennek immanens részét képező korlátait is hangsúlyozni kívánja jogszabályi szinten. Ennek érdekében a *VI. cikk (1) bekezdésének* második mondata rögzíti, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága nem járhat mások magán- és családi életének, valamint otthonának sérelmével, valamint a *IX. cikk (4) és (5) bekezdése* alapján, nem irányulhat mások emberi méltóságának, valamint a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának megsértésére.

E körben viszont az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy a szabad véleménynyilvánításhoz való jognak valójában igen kevés joggal szemben kell csak engednie, azaz a véleményszabadságot korlátozó törvényeket *megszorítóan kell értelmezni.* Az alapjogkorlátozás legfőbb mérőeszközeként ugyanakkor az arányosság követelményét hangsúlyozta a testület ezen korai határozatában.

4. Fenti alapvetések egyedi ügyekbe az *alkotmányos büntetőjog* koncepciójából fakadóan csatornázódnak be, a véleménynyilvánítás határának identifikálására a bírói gyakorlatnak az ún. alkotmánykonform normaértelmezés útján van lehetősége. Egyetérthetünk Szomora Zsolttal abban, hogy ez a normaértelmezési mód hazánkban először csak a rendszerváltást követően jelenhetett meg, ami újabb keletű intézménye a magyar jogrendszernek, hiszen gyakorlati érvényesülése feltételezi, hogy az *alkotmány nemcsak deklaráció* szintű norma, hanem a jogrendszer egészét meghatározó a jogforrási hierarchia csúcsán álló alaptörvény legyen.[1]

A rendes bíróságoknak így anélkül, hogy alkotmánybírósági funkciót gyakorolnának, a jogalkalmazás során juthatnak arra a következtetésre, hogy konkrét ügyben az adott magatartás a véleménynyilvánítás alapjogi határán belül reked, és felmentő/megszüntető határozatot hoz, avagy ezen jog gyakorlásának áthágása miatt a vádlottat bűnösnek mondja ki. Mindenesetre a Kúria Joggyakorlat-elemző Csoportjának az alapjogok egyes, igazságszolgáltatásban érvényesülő rendelkezései kapcsán készített összefoglaló véleménye szerint egyre több határozatban hivatkoznak az első- és másodfokú bíróságok azokra az

1 Szomora Zsolt: *Alkotmány és anyagi büntetőjog.* Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2015. 36.

alkotmánybírósági határozatokra, amelyek gyakorlatilag értelmezik az Alaptörvény egyes rendelkezéseit. Eszerint rögzíthető az is, hogy az Alaptörvény IX. cikkére a bíróságok rendszerint a rágalmazás vagy becsületsértés miatt indult ügyekben hozott határozatokban hivatkoznak, és rendszerint annak értelmezésével a terheltek felmentését eredményezik.[2]

Természetszerűleg a verbális módon, illetve a nyomtatott vagy online sajtóban írásban gyakorolt véleménynyilvánítási forma biztosítja a legegyszerűbb, a leghatékonyabb és a legelterjedtebb alapjoggyakorlási metódust. Nem véletlen tehát, hogy ezen kifejezési mód sajátosságainak figyelembevételével alakította ki az Alkotmánybíróság a véleménynyilvánítás alapjogi kereteit, valamint ezzel azonos tengelyen haladva vizsgálja a büntető jogalkalmazás a rágalmazás és a becsületsértés büntetendőségének határait.

Itt megjegyzendő, hogy a véleménynyilvánítás gyakorlásának jegyében elkövetett, azok legszélsőségesebb pólusán elhelyezkedő *személy elleni erőszakos magatartások*, álláspontom szerint semmi esetben sem vonhatók a tárgyalt alapjog védelmi hatókörébe, az ilyen jellegű cselekmények *szükségtelenül és aránytalanul sértik az emberi méltóságot*.[3]

III.
A rongálás értelmezési kérdései

5. Rátérve az alapul fekvő vizsgálódás tárgykörére, megállapítható, hogy az *emlékműállításnak* vagy történelmi vagy aktuálpolitikai *közvetítői szerep*, de mindenképpen *társadalmi funkció* tulajdonítható. A *plakáthirdetések* jellemzően utóbbi célt szolgálják – ezen olvasatban – kevésbé az állandóság jegyében, de egyaránt a közösségi párbeszéd részét képezik. Emléktörténeti szempontból ugyanis bizonyos emblematikus nevekhez és eseményekhez való ragaszkodás mindig valamilyen társadalmi-politika identitás vallását takarja. Az emlékművek felállításával egy csoport a saját identitását teremti meg, eleveníti fel és erősíti meg, azaz ezek a *legitimáció fontos eszközei*.[4] Azonban figyelembe kell venni, hogy a szobrokhoz, illetve a plakátokhoz mint *szimbólumokhoz* a társadalom tagjai *eltérő üzeneteket* társíthatnak és így merőben eltérő véleményt fogalmazhatnak meg és válthatnak ki érzelmeket. A fenti dolgok így a bennük tárgyiasult jelentéstartalom miatt a közösség tagjainak fizikai szempontból is *célpontjává válhatnak* (leönthetik, megrongálhatják vagy le is dönthetik).

Álláspontom szerint a fentiekben kifejtettek alapján, lényegében egy *alapjogok közötti kollíziós szituáció* kristályosodik ki, ugyanis a különböző szobrok vagy plakátok megrongálása egyrészről sértik a tulajdonhoz való jogot [Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdése], azonban ha ezen magatartásokhoz a büntető- vagy szabálysértési jog szankciót fűz (büntetendővé nyilvánítja), az szükségképpen a véleménynyilvánításhoz való jog érvényesülésének akadályát képezi. Mielőtt ezen kollíziós helyzet feloldásának tárgyalására rátérnék, indokoltnak tartom röviden bemutatni az alapul fekvő büntetőjogi tényállásnak, a *rongálás bűncselekmény* jelen dolgozat szempontjából releváns aspektusait.

Angyal Pál még a tárgyalt deliktum tekintetében, annak erőszakos, garázda jellegét hangsúlyozta, miszerint némelykor merő kedvtelés, máskor bizonyos felsőbbségi érzés lesz úrrá a tettesen, ki vagy azért, mert ellenfelét személyében elérni nem tudja vagy nem meri: védtelen dolgok elleni erőszakosságokban tombolja ki magát.[5] Így nem meglepő – figyelembe véve az adott kor jogfelfogását is –, hogy a generális jogellenességet kizáró okokon túlmenően sem a fenti szerző, sem a gyakorlat nem említi a véleménynyilvánítás mint motívum okán kifejtett eseteket.

Megfigyelhető továbbá az is, hogy Angyal kissé kiterjesztően értelmezte a rongálás hatókörét, ugyanis ezalatt olyan cselekményt értett, amely valamely ingó vagy ingatlan dolog használhatóságában teljesen vagy részben a cselekmény következményeként korlátozást szenved, értékben csökken, gazdasági vagy erkölcsi jelentőségéből veszít.[6] Egyfajta alapvetésként e körben azonban fontos rögzíteni, hogy a recens gyakorlat főszabályként a rongálás tényállásszerűségét az állagsérelem okozásához köti. Ezt az álláspontot legutóbb a *Kúria az EBD 2016.B.5.* számon közzétett eseti döntésében a falfirka elhelyezésével elkövetett cselekmények vonatkozásában erősítette meg, jelesül, hogy a tényállásszerűséghez az szükséges, hogy az érintett felület olyan végleges építmény része legyen, amelyről állagsérelem nélkül nem távolítható el az azon elhelyezett firka. A *dolog állaga* pedig a dolog fizikai – adott esetben részekből, elemekből álló – egésze által al-

2 Kúria: *Az Alaptörvény követelményeinek érvényesülése a bírósági ítélkezésben (Összefoglaló vélemény).* 81. o. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/alaptorveny_osszefoglalo_velemeny.pdf (2019.10.20.)

3 Implicite erre a következtetésre jutott a Legfelsőbb Bíróság is a 71. számú BK. véleményében kifejtettek alapján. Az alapul fekvő ügyben ugyanis más személynek (a fenti alapjoggyakorlásra hivatkozásul) tojással történt megdobása vonatkozásában fejtette ki a bíróság, hogy sérülés okozására tipikusan nem alkalmas dologgal történő megdobása is a tettleges becsületsértés vétségének elbírálása körébe vonható.

4 Süli-Zakar Szabolcs: *A térfelfogás tudományos és kortárs művészeti aspektusai a tércentrikus emlékműben (doktori értekezés).* 2014. 103. http://doktori.mke.hu/sites/default/files/doktori/Dla_dolg%20Suli_Zakar%20Szabolcs_web.pdf (2015.10.20.)

5 Angyal Pál: *Vagyonrongálás és gyújtogatás*. Budapest, Athenaeum, 1935. 17.
Első büntető törvénykönyvünk (a magyar büntetőtörvénykönyv a bűntettekről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvénycikk) 420. §-a a köz dolgokhoz való tartozása okán külön nevesítette, de az alapeseti büntetési tétellel egyezően rendelte büntetni azt, ha a dologrongálást nyilvános emlékszobor vonatkozásában követik el.

6 Angyal: i. m. 16.

kotott *egységét* jelenti. Így *nem vonhatók* a bűncselekmény hatókörébe a külső megjelenés minden, a *tulajdonosi érdeknek ellentmondó módosítását* eredményező behatása, ha az nem járt állagsérelemmel vagy a használhatóság csökkenésével.

6. Ahogy ezt a német joggyakorlatban a posta elosztódobozain végzett plakátozás vonatkozásában kifejtette a *Szövetségi Legfelsőbb Bíróság* (Bundesgericthshof) egy tárgy külső megjelenésének és formájának a tulajdonos kialakítási szándékával szembemenő *módosítása* akkor sem elegendő a rongálás fogalmához, ha *feltűnő* (jelentős). Ellenkező esetben *kiüresedne* a használhatóság csökkenésének nézőpontja, és figyelmen kívül maradna a rongálás szó szerinti értelme.[7] Plasztikusan festékkel történt lefújás, leöntés során akkor beszélhetünk rongálásról, ha a rendeltetésszerű állapot visszaállítása *kényszerűen állagromláshoz* vezet. *Kivételt* csak az az eset képez, amikor egy tárgy, például egy szobor, egy festmény vagy egy építészeti műemlék használati rendeltetése nyilvánvalóan összefügg *esztétikai céljával*, itt elegendő a külső megjelenés és forma jelentős módosítása (a BGH 29, 129. számú döntés szerint[8]).

Ha ugyanis a lefestett felületről ezen anyag egyszerűen eltávolítható (tisztítással az eredeti állapot helyreállítható), pusztán a tisztítási költséggel okozott kár rongálásként nem értékelhető, a polgári jog szabályai szerint ellenben megtérítendő.

A *honi gyakorlat* ellentmondásosságát jól mutatja, hogy felelhető olyan bírósági döntés is, amely rongálással elkövetett tulajdon elleni szabálysértésként értékelte az eljárás alá vont személy azon cselekményét, mely szerint egy közterületen lévő járdafelületre festékszóróval „Sto" vörös színű feliratot festett, mely festékfolt állagsérelem nélkül eltávolításával összesen 1500 forint kár keletkezett. Megjegyzem, hogy esetlegesen felmerülő ilyen gyakorlati nehézségek megszüntetése érdekében például a német jogalkotó (az ún. graffiti esetekben) a „graffitiellenes törvénnyel" (2005) az StGB. 302. § (2) bekezdését akként kodifikálta, hogy az (1) (alapeseti) bekezdés szerint büntetendő, aki nem jelentéktelen mértékben és nem átmenetileg, jogosulatlanul módosítja egy idegen dolog külső megjelenését.[9] Az StGB. tehát a fenti módosítással az állagvédelem felől elmozdult a forma védelme felé is, az állagsérelem okozásához kötött tényállás védelmi hézagainak kitöltésének jegyében.

Ehhez hasonlóan az esztétikum sérelmével járó cselekmény vonatkozásában állapította meg a Kúria egyik friss döntésében (EBH 2019.B.12.) azt, hogy egy óriásplakát firkálással, festéssel, szennyezéssel történő megváltoztatása rongálást valósít meg, mert e magatartások a vagyontárgy eredeti felületét, esztétikai megjelenését elcsúfítják, és az eredeti állapot helyreállítása csak anyagi ráfordítás árán lehetséges. E körben kifejtette a bíróság, hogy az ilyen módú felületmegváltoztatás, melynek során nem szükséges a rongálást okozó anyag – szükségképpen állagsérelemmel járó – eltávolítása is elcsúfítja az eredeti felület esztétikai megjelenését, tehát nem feltétlenül szükséges, hogy a károsítás a vagyontárgy használhatóságára kihasson. Ilyen esetben az eredeti állapot ráfestéssel is véglegesen és teljes mértékben helyreállítható, a helyreállításával kapcsolatban felmerült költség tekintendő a kárnak.

Álláspontom szerint a rongálás mint büntetőjogi kategória alatt az idegen vagyontárgy állagában beállott kárral előállt értékcsökkenést kell érteni elsősorban, ami a polgári jogi terminológia szerinti az ún. tényleges kárt (damnum emergens) jelenti.

7. A hazai gyakorlatban tetten érthető ellentmondásokat úgy vélem (eddig nem tisztázott körülményként) az okozza, hogy egységes „rongálás" fogalom nem alkotható, tárgyanként szükséges *differenciálni* a *használhatóság* védelme és a *forma* védelemének figyelembevételével. Csupán az állagsérelem okozását megkövetelő felfogás túlságosan leszűkítené, míg a minden esetben a forma védelmére épülő álláspont (nevezzük állapotváltozás koncepciónak) túlságosan kiszélesítené a tárgyalt deliktum hatókörét.

Adott esetben egy épületnek vagy egy járdaszakasznak az értéke a használhatóságában rejlik, ha az ilyen dologra felvitt firka, festés stb. állagsérelem okozása nélkül eltávolítható, akkor az értéke nem csökken. Ha főszabállyá emelnénk az állapotváltozás koncepcióját, akkor *abszurd* módon akár a külső megjelenés előnyös módosítása – szebbé tétele – is rongálásként lenne értékelhető, ami úgy vélem, a jogalkotói szándéktól merőben távol esne.

Ellenben ha egy adott dolog valamilyen informatív vagy művészeti, esztétikai értékkel bír vagy azt hordoz és a rongálás nem az állaga, hanem azok kialakítása, külső megjelenése ellen irányul (lefestés, megcsúfítás), az értékcsökkenés állagsérelem hiányában is megállapítható, ugyanis azok informatív vagy művészeti értéke mindenképpen csökken, az eredeti (értéket képviselő) állapot helyreállítása pedig a tulajdonos részéről vagyoni kiadást követel meg.

Mindent egybevetve úgy vélem, hogy a rongálás elkövetési magatartásának lehetséges hatókörét (az állagromlással összefüggésben) *szűken* kell értelmezni. A külső megjelenés, az esztétikum védelme érdekében pusztán bizonyos dolgok vonatkozásában elkövetett cselekmény képezheti a rongálás bűncselekménynek a tárgyát, egyetértve a fent citált német bírósági döntéssel (szobrok vagy más művészeti alkotások tekintetében) és a Kúria fent említett (EBH 2019.B.12.) határozatával (például információt, hírt vagy üzenetet hordozó plakátok tekintetében), melynek meghatározása mindenkor a *józan ész* figyelembevételével a jogalkalmazó feladata.

7 Wilfried Küper: *Strafrecht, Besonderer Teil: Definitionen mit Erläuterungen*. Heidelberg, C. F. Müller Verlag, 2008. 257.

8 Küper: i. m. uo.

9 Küper: i. m. 258.

IV.
A kollíziós helyzet feloldása

A *tulajdonhoz való jog és a véleménynyilvánítás szabadsága relációjában* a recens hazai gyakorlat meglehetősen eltérő képet mutat a tekintetben, hogy a büntetőügyben eljáró bíróságok ezen értékmérlegelés során milyen módon akceptálják az utóbbi alapjogra való hivatkozást.

8. Ezen problémakört érintő egyik ügyben az elsőfokú bíróság az ügyvéd foglalkozású vádlottat rongálás vétségének elkövetése miatt megrovásban részesítette. A tényállás szerint, az egyik településen felállított Horthy Miklós-szobrot a vádlott vörös színű festékkel leöntötte és a szobor nyakára papírt akasztott azon felirattal, hogy „tömeggyilkos, háborús bűnös". A bíróság az alkalmazott intézkedés kapcsán arra hivatkozott, hogy a vádlottnak a szoborállítás elleni tiltakozása a jog által is méltányolt, erkölcsileg pozitív tartalmú és társadalmilag hasznos figyelemfelhívás volt, ugyanis az ún. kárpótlási törvényeken keresztül az állam elismerte a fenti személy történelmi felelősségét.[10]

Álláspontom szerint fenti ügyben a bíróság az ügy eszszenciáját nem megfelelő oldalról közelítette meg, mivel nem a vádlott szólásszabadságának hatókörét vizsgálta meg és hivatkozott az intézkedés alkalmazásának elégségességére, hanem maga a bíró, egy jogszabályból levont „véleményét" helyezte a vizsgálódás középpontjába, ami lényegében *indifferens* a büntetőjogi felelősség megállapítása, illetve az alkalmazott szankció szempontjából. A bíróságnak ugyanis e körben a terhelt magatartásának körülményeit, és annak esetleges motívumát kell elemezni és ennek fényében értékmérlegelést végezni.

Itt érdemes kitérni arra, hogy a fenti enyhébb szankció alkalmazására akár alapot adhat, ha az elkövető cselekményét egy olyan személyről készült szobor vonatkozásában követi el, akinek adott esetben büntetőjogi felelősségét korábban hazai vagy nemzetközi bíróság megállapította. Jelen ügyben nyilván nem erről volt szó, de meg kell jegyezni, hogy a véleménynyilvánításhoz való jog gyakorlásának vonatkozásában figyelembe vehető a fent említett körülmény (az adott személyről kifejtett objektív szempontú értékítélet, melyre lentebb még kitérek).

Egy másik, szabálysértési ügyben az eljárás alá vont személyekkel szemben a rongálással elkövetett tulajdon elleni szabálysértés miatt az eljárást megszüntette a bíróság, akik Magyarország Kormánya nemzeti konzultációjával kapcsolatos feliratú óriásplakátot letépték és szatyrokba összegyűjtötték. Az eljárás alá vont személyek védekezésének alapja az volt, hogy cselekményüket politikai véleménynyilvánítás céljából követték el, ugyanis a plakátok mondanivalóját felháborítónak tartották. A bíróság a 30/1992. számú AB határozatból kiindulva megállapította, hogy az eljárás alá vont személyek cselekményük során véleménynyilvánítási jogukat gyakorolták, ami annak társadalomra veszélyességét kizárta, vonatkozásukban az Alaptörvény IX. cikkének (5) bekezdésének korlátozó rendelkezése sem merült fel.

9. Az első olyan, Alkotmánybíróság elé került ügyben *[3132/2018. (IV. 19.) AB határozat],* amelyben a testület érintette a fenti két alapjog kollíziós kérdését, a támadott, korábban lefolytatott büntetőeljárásban az eljárt bíróságok a büntetőjogi felelősség kérdésében eltérő következtetésre jutottak. A tényállás szerint, a vádlott részt vett a német megszállási emlékmű megépítése elleni demonstráción, amelynek során festékszóróval felvitt feliratot helyezett el egy építőipari gazdasági társaság tulajdonát képző, az építési területet elhatároló, kordonra felerősített védőponyván, mellyel szabálysértési értéket meg nem haladó kárt okozott. Az ügyben első fokon eljárt bíróság a vádlottat rongálás vétségének vádja alól – bűncselekmény hiányában – felmentette, míg a másodfokú bíróság a fenti ítéletet megváltoztatva a vádlottat a Szabs. tv. 177. § (1) bekezdésének b) pontjába ütköző rongálással elkövetett tulajdon elleni szabálysértés miatt figyelmeztetésben részesítette. A másodfokú bíróság álláspontja szerint ugyanis adott helyzetben az indítványozó véleményét más alapjog sérelme nélkül is kifejezhette volna különösebb nehézség nélkül, így saját eszközeit is felhasználhatta volna véleményének írásbeli kifejezéséhez, ennek megfelelően az indítványozó véleményének közlése nem tette szükségessé más tulajdonjogának a megsértését.

Az alkotmányjogi panaszt előterjesztő terhelt kifejtette, hogy a törvényszék döntése abban az esetben is alaptörvény-ellenes, ha az ügyben megállapítható a tulajdonhoz való jog sérelme, mivel a véleménynyilvánítás szabadságának csak *kivételes jelleggel* kell meghajolnia más alapjogokkal, alkotmányos értékekkel szemben. Tekintettel arra, hogy az ügyben a felirattal elhelyezett közlés társadalmi vita részeként, közügyben született, ami az indítványozó – a végrehajtói hatalom és politikai döntéshozók kritizálásában megnyilvánuló – önkifejezésének eszköze volt, ezért a tulajdonhoz való jog korlátozása szükséges és arányos is volt.

Az Alkotmánybíróság az alapul fekvő határozatában előrebocsátotta, hogy a testületnek korábban nem volt lehetősége állást foglalni abban a kérdésben, hogy milyen szempontok alapján lehet alkotmányos a véleménynyilvánítás szabadságának a tulajdonhoz való jogra tekintettel történő korlátozása, ezért *alkotmányjogi jelentőségű* kérdésnek tekintette a releváns szempontok, feltételek körének kijelölését.

Ezen alkotmányjogi kérdés azonban jelen határozatban nem került álláspontom szerint a prológusban foglalt mélységig kifejtésre, mivel az Alkotmánybíróság az alapjogkorlátozási teszt szükségességi követelményének hiá-

10 *A Siófoki Városi Bíróság 1.B.255/2012/6. számú ítélete.* https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/alapjogi_peldatar.pdf (2019. 10. 20.)

nyát állapította meg, ugyanis az alapügyben eljárt másodfokú bírósággal egyetértve, az alapjogok összemérése során szükségtelennek találta a gazdasági társaság tulajdonhoz való jogának korlátozását az indítványozó véleménynyilvánításhoz való jogára figyelemmel. E körben a testület kifejtette, hogy a szabad kommunikáció lehetősége teljes mértékben biztosított volt, az indítványozó számtalanféleképpen megjeleníthette az ügyben szereplő feliratot, nem ez volt az egyetlen olyan lehetőség az indítványozó véleményének kifejtésére, amely alkalmas volt a közéleti vitában történő, az általa választott móddal azonos intenzitású részvételre (például saját eszközeit is felhasználhatta volna).

Úgy vélem az alapjogkorlátozási, ún. *szükségességi-arányossági teszt* külföldi példák alapján mélyen beivódott a hazai alkotmánybíráskodási és bírói gyakorlatba is, melynek legális alapját az Alaptörvény I. cikkének (3) bekezdése teremti meg, miszerint alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a *feltétlenül szükséges mértékben*, az elérni kívánt céllal *arányosan*, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.

A szükségesség vizsgálata tehát arról a kérdésről szól, hogy más módon vagy eszközzel a jogalkalmazó által elismert cél elérhető-e, van-e alternatív jogkorlátozási eszköz és ha igen, az kevésbé korlátozó választásnak minősül-e. Ha nincs, akkor az adott jogkorlátozási eszköz választása elkerülhetetlen és ezért szükséges, azaz a fogalom egyfajta másként el nem háríthatósági követelményt takar.

Ugyanakkor itt utalnék az Emberi Jogok Európai Bíróságának a *„The Observer and The Guardian v. the United Kingdom"* ügyben kifejtett azon megállapításra, miszerint a véleménynyilvánítás szabadsága alól állapíthatók meg kivételek, e kivételeket azonban „szorosan kell értelmezni", s „bármilyen korlátozás szükségességét meggyőzően kell bizonyítani".[11]

Ez mind a szükségesség, mind az arányosság kritériumára irányadó lehet, a véleménynyilvánítás szabadsága tehát a szükségesség fogalmának megítélése szempontjából is *speciálisnak* tekinthető, és nem azért, mert az alapjogi hierarchia magas fokán áll, ugyanis azaz arányosság tárgyköréhez tartozó kérdés.

Ellenben, ha csupán a szükségesség nyelvtani értelmezését vennénk alapul, egyet kellene érteni a tárgyalt AB határozat azon megállapításával, hogy az indítványozó más, enyhébb módon, a tulajdonhoz való jog sérelme nélkül is kifejezhette volna véleményét, mivel valóban a közéleti témákat érintő vélemények, gondolatok kifejtésére számtalan hely, mód és forma áll az egyén számára rendelkezésre (írásban, szóban, külső megjelenési forma használatával). Álláspontom szerint azonban, ezen túlmenően az alapjog-korlátozás szükségességénél figyelembe kell venni egyrészt az azzal elérni kívánt célt és ennek keretében a véleménynyilvánítás *hatékony* kifejezési módjának az igényét. Hiszen anélkül elképzelhetetlen a pluralizmusra épülő demokratikus társadalom, ha hatékony módon az egyén nem tudja a közéleti diskurzusban kifejteni véleményét. Nem önmagában a vélemény formális megjelenése a fontos, hanem hogy kellő *súllyal, intenzitással,* valódi szereplőként tegye ezt, annak érdekében, hogy a társadalmi kommunikációt érdemben alakítani tudja.

Nyilvánvalóan annak eldöntése, hogy mi tekinthető hatékony kifejezési módnak, az az adott ügy tárgyának vizsgálatától függ. Jelen ügyben egy szobor felállítása, az abban tárgyiasult jelentéstartalom miatt a lakosság egy csoportjában és az indítványozóban is ettől eltérő véleményt és megütközést keltő kifejezési mód fogalmazódott meg. Tehát véleményem szerint, rendeltetése szerint ezen szobor megóvására szolgáló védőponyva megrongálása a hatékony véleménynyilvánítás gyakorlásához szükséges volt az indítványozó részéről.

Hogy ezen cselekmény arányos volt-e, a két alapvető jog értékmérlegelésével lehetett volna megállapítani a közöttük már felvázolt kollíziós helyzetre tekintettel, mely kérdéskört jelen határozatában az Alkotmányíróság *látszólag* nem fejtette ki. A határozat indokolásában azonban kitért arra, hogy a fentiekben kifejtettek nem azt jelentik, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának külső megjelenési formája alkotmányosan korlátozható lenne önmagában azon az alapon, hogy más megjelenési forma is rendelkezésére állt a véleménynyilvánítás szabadságával élő személynek, de az indítványozó a közlés olyan módját választotta, amely egy másik, az alkotmányos védelemben szintén magasan álló alapjog sérelmét jelentette. Véleményem szerint a határozat itt a szükségesség fogalmába az arányosság kritériumát is *belecsempészte*, és ezzel implicite értékmérlegelést is végzett, a tulajdonhoz való jog érvényesülésének javára.

Hozzáteszem, hogy az alapjogkorlátozási teszt elvégzésekor, annak megítélése során, hogy szükséges és arányos volt-e adott esetben egy magatartás, ezen két kritérium fogalmi sajátossága széles mérlegelési lehetőséget enged az alkotmánybíró számára. Ám a fogalmi tisztaság megőrzése érdekében azt fontosnak tartom megjegyezni, hogy a fent említett két posztulátumot tartalmilag és időben is külön kell vizsgálni, ugyanis a szükségesség az arányosság *premisszája*. A fogalmi elemek összemosása a szükségesség *elrelativizálásához* vezetne.

10. Véleményem szerint jelen dolgozat esszenciáját képező kérdéskör hazai *„cause celebre"-je,* az *1/2019. (II. 13.) számú AB határozat*, annak ellenére, hogy a többségi álláspont a testület tagjainak meglehetős megosztottsága mellett született meg, ezen alkotmánybírósági aktivitást mutató ügyben.

Az indítványozók azért kérték az alapügyben eljárt másodfokú bíróság végzésének megsemmisítését, mert ál-

11 http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57705 (2019. 10. 20.)

láspontjuk szerint az sérti az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében biztosított szólásszabadságot. A tényállás szerint, az indítványozók egy *szovjet hősi emlékművet* több alkalommal narancssárga színű festéket tartalmazó luftballonnal dobálták meg, amelynek következtében az emlékmű felszínén több helyen festékfolt keletkezett.

Az indítványozók arra alapított védekezését, hogy tettüket figyelemfelkeltésnek szánták, amellyel politikai véleményüket nyilvánították ki, ugyanis egy szerintük igen veszélyes külpolitikai tendenciára, az oroszbarát politikai közeledésre akarták felhívni a figyelmet, méghozzá olyan előzmények után, amikor a véleménynyilvánítás hagyományos formái nem bizonyultak hatékonynak, az első- és másodfokú bíróság sem fogadta el, és bűnösnek mondta ki őket társtettesként elkövetett, a Szabs. tv. 170. §-ában szereplő garázdaság szabálysértésben.

A másodfokú bíróság e körben kifejtette, hogy az érintett emlékmű megdobálása közvetve sem utal az indítványozók véleménye szerinti oroszbarát politikával szembeni nemtetszésre, a kívülállók számára nem volt értelmezhető az indítványozók motivációja, az indítványozók cselekménye ezért nem volt más, mint egy köztéri szobor elcsúfítása, ami azért kihívóan közösségellenes, mert mindenkitől elvárható, hogy akár az alkotót, akár az emléket, amit másoknak jelent, megtiszteljen annyira, hogy tartózkodik azok megalázásától.

Az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszt elutasító határozatában megerősítette korábbi döntésében kifejtett azon álláspontját, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának hatókörébe a szóbeli vagy írásbeli kommunikáción túl, a nyilvánosságnak szánt *más aktusok is* beletartoznak. Ez ideig ez a fajta hatókörvizsgálat a jelképhasználat (képek, szimbólumok viselése) kapcsán felmerült ügyekben jutott úgymond a „legmesszebbre", ahol azonban a testület pro futuro nem jelölte ki ezen alapvető jog gyakorlásának lehetséges végpontjainak a tényezőit. Jelen ügyben azonban szerencsésnek tartom azon aktivitást mutató többségi álláspontot, mely ezen alkotmányjogi szempontból *fehér foltnak* tekinthető problémakörre választ kívánt adni, jelesül, hogy kiterjedhet-e a szólásszabadság hatálya a köztéri alkotást, emlékművet *festékkel leöntő* cselekedetére.

A határozat e körben mindenesetre előrebocsátotta, hogy csak *kivételes* esetekben igazolható alkotmányosan az a véleménynyilvánítás, amely a tulajdon tárgyát rongálja. Ezen kivételes eset megállapításához az Alkotmánybíróság egy, úgy vélem észszerű elhatárolási metódust állított fel azzal, mely szerint az ilyen cselekmények mérlegelése során a *szabad szólás* és a *vandalizmus* között kell a jogalkalmazónak *különbséget* tennie. Az okfejtés szerint e körben figyelembe veendő körülmény, hogy a véleménynyilvánító aktusa *nyilvánosságra szánt* közlésnek tekinthető-e objektív szempontból, figyelemmel annak szubjektív szándékára is (itt lényegében a cselekmény motívuma vizsgálható). Ilyen objektív körülmény lehet a cselekmény helyszíne, időpontja, aktuális eseményekhez való kötődése, illetve a véleménynyilvánítás és az érintett emlékmű összefüggésének közvetlensége.

A határozat konkrét példaként említi, hogy adott esetben lényeges körülmény lehet, hogy az elkövető *forgalmas közterületen* vagy egy *temetőben* álló szobor vonatkozásában követi el a cselekményt. Ezen túlmenően nyilvánvalóan gyengítheti az ezen alapjog gyakorlására való hivatkozás eredményességét, ha azt a terhelt az éj leple alatt, elszigetelten és titokban követi el, de ezzel ellentétesen erősítheti, ha például *fényes nappal*, egy köztéri *tüntetés* tagjaként teszi ezt. Ugyanilyen párhuzam állítható akkor is, ha egy friss, *politikai kérdéshez* kapcsolódik a cselekmény, avagy ennek hiányában, ha pusztán egy olyan személyt vagy eseményt ábrázoló szoborhoz kötődik az aktus, melynek adott esetben történeti szerepével vagy politikai irányultságával nem tud azonosulni az elkövető. További differenciának tekinthető az is, ha az adott emlékműben nem is *manifesztálódik* az a tartalom, ami miatt a véleménynyilvánító kifejti cselekményét, így önmagában a szándék és az ok nem elég az alapjoggyakorlás eredményességéhez, arra úgymond „alkalmasnak" is kell lennie az alkotásnak. Tehát az adott ügyet globálisan, minden részletét elemezve kell vizsgálni a véleménynyilvánítás jog fennforgásának megállapítása érdekében, hiszen rendkívül vékony a jég, atekintetben, hogy a szimbolikus szólás jegyében elkövetett cselekmény ún. „vandál tettnek", azaz társadalomra veszélyes magatartásnak minősül avagy sem.

Összességében tehát a vizsgált határozat tett egy nagyon fontos megállapítást azzal, hogy rögzítette, hogy egy emlékmű megcsúfítása objektív módon is alkalmas eszközének, illetve közvetítőjének tekinthető *gondolatok közlésének* és a véleménynyilvánítás jogának hatálya alá eső *szimbolikus szólásnak* minősíthető, így az ilyen cselekményt „ab ovo" nem lehet ezen alapjog hatóköréből kizárni.

Szem előtt kell tartani e körben továbbá az Alkotmánybíróság által felállított zsinórmértéken túl az *arányos alapjogkorlátozás* követelményét is, hiszen a tulajdon öncélú, a vélemény közlésének kereteit túllépő, visszafordíthatatlan, vagy csak jelentős költségráfordítással visszafordítható károsodását nem eredményezheti a véleménynyilvánító magatartása, így plasztikusan a szobor vagy emlékmű *ledöntése, megsemmisítése* vagy ha a cselekményben a gondolat közlésén túlmenő puszta *rombolási célzat* is felismerhető az okozott kár nagyságából és helyéből fakadóan.

Jóllehet minden olyan rongálás nem rekeszthető ki a véleménynyilvánítás hatóköréből, ami egy emlékmű valamely anyaggal történő leöntésén vagy lefújásán túlmutat, az erre való eredményes hivatkozás ellenben a dolog természetéből fakadóan úgy vélem szűk körben érvényesülhet.

11. A fent kifejtett „ratio decidendi"-n túlmenően fontosnak tartom kiemelni, hogy a határozat a büntetőjogi tiltás indokoltságának megalapozottabb megítélése érde-

kében többek között kitért az *Emberi Jogok Európai Bíróságának* friss, e tárgykörben elsőként állást foglaló döntésére is. Ennek illetve egyébként a vonatkozó külföldi viszonyítási pontok ismeretének hiányában magam is úgy vélem, hogy a vizsgált hazai kérdéskör, illetve annak megoldási módozata légüres térben mozogna, ezért az alábbiakban ezen ügy részletesebb ismertetésére térek ki.

Mindenekelőtt megjegyzem, hogy a szimbolikus szólás doktrínájának első, markáns jogalkalmazói elismerése koránt sem a strasbourgi gyakorlatban lelhető fel, ugyanis az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága már az Alkotmánybíróság fenti határozatában is citált *Spence v. Washington*, valamint a *Texas v. Johnson* ügyben is vizsgálta ezt a kérdéskört, ámbár utóbbi ügyben került sor a szólásszabadság és a tulajdonhoz való jog (illetve a köznyugalom védelmének) kollíziójának feloldására.[12]

Az EJEB *Murat Vural kontra Törökország*[13] ügyében hozott ítéletében a bíróság a szólásszabadság témakörében kifejtett eddig ítélkezési gyakorlatának áttekintésére és az említett alapvető jog hatókörének, illetve lehetséges formájának *bővítésére* vonatkozó megállapításokat tett. Az indítványban szereplő tényállás szerint, az indítványozó 2005 folyamán több alkalommal, egy törökországi városban, több közintézménynél, illetve közterületen álló Atatürköt ábrázoló szobrot akként rongált meg, hogy azt festékkel leöntötte.

Tettét azzal indokolta, hogy véleményének kinyilvánítási céljából követte el a fenti cselekményt, nem értett egyet a *„kemalista"* ideológiával, mivel a végzettsége szerinti területen történő munkavégzést a török hatóságok nem engedélyezték számára. Az alapügyben eljárt török bíróság ezért őt jogerősen tizenhárom év szabadságvesztésre ítélte. Az indítványozó szerint cselekményét az Egyezmény 10. cikke által biztosított szólásszabadság keretein belül követte el.

A vonatkozó török büntetőjogi jogszabály ugyanis bűncselekménynek minősítette azon magatartást, ha valaki megsérti a Török Köztársaság alapítójának, Mustafa Kemal Atatürknek az emlékét. Még súlyosabban minősül a cselekmény, ha többek között a fenti személyt ábrázoló szobrot megrongálja. Továbbá a büntetési tételkeretet emelő hatása van annak is, ha az elkövető ezt több alkalommal követi el.

A strasbourgi bíróság kiindulópontként a cselekmény természetét vizsgálta, e körben pedig azt, hogy objektív szempontból, bírt-e véleményt közlő jelleggel az indítványozó magatartása, melyet a testület igenlően döntött el. Azaz az indítványozó a véleménynyilvánítási szabadsághoz való jogát gyakorolta, azonban a bíróság álláspontja szerint az ezzel okozati összefüggésben alkalmazott börtönbüntetés kiszabása az *Egyezmény 10. cikkében* foglaltakat sérti.

A bíróság természetesen vizsgálta, hogy ezen jog korlátozását legitimáló, az Egyezmény 10. cikkének (2) bekezdésében található körülmény jelen ügyben fennforgott-e, azaz volt-e olyan jogszabály által előírt cél, amely szükséges egy demokratikus társadalomban, azzal együtt, hogy a szerződő államok ennek megítélése során bizonyos mérvű *mozgástérrel* rendelkeznek. E körben megállapításra került, hogy a vonatkozó török jogszabály által büntetni rendelt magatartás világos és megfelel az előreláthatóság követelményeinek, és az is akceptálható álláspont volt az alperes állam részéről, hogy a Török Köztársaság alapítójának, aki ikonikus figurája a modern Törökországnak, emlékét és így a török nép érzését sértő cselekményeket kriminalizálni kívánja.

Mindezek ellenére a bíróság úgy ítélte meg – véleményem szerint helyesen –, hogy az indítványozóra kiszabott szabadságvesztés-büntetés mértéke *aránytalanul súlyos szankció*, még annak fényében is, hogy az eddig gyakorlat elsősorban a békés és erőszakmentes kifejeződési formájú cselekményeket oltalmazta a véleménynyilvánítás gyakorlása okán, míg a jelen ügyben az indítványozó cselekedetei vagyon elleni fizikai támadások formájában jelentkeztek. Az Egyezmény tárgyalt cikkének megsértése tehát a kiszabott szankciók rendkívül *aránytalan* voltából következett, ami a szerződő állam részéről kívánt cél eléréséhez nem volt „szükséges egy demokratikus társadalomban".

Sajó Andrásnak a fenti döntéshez fűzött párhuzamos indokolásában a büntetés súlyosságára összpontosító többségi vélemény által előadott elemzési módszert nem tartotta kielégítőnek, mert az álláspontja szerint a szólásszabadság védelmét nem biztosítja kellőképpen. Véleménye szerint a bíróságnak elsősorban nem a büntetés arányosságát, hanem a beavatkozásnak a kérelmező véleménynyilvánítás szabadságára gyakorolt *hatását* kellett volna vizsgálnia, azaz a sérelmezett török jogszabály *tartalmi* elemzését kellett volna elvégezni azzal, hogy az Atatürk emlékét illető sértéseket *szükséges-e* a *büntetőjog* hatókörébe vonni.

Sajó szerint ezen tartalmi diszkriminációval a jogalkotó figyelmen kívül hagyja a tartalmi semlegességet, ugyanis a tartalom alapú korlátozások konkrét üzeneteket fogalmaznak meg, melyek a társadalom tagjaiban bizonyos gondolkodást eredményeznek, tehát bizonyos álláspontokat *hatékonyan* közvetíthet ily módon az *állam*.

Egyetértek ezen vizsgálati módszer és párhuzamos indokolás azon megállapításával is, hogyha a politikai személyek emlékezetének tiszteletben tartását büntetik, az

12 Ezen ügyben egy épületről eltulajdonított amerikai zászlót égetett el a vádlott egy politikai tüntetés keretében. A többségi vélemény szerint a zászló elégetése egy olyan szimbolikus jellegű szólásnak volt tekinthető, amit az Alkotmány lehetővé tesz, és az a véleménynyilvánítás keretei közé illeszthető. Kifejtette a bíróság, hogy önmagában az a körülmény, hogy az adott cselekmény a társadalom egy részének felháborodását okozza vagy egyébként azt a társadalom egyes tagjai támadó jellegűnek találják, önmagában ezen körülmény nem indokolja a szólásszabadság korlátozását.
http://cdn.loc.gov/service/ll/usrep/usrep491/usrep491397/usrep491397.pdf (2019.10.20.)

13 http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-147284 (2019.10.20.)

egy általános jellegű visszatartó hatást eredményez a véleménynyilvánítás gyakorlása terén, így még ha azt is feltételezzük, hogy a török nép érzéseit sértik az ilyen cselekmények, ezen megközelítési módból sem látható, hogy ez miként lehet megfelelő indoka egy demokratikus társadalomban az ilyen mérvű jogkorlátozásnak.

Szintén osztom Sajó azon véleményét is, miszerint a büntetőjog soha nem megfelelő eszköz a társadalom politikai *érzékenységének* megóvására, ha ez a fajta büntetendővé nyilvánított magatartás nem jelent tényleges fenyegetést vagy erőszakos kihívást. Érvelése szerint alapvető fontosságú egy *demokratikus társadalom* számára, hogy polgárait olyan *felnőttként* kezeljék, aki elfogadja, vagy megtanulja elviselni az általa sérelmesnek tartott közléseket is, ugyanis ez az ár a szabad és demokratikus társadalomért fizetendő.

12. Visszatérve az Alkotmánybíróság vizsgált döntésére, a testület az alkotmányjogi panaszt elutasító határozatában megállapította, hogy a másodfokú bíróságnak az a jogértelmezése, mely egy szobor festékkel való leöntésének esetére csak bizonyos feltételekkel tartja alkalmazhatónak a véleményszabadság szempontjait, *összhangban* áll az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdéséből fakadó követelményekkel. Megállapította továbbá azt is, hogy a bíróság az előtte fekvő tényállás mérlegelésére vonatkozó alkotmányossági szempontokat nem sértette meg akkor, amikor a konkrét cselekményt nem vonta a szólásszabadság hatálya alá.

A döntés kritikáját illetően, véleményem szerint *Czine Ágnes* alkotmánybíró különvéleményében foglaltak szolgálnak megfelelő kiindulópontként. Alapvetés ugyanis, hogy az adott cselekmény társadalomra veszélyességét vagy annak hiányát az érintett alapjogok és alkotmányos értékek *kollízióját* vizsgálva lehet csak megállapítani, melyre az Alkotmánybíróság a konkrét bírósági határozatokat illetően valóban nem tért ki részletesen. A különvéleménnyel egyetértve tehát a szabálysértési tényállással védelmezett értéket (jelen esetben a köznyugalmat, de szélesebb körű vizsgálat esetén a tulajdonhoz való jogot) kellett volna összevetni in concreto a véleménynyilvánításhoz való joggal.

Álláspontom szerint a határozatban már ezen kollíziós helyzet feloldása érdekében korábban felvázolt különbségtételi metódust alkalmazva viszont arra a következtetésre kellett volna jutni, hogy az indítványozók a véleménynyilvánításhoz való joguk gyakorlása során szükséges és arányos mértékben korlátozták a köznyugalomhoz mint a szabálysértési törvény által is oltalmazott jogi tárgyhoz fűzött társadalmi érdeket, ami nem tekinthető a már említett ún. „vandál" cselekménynek.

A korábban citált, az alapügyben a másodfokú bíróság által az alkotó, illetve annak emlékének megsértésének tartózkodásra intő megközelítésmódja, ami egyenesen a szobor megalazásának minősítette az indítványozók cselekményét, eleve kizárva annak a lehetőségét, hogy valaki szimbolikus módon fejezze ki véleményét. Ezen gondolatmenethez kapcsolódóan kitérek *Varga Zs. András* alkotmánybíró párhuzamos indokolásában kifejtettekre, aki hasonló álláspontra helyezkedett, miszerint az ilyen tettleges cselekmények jellemzően nem gondolatot hordoznak, hanem a gondolat által kiváltott, nemritkán *indulatvezérelt* cselekvések, aki szerint ez esetben el kellene fogadni a *„tettleges"* vélemények ütközését is, ami például verekedést jelent.

Véleményem szerint a gondolat és az indulat fenti, mesterséges *kettébontása* semmi esetre sem szolgálhat premisszaként a tárgyalt alapjogokat érintő ügyek vizsgálata során. Nyilvánvalóan a vélemény szimbolikus, aktív magatartással történő kifejtése során az indulat mint pszichikai tényező megjelenhet a tettesben, de az a gondolat által vezérelt cselekményt *nem uralhatja*, abból ugyanis már lényegében a vandál, megtorló, puszta rongálási szándékra lehetne következtetni. Tehát szükségképpeni kapcsolatot nem lehet feltételezni a szimbolikus szólás és az indulat között, minden esetben az adott ügy ismérveinek egyedi vizsgálata alapján kell e kérdésben állást foglalni.

Összességében tehát az elítéltek cselekménye, az általuk hivatkozott oroszbarát politika helytelenítése miatt, egy gyülekezés keretében, egy úgymond erre alkalmas tárgyon, nevezetesen egy szovjet hősi emlékművön a tulajdonhoz való jog sérelme nélkül kinyilvánított *politikai véleménynek* tekinthető, amely magatartás úgy vélem a fent elemzett határozat szempontrendszerét figyelembe véve szükséges és arányos korlátozását jelentette a véleménynyilvánításhoz való jog jegyében a köznyugalom védelméhez fűzött társadalmi érdekkel szemben.

Itt utalnék *Pokol Béla* alkotmánybírónak a határozathoz fűzött különvéleményében kifejtett ezzel egyező álláspontjára (amely *Stumpf István* alkotmánybíró párhuzamos indokolásában is felvetés szintjén megjelent), aki a magyar társadalom számára a XX. század egyik legnagyobb traumát jelentő *szovjet megszállásnak* a szörnyűségei ellenére köztéri szoborral emléket állító létesítmény ellen a fellépést az alkotmányos véleménynyilvánítási szabadság által védett megnyilvánulásnak ítélte meg. Ezen történelmi esemény jog szempontú, negatív értékítélete egyebekben az *Alaptörvény U) cikk (1) bekezdés b) pontjából* is kiolvasható, mely rendelkezés kifejezetten elítéli a második világháborút követő esztendők többpártrendszerre épülő demokratikus kísérletének szovjet katonai segítséggel történő felszámolását.

A különvélemény distinkciója tehát az ilyen cselekmények alapjogi védettségét illetően aszerint alakul, hogy adott esetben a magyar társadalom milliót megosztó történelmi esemény köztéri szobra ellen történt a tettleges véleménynyilvánítás, avagy az például a közintézmények falainak festékkel történő leöntésében, vagy állami épületek ellen bármilyen fizikai tettben megnyilvánuló fellépésben manifesztálódik.

Ezzel ellentétesen úgy gondolom, hogy a fenti vizsgálati módszer önmagában nem mutatná meg a tettleges véleménynyilvánítás korlátait. Mindenféleképpen egyfajta szempont lehet, ha egy olyan emlékmű vonatkozásában követik el a véleménynyilvánítás jegyében a tettleges, büntetendő cselekményt, mely alkotásban megtestesült jelentéstartalmat a társadalom többsége és ennek folyományaként jogszabály is elítélt, de önmagában nem ezen tényező a döntő. Ettől függetlenül, mivel a vélemény érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül védelemben részesül, ha annak szükségességi és arányossági feltételei fennállnak, például az állami épületek festékkel történő leöntése is a véleménynyilvánítás hatókörébe vonható, nem önmagában és egyedül az adott tárgy állami *jellege*, avagy egy széles körben elítélt *történelmi esemény* ténye a differenciálás alapja. Az effajta felfogás egyértelműen azt deklarálná, hogy csupán a *többség* által elfogadott érték/vélemény (melynek meghatározása jogi szempontból, például erre vonatkozó jogszabály hiányában lehetetlen) tarthat igényt teljes körű jogi oltalomra, ami a már fentebb kifejtettek miatt nem egy demokratikus társadalomra jellemző attitűd.

Ezzel együtt azt is megjegyzem, hogy a véleménynyilvánítás gyakorlásának egyik *korlátját* képezi ugyan, hogy ezen cselekmény a magyar nemzet méltóságának megsértésére nem irányulhat, azonban a magyar nemzet mint egész, az állam reprezentációs szerveivel (mint intézménnyel) nem azonosítható, tehát az említett restrikció sem vonható e körbe.

13. A fenti gondolatkörhöz kapcsolódóan érdemesnek tartom röviden kitérni a *14/2019. (IV. 17.)* számú AB határozatban kifejtettekre is, hiszen az Alkotmánybíróság a fenti határozatában lefektetett hasonló elvek figyelembevételével bírálta az alapul fekvő alkotmányjogi panaszt.

Az irányadó tényállás szerint, az elsőfokú szabálysértési hatóság a Szabs. tv. 196. § (1) bekezdésének a) pontjába ütköző köztisztasági szabálysértés elkövetése miatt azért részesítette figyelmeztetésben az indítványozó eljárás alá vont személyeket, mert egy járdaszakasz berepedezett részeit színes festékkel befestették – elmondásuk szerint – balesetmegelőzési, illetve azzal a céllal, hogy a burkolat hibáira az intézkedésre jogosult hatóság és a közvélemény figyelmét felhívják. Az indítványozók mind az alapügyben, mind az alkotmányjogi panaszukban kifejtették, hogy cselekményük során véleménynyilvánításhoz való jogukat gyakorolták, mely nélkülözte a társadalomra veszélyességet.

Az ügyben jogerős döntést hozó bíróság kifejtette, hogy az indítványozók magatartása veszélyes volt a társadalomra, mivel sértette a tulajdonos rendelkezési jogát. A bíróság álláspontja szerint a fenti alapjogra való hivatkozás azért nem lehet eredményes, mert ezen figyelemfelhívásra rendelkezésre álltak volna törvényes lehetőségek is.

Az Alkotmánybíróság utalt az 1/2019. számú AB határozatban a szimbolikus szólás tárgykörében „kidolgozott" vizsgálati módszerére és a többségi álláspont megállapította, hogy a közterületnek minősülő út- vagy járdaszakaszon könnyen eltávolítható festékkel elhelyezett feliratok, színezések minősülhetnek a véleménynyilvánítás jogának hatálya alá eső szimbolikus szólásnak. Példálózó jelleggel a határozat kitért arra, hogy ezen védelmi körön nyilvánvalóan kívül esne az út- vagy járdaszakaszban visszafordíthatatlan, vagy csak jelentős költségek árán visszafordítható (pl. csak újraaszfaltozással javítható) sérelem okozása. Az indokolás szerint ezen ügy, abban mutatott eltérést a már hivatkozott 1/2019. számú ügyhöz képest, hogy a konkrét cselekmény az objektív értékelés szerint a *nyilvánosság számára értelmezhető közlés* volt.

A határozat jelen ügyben a szükségesség és arányosság mércéje szerinti alapjogkorlátozási tesztet a véleménynyilvánítás szabadsága és a tulajdonhoz való jog relációjában végezte el és e körben arra a következtetésre jutott, hogy előbbi alapjog, utóbbira tekintettel történő korlátozása *aránytalan* volt, figyelembe véve különösen azt, hogy az indítványozók lemosható festékkel színezték be a repedezett járda felületét, amely relatíve tartós figyelemfelkeltésre adott lehetőséget, amit semmilyen más módszer alkalmazása nem tett volna lehetővé, ezért az alapügyben eljárt bíróság végzését *megsemmisítette* az Alkotmánybíróság.

Magam részéről, egyetértve *Szívós Mária* alkotmánybíró különvéleményében kifejtett álláspontjával, a határozat indokolása annyiban kritikával illethető, hogy jelen ügyben valóban a köztisztaságot, mint a Szabs. tv. által védett jogi tárgyat lett volna indokolt mérlegre tenni a véleménynyilvánítás szabadsága ellenében. Érthető, hogy a közterület tulajdonosának, a tulajdonjogból fakadó jogosítványát sérti az indítványozók cselekménye, de az alapul fekvő szabálysértési tényállás a közterületek rendjét, a köztisztaságot és a közegészséget védi.[14]

Ezen túlmenően, ami a kérdéskör elvi megítélését illeti, véleményem szerint a határozat jövőre vonatkozó, további értelmezési kérdéseket felvető, kellően ki nem fejtett állásfoglalása meglehetősen *zavaróan hat* az 1/2019. számú határozatban lefektetett értelmezési elv fényében. Az indokolás ugyanis egyfajta rezüméként, hangsúlyozta, hogy a *magántulajdon* tárgyát nem, vagy csak a tulajdonos *beleegyezésével* érintő, a köztulajdon tárgyában állagsérelmet nem okozó, kommunikációs üzenetet hordozó cselekmény a véleménynyilvánítás alkotmányosan védett körébe sorolható.

14 A köztisztaság törvényileg nem definiált, de általában a települések belterületének, közösségi helyeinek tisztántartását, illetve a tisztaság fenntartását értik alatta, egyfajta közérdekként. Mindazonáltal úgy vélem, hogy ezen kollíziós helyzet vizsgálata során is a határozat által megállapított következtetésre lehetett volna jutni, ugyanis akkor ebből meg lehetne állapítani, hogy ez sem kerekedhet felül a konkrét ügy ismeretei szerint a véleménynyilvánítás jogán, mert nem okozott olyan közegészségügyi sérelmet, rendetlenséget, illetve valóban más módon nem volt elhárítható.

Az 1/2019. AB határozat a dolog elleni, tettlegességben megnyilvánuló, szimbolikus véleménynyilvánítás gyakorlásának, alkotmányosan megengedhető hatókörét absztrakt, a bírói jogértelmezésnek széles teret engedő módon jelölte ki. A most vizsgált határozat ki nem fejtett koncepciója alapján azonban *nem dönthető el*, hogy kizárólag a köztulajdon tárgyában állagsérelmet nem okozó cselekmények tarthatnak igényt a véleménynyilvánításhoz való jogra történő eredményes hivatkozásra, illetve a szimbolikus szólás fent vázolt formája a magántulajdon tárgya körében abszolút tilalmazott magatartásnak tekinthető-e. Az alapul fekvő határozat ezen állásfoglalásából ugyanis in contrario ez a következtetés is kiolvasható, mely *kazuisztikus* feltétellel az 1/2019. határozatban helyesen kifejtett elv alapján nem értek egyet.

A korábbi határozat az alapjog-korlátozás arányosság követelményének sérelmét az öncélú, visszafordíthatatlan, vagy csak jelentős költségráfordítással visszafordítható károsodását eredményező, vandalizmusnak megjelölt cselekményekben látta, melyhez különféle szempontok figyelembevételét javasolta arra tekintettel is, hogy alkotmányjogi szempontból valóban közlésnek minősülhetnek-e az ilyen, tettleges magatartások. Tehát a „megcsúfítás" megengedhetőségével operáló szempontrendszer, *előre meghatározott* mérvű arányossági korlátot nem emelt a véleménynyilvánító cselekménye tekintetében.

Emellett úgy vélem *expressis verbis* az sem rögzíthető, hogy magántulajdon tárgyára nem irányulhat a véleménynyilvánító tettleges cselekménye, figyelembe véve az *Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésének 2. mondatát*, miszerint a tulajdon társadalmi felelősséggel jár. Példának okáért egy közterületre kiállított, de az alkotó magántulajdonában álló, politikai véleményt hordozó emlékmű vonatkozásában kifejtett tettleges cselekmény a véleménynyilvánítás hatókörébe vonható. Ezzel szemben egy magánterületén lévő emlékmű vagy alkotás megcsúfítása erre már kevésbé tarthatna igényt, ugyanis az már jellemzően nem a közügyek megvitatásának a színtere.

Összegezve elképzelhetőnek tartok, bár igen szűk körben olyan eseteket, amikor tulajdonosi hovatartozásra tekintet nélkül, akár még állagsérelem okozása esetén is védelemre érdemesíthető a véleménynyilvánítás jegyében elkövetett cselekmény, pru futuro ennek lehetőségét kizárni nem lehet, a jogkorlátozás szükségességi és arányossági vizsgálata alapján, az adott ügy egyedi jellemzői alapján kell és lehet a bírói jogértelmezés útján állást foglalni.

Az általam a fentiek során elemzett alkotmánybírósági határozatok egyfajta szempontrendszer, zsinórmérték lefektetésére tettek kísérletet a szimbolikus szólás, dolog elleni tettleges magatartásokban megnyilvánuló cselekmények alapjogi kérdéseinek rendezése érdekében.

14. A tekintetben, hogy mekkora szükség mutatkozik a büntetőjogi praktikumban ezen cselekmények megítélése során egy egyértelmű, logikus és kiszámítható joggyakorlat alapját képező alkotmányossági szempontrendszer lefektetésére és hogy ennek hiányában lényegében a jogalkalmazó *szubjektív értékítélete* az, ami a büntetendőség (társadalomra veszélyesség) kérdéskörét meghatározza, jól mutatja a Kúria, fentebb már citált *EBH 2019.B.12.* számon közzétett eseti döntésében kifejtettek.

Az irányadó tényállás szerint, a terheltek közösen elhatározták, hogy a nyilvános helyen elhelyezett óriásplakátokat diszperzites festékkel lefestik. Ezért festéket vásároltak, majd hét óriásplakátot festékkel lefestettek vagy leöntöttek, illetve azok egy részére nagy betűkkel feliratokat helyeztek el. Ezáltal a plakáton lévő szöveg részben olvashatatlanná, részben nehezen olvashatóvá vált. A terheltek a plakátok ily módon történt megrongálásával összesen 137 655 forint kárt okoztak.

A másodfokú bíróság jogerős ügydöntő határozatában az elsőfokú bírósággal egyezően, a terhelteket társtettesként elkövetett rongálás vétségében mondta ki bűnösnek és megrovásban részesítette őket.

A fenti döntéssel szemben a Legfőbb Ügyészség terjesztett elő felülvizsgálati indítványt, mely szerint a terheltek terhére rótt cselekmény nem bűncselekmény, mivel magatartásuk a véleménynyilvánítás szabadságából fakadóan nem volt veszélyes a társadalomra, így a bűncselekmény Btk. 4. § (1) bekezdésében meghatározott egyik fogalmi eleme hiányzott. Az indítvány e körben kifejtette, hogy a közéleti tartalmat hordozó *plakátok* olyan formában történő megváltoztatása, amely a plakátokon lévő eredeti üzenettel ellentétes véleményt jelenít meg, illetve a tartalom megjelenítését gátolja, nem veszélyes a társadalomra, a terheltek az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében garantált *alapjogukkal* éltek, amikor a fenti magatartásukat tanúsították, ami a bűncselekmény megállapíthatóságát *kizárja*.

Az indítvány szerint a büntetőjogi jogszabályoknak nem lehet olyan *kiterjesztő* értelmet adni, amely lerontaná vagy korlátozná az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében biztosított véleménynyilvánítás szabadságát. Ezzel összhangban pedig a közügyek vitatását érintő véleménynyilvánítás szabadsága alóli kivételeket jelentő büntetőjogi törvényi tényállásokat megszorítóan szükséges értelmezni, ugyanis a közügyeket vitató szólás kriminalizálása a szabad érvényesülése ellen hatna.

A Kúria a felülvizsgálati indítványt nem tartotta alaposnak és a támadott határozatot hatályában fenntartotta. E tekintetben kifejtett sommás indokai szerint a terheltek cselekményének társadalomra veszélyességének hiányára való hivatkozásnak azért nem lehet helye, mert véleménynyilvánítás szabadsága a büntetőjogi felelősségre vonás általános akadályának nem tekinthető, valamint az alapjog-gyakorlásra hivatkozás önkényt nem igazolhat, e körben egyedül az irányadó tényállás szerinti magatartásnak van jelentősége a Kúria álláspontja szerint.

Ettől eltérően úgy vélem, hogy elsősorban azért illethető kritikával a legfőbb bírói fórum álláspontja, mert egy olyan, a XVIII–XIX. századi, az európai kodifikációs hul-

lámot elindító világképre jellemző és mára már *meghaladott jogfelfogást* tükröz, amely szerint az emberi értelem segítségével valamennyi társadalmi viszonyt *hézagmentesen, előre látóan* lehet szabályozni. Ez a formális meghatározás azonban korábban is útját állta az olyan judikatúra kialakításának, ami figyelemmel van a folyton változó társadalmi-gazdasági igényekre, és a cselekmény materiális tartalmának értékelhetőségét lehetővé teszi. Tehát csupán azon körülményből fakadóan, hogy a Btk. Általános részében a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlása, mint generális büntetendőséget kizáró ok nem szerepel, nem jelenti azt, hogy az ennek jegyében végrehajtott cselekmények ipso facto önkényesek és társadalomra veszélyesek. Egyetértve Gellér Balázzsal a moralitás és a technika fejlődése következtében a jog és a társadalom nincs egy ritmusban, így egy bizonyos számú olyan eset mindig felmerül, amely nem esik bele a törvényhozó tiltó és szankcionáló intenciójába.[15] Tipikusan ilyen esetek, az alapjogok gyakorlása során kifejtett tényállásszerű magatartások, melyek önkényt valóban nem igazolhatnak, de esetlegesen nem attól lesznek az ilyen magatartások önkényesek, hogy egy Btk.-beli tényállásba ütköznek, hanem hogy a jogalkalmazó a két jogi tárgy által képviselt érték mérlegelést elvégezve arra a következtésre jut, hogy az társadalomra veszélyes magatartás, mivel utóbbi fogalom nem értékmentes kategória, így annak hiánya önállóan alapot adhat a felmentő rendelkezés meghozatalára.

Ezzel kapcsolatosan megjegyzem, hogy a felülvizsgálati indítvánnyal támadott másodfokú bírósági határozat a fent említett értékmérlegelést a véleménynyilvánítás szabadsága és a tulajdonhoz való jog vonatkozásában elvégezte és arra a következtetésre jutott, hogy a terheltek cselekménye nem tekinthető feltétlenül szükséges mértékűnek és az elérni kívánt céllal arányosnak. Mivel nem állapítható meg az, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága kizárólag és elkerülhetetlenül a tulajdonhoz való jog korlátozása, azaz más tulajdonának a megrongálása útján lett volna biztosítható, ugyanis a vádlottak a nemzeti konzultációval szembeni ellenérzésüket más módon, így az Alaptörvényben biztosított alapjog sérelme nélkül is megvalósíthatták volna. Ezen alternatíva megválasztása alól az sem adhat kellő mentséget, miszerint – ahogyan a vádlottak nyilatkoztak – röplappal, egy újságcikkel vagy falragaszokkal ugyanezt a hatást nem tudták volna elérni. Kitért arra is a törvényszék, hogy a bűncselekményi értékhatárt meghaladó rongálási kárt okozó magatartás mindenképpen túllépi az arányosság elvét is.

A másodfokú bíróság fenti álláspontjának kialakítása során hivatkozott a Kúria *24/2012. számú büntető elvi határozatában* kifejtettekre is, miszerint az adott tényállásszerű cselekmény társadalomra veszélyességét valamely alapjog gyakorlása, kiváltképp az élethez való jog vagy a véleménynyilvánítás szabadsága kizárhatja, azonban ez erőszakos magatartás csak akkor lehet, ha közvetlen *jogtalan támadást*, illetve annak közvetlen fenyegető *veszélyét* hárítja vagy közvetlen és másként el nem hárítható *veszélyből* ment. Ennek hiányában a véleménynyilvánítás erőszakos magatartással nem gyakorolható az elvi határozat okfejtése szerint.

Összességében tehát a másodfokú bíróság a fenti elvi határozat mezsgyéjén haladva az összes, rongálással megvalósított bűncselekmény esetén kizártnak tartotta a véleménynyilvánítás szabadságára történő eredményes hivatkozás lehetőségét. Itt azonban szükséges figyelembe venni, hogy a fenti elvi határozat megfogalmazásakor az Alkotmánybíróság egyedül az élethez való jog korlátozásának önkényesnek nem tekinthető esetköreivel foglalkozott (jogos védelem, végszükség), ekkor tehát még nem született olyan határozat, melyben az Alkotmánybíróság megkísérelte volna kijelölni a tettleges, rongálásban megnyilvánuló véleménynyilvánítás határait alkotmányjogi szempontból. Ráadásul úgy vélem, hogy két alapjog kollíziója esetén, megfelelő szempontrendszer kidolgozásának hiányában egyébként sem célszerű elvi éllel, pro futuro ilyen jellegű kijelentést tenni.

Ettől függetlenül a fenti elvi határozatban és a felülvizsgálattal érintett másodfokú határozatban kifejtett azon álláspont, amely *ipso facto* mindennemű *erőszakos cselekményt* kizár a véleménynyilvánítás szabadság gyakorlásának köréből, álláspontom szerint *meghaladottá vált*, a már elemzett 1/2019. AB határozat fényében. Ily módon magam részéről egyetértek a Legfőbb Ügyészség azon álláspontjával, hogy a terheltek által elkövetett cselekmény nem volt veszélyes a társadalomra, ugyanis az egyrészt objektív szempontból nyilvánosságra szánt közlésnek volt tekinthető, ami más módon, mint a plakátokon szereplő aktuálpolitikai üzenet festékkel történő lefújásával hatékonyan nem lett volna gyakorolható és az a tulajdonjog aránytalan korlátozásával nem járt, ugyanis abban a gondolat közlésén túlmenő puszta rombolási célzat nem volt felismerhető. [16]

15 Wiener A. Imre: *Elméleti alapok a Büntetőtörvény Általános Része kodifikálásához*. Budapest, MTA, 2000. 61.

16 A törvényszék hivatkozott még az 1993. évi XXXIX. törvénnyel kihirdetett emberi jogi egyezmény X. cikk (2) pontjára, mely rögzíti, hogy a véleménynyilvánítás szabadságához fűződő szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, olyan alapszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jóhírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából. Véleményem szerint a citált nemzetközi egyezmény absztrakt megfogalmazású szövegéből implicite nem következik, hogy dolog elleni erőszakos magatartással vagy a tulajdonhoz való jog korlátozásával nem lehet a véleménynyilvánítás szabadsághoz való jogot gyakorolni, kiváltképp az EJEB e tárgykört érintő jelenlegi gyakorlatára is figyelemmel. Ezen gumiszabály tekintetében, megítélése

15. Természetesen jelen dolgozat célja az adott problémakör büntetőjogi szempontú megközelítése, de végezetül kitérek a tettleges véleménynyilvánítás *jogág* szerinti felelősség kérdésére is, ugyanis a *polgári jogi* következmények vizsgálata közelebb vihet a kérdéskör rendezéséhez.

Véleményem szerint jogágfüggő módon, differenciáltan szükséges a jogellenesség tekintetében állást foglalni akkor, amikor a szimbolikus véleménynyilvánítás során idegen dologban okoznak kárt vagy szennyezik azt be az elkövetők. Azaz indokoltnak tartanám ugyanazon cselekmény során a jogrendszer zárókövének is fémjelzett büntetőjog területén, a büntetendőség körét *szűkebben megvonni* a magánjogi felelősséghez képest, mivel azok minden esetben követett szinkronja igazságtalan végeredményhez vezetne. Plasztikusan tehát, ha egy emlékmű megrongálása miatt indult büntető- vagy szabálysértési eljárásban a bíró a tulajdonhoz való jog és a véleménynyilvánításhoz való jog relációjában azt állapítja meg, hogy az adott cselekmény nem volt veszélyes a társadalomra, ezzel ellentétesen véleményem szerint az ezzel beállt kárt vagy tisztítási költséget a polgári jog szabályai szerint meg kell téríteni a károkozó terheltnek. Ennek okát pedig abban látom, hogy a különböző jogterületek eltérő célja, az alapul fekvő élethelyzetek és az azokhoz kapcsolt szankciók sajátosságai miatt az egész *jogrendre* érvényes *jogellenesség* fogalom nem alkotható, a jogrendnek az ezzel járó feszültségeket el kell viselnie. A büntető és magánjogi jogellenesség, az irányadó jogszabályok célját és rendeltetését figyelembe véve teljesen eltérő szempontok figyelembevételét igényli, míg előbbinél egyfajta értékmérlegelés keretében a felelősség kérdése *erkölcsi értelemben stigmatizáló* hatással jár, utóbbi jóval *objektívabb* és a jogellenesen okozott kár megtérítése az egyetlen célja. Egyetértve Földvári Józsefnek, a büntetőjog *szubszidiaritás* fogalma kapcsán kifejtett álláspontjával, a fogalom azt jelenti, hogy semmiféle más felelősségi forma alkalmazása nem lenne elegendő a cél, a társadalmi együttélés rendjének a védelmére. Abban az esetben alkalmazható tehát, ha olyan súlyos a tanúsított magatartás, hogy a társadalomban keletkezett kár *elengedhetetlenné* teszi ennek a *legsúlyosabb* felelősségi formának az érvényesítését.[17] Ezzel egyezően mutat rá Wiener A. Imre is, hogy büntetőjogi szankció a jogrendszerben alkalmazható legsúlyosabb szankció, ezért ha más jogág keretében is megvalósítható a kérdéses *társadalmi érték* védelme, akkor azt ennek, az emberi jogokat kevésbé korlátozó másik jogágnak a keretében kell megoldani.[18]

A fent elemzett ügyekben is erről van szó. Attól függetlenül, hogy büntetőjogi értelemben adott esetben nem veszélyes a társadalomra egy magatartás, a tulajdonhoz való jog sérelme más jogág keretein belül orvosolható.

V.
Külföldi kitekintés

16. Habár a fentiekben már kitértem a véleménynyilvánítás dolog elleni erőszakkal megvalósuló esetkörét elemző strasbourgi emberi jogi bíróság döntésére, az alábbiakban érdemesnek tartom megemlíteni néhány a *külföldi gyakorlatban* szintén fellelhető tárgykört érintő esetet.

A rongálás büntetőjogi következményeit szabályozó angol jogforrás *(Criminal Damage Act 1971)* akkor teszi lehetővé a bűncselekmény hiányára való hivatkozást, ha azt valaki saját vagy más vagyonának, jogainak vagy érdekeinek megóvása érdekében teszi. Ezen meglehetősen absztrakt megfogalmazású feltételt, a *Court of Appeal* (angol Fellebbviteli Bíróság) legutóbb a *Regina v. Kelleher* [2003] ügyben[19] fejtette ki.

Az ügy tényállása szerint, a vádlott az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és más nyugati országok politikáját illetően komolyan aggódott, mert úgy gondolta, hogy a globalizáció a világot a végső pusztulása felé vezeti. Véleménye szerint Margaret Thatcher bárónő is egyike volt azoknak, akik ezen politikai folyamatokért felelnek, ezért egy galériában a fenti személyről készült szobornak a fejét egy fémtartó rúddal leverte, mellyel 150 000 font kárt okozott. A vádlott hivatkozott arra, hogy nézeteit ily módon kívánta nyilvánosságra hozni, annak érdekében, hogy az általa sérelmesnek tartott politikai folyamatok javuljanak. A rongálás bűncselekményben bűnösnek kimondó alsóbb fokú, illetve ezzel egyezően a Fellebbviteli Bíróság is úgy ítélte meg, hogy a vádlott globalizációellenes hit általi cselekedete nem minősült olyan körülménynek, amelyre alappal hivatkozhatna büntetés alóli mentő okként, ugyanis nem volt olyan joga vagy érdeke, amely közvetlenül veszélyben állt.

A bíróságok által felhozott példák elsősorban arra engednek következtetni, hogy a tárgyalt deliktum tekintetében büntethetőségi akadályt elsősorban a végszükségi, illetve jogos védelmi helyzetek képeznek. Ezzel kapcsolatban helytelennek tartom azon érvelést, mely szerint a cselekmény jogi megítélése szempontjából indifferens azon kérdés vizsgálata, hogy a vádlott egyetértett-e vagy sem a szobrot ábrázoló személy politikájával, mivel e körben, véleményem szerint a globálisan elismert véleménynyilvánításhoz való jog (emberi jog) gyakorlásának, mint büntethetőségi akadály alkalmazhatóságát is szükséges lett volna

során bizonyos mérvű mozgástérrel egyébként is rendelkeznek az egyezményt aláíró tagállamok.

17 Földvári József: *Magyar büntetőjog.* Budapest Osiris, 2003. 36.

18 Wiener A. Imre: *Büntetőjog.* Budapest, KJK-Kerszöv, 2002. 29.

19 https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Crim/2003/3525.html (2019. 10. 20.)

vizsgálni. Természetesen a fenti tényállásban leírt, nagyobb súlyú, szinte a szobor részbeni megsemmisítésével járó rongálást megvalósító cselekmény mind szükségességi, mind arányossági szempontból úgy vélem kívül esik ezen alapjog észszerű gyakorlásának határain, de a fent eljárt bíróságok a fenti mérlegelést nem végezték el.

17. Ezzel együtt néhány angolszász ország alsóbb bírósági döntéseiben megfigyelhető egy olyan kibontakozó „gyakorlat" is, amely a *környezet védelme* mint közügy, illetve ennek hathatósabb védelmére való felhívás jegyében dologrongálással kifejezett, tartalmilag véleményközlést tükröző magatartásokat bűncselekményi alóli mentő oknak fogadja el. A probléma e körben úgy vélem az, hogy ezekben az esetekben szinte kivétel nélkül a környezetre, mint a *végszükség* keretében védendő jogi tárgyra hivatkoznak a vonatkozó bírósági döntések, holott, ahogy majd a lentebbi példák alapján látható lesz, sokkal inkább a véleménynyilvánításhoz való jog gyakorlásának határát kellene megvizsgálni.

Például az *R. v. Hewke* ügyben[20] a vádlottak egy szénerőmű területére azért hatoltak be, hogy az éghajlatváltozás veszélyére való felhívás jegyében tiltakozzanak a kormány által tervezett további szénerőművek létesítése ellen, ezért annak egyik tornyára a miniszterelnök nevét felfestették, mellyel kárt okoztak. Az ügyben meghallgatott szakértők szerint új szénerőművek üzembe helyezése további súlyos környezeti károkat okozott volna a természetben. A bíróság a vádlottakat rongálás vádja alól történő felmentő ítéletét arra alapította, hogy cselekményük nem volt jogellenes, tekintettel arra, hogy egy szénerőmű megrongálásával okozott kár messze nem haladja meg azt a kárt, ami adott estben egy új felépülésével a természetben keletkezne.

Ehhez hasonlóan a *State of Minnesota v. Klapstein* ügyben[21] többek között két vádlottal szemben rongálás és magánlaksértés miatt azért indult büntetőeljárás, mert egy olajvezeték szelepállomására jogtalanul behatolva, a szelepkészüléket biztosító láncot csavarvágókkal levágták abból a célból, hogy a Kanadából érkező nyers kátrányhomok szállítását a csővezeték elzárásával megakadályozzák. Cselekményüket azzal indokolták, hogy a fenti anyag káros széntartalma oly mértékben felelős az *éghajlatváltozásért*, hogy az indokolt volt más törvény adta alternatíva hiányában. A bíróság a vádlottak végszükségre hivatkozó védekezését alaposnak találta.

Ezzel szemben véleményem szerint a fenti cselekmények sokkal inkább a *szimbolikus szólás* hatókörébe vonhatók, ugyanis mind a szénerőmű tornya, mind az olajvezeték olyan szimbolikus tárgynak tekintendő az aktuális klíma- és éghajlatváltozás megelőzése, a környezeti ártalmak csökkentése érdekében, mint közügy tekintetében, melyek vonatkozásában a hathatós vélemény kifejtése akár tettleges magatartással és megnyilvánulhat az állami vezetők irányába.

Erre való tekintettel tartom helytelennek és értelmezhetetlennek az ilyen cselekményeket a végszükség keretein belül vizsgálni, mert egyrészt a veszély közvetlensége és annak másként el nem háríthatósága követelményének nem felelnek meg, lévén, hogy egy erőmű felépítése vagy egy olajvezeték működése nem önmagában jelent közvetlen veszélyt az éghajlatváltozásra, és a fenti két cselekmény önmagában, még a mikrokörnyezet megóvására sem alkalmas, azoknak tehát véleményt közlő, felhívó jellege lehet jogi szempontból releváns.[22]

A fentiek angolszász gyakorlatban felmerült esetek bemutatásával tehát egyfelől érzékeltetni kívántam, hogy a tettleges szimbolikus szólás a szobrokon és plakátokon túlmenően, akár más tárgyak, jelképek vonatkozásában is gyakorolhatóak, ami elsősorban a vélemény, illetve a közlés *tartalmától* függ. Másrészt az ilyen cselekmények elkövetőinek motívumát éppen ezért különös gonddal kell vizsgálni, annak érdekében, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága valóban élő jogként tudjon „viselkedni", ellentétben a fent ismertetett esetekben kifejtett formális álláspontokkal.

VI. Összegzés

Álláspontom szerint fentiek alapján rögzíthető, hogy az Alkotmánybíróság 1/2019. számú határozata a szimbolikus szólás jegyében a dolog elleni erőszakos magatartással kifejtett cselekmények alapjogi kérdései tekintetében alapvetően *kiszámítható koncepciót* dolgozott ki. A szintén e tárgykörben született 14/2019. számú határozat azonban egy kissé korlátozottabb felfogás jeleit mutatja, így nyugvópontra a problémakör nem jutott.

Ennek ellenére fontosnak tartom kifejteni, hogy kivételesen csak akkor mérlegelhető a tulajdonhoz való jog és a véleménynyilvánítás szabadságának kollíziója, ha objektív szempontból nyilvánosságra szánt közlésnek te-

20 Christopher Booker: *The Real Global Warming Disaster*, Continuum, London, 2009. 246.

21 http://climatecasechart.com/case/state-v-klapstein/ (2019. 10. 20.)

22 Megjegyzem, hogy a Lordok Háza tartózkodik az ilyen jellegű hivatkozások elfogadásától. Lord Hoffmann például legutóbb az R v Jones (Jones, R. v [2006] UKHL 16 29 March 2006) ügyben tért ki arra, hogy azon a társadalomban vitatott tevékenységek (például állatkísérletek folytatása, génmódosított növények termesztése vagy nukleáris fegyverekkel való kísérletezés) elleni, kisebb súlyú, de bűncselekményt megvalósító cselekmények a polgári engedetlenség fogalmába tartoznak, melynek lényege, hogy az elkövetők nyomatékosítsák a törvény vagy a kormány cselekedeteinek igazságtalanságába vetett hitüket. Ennek során elfogadják a kiszabott büntetést, sőt magát az eljárást is a tiltakozás egyik platformjaként használják fel, a bírák pedig figyelembe veszik enyhítő körülményként az elkövetők méltányolható okból származó motívumát.
https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/2006/16.html (2019. 10. 20.)

kintendő az adott tárgy rongálása, ami jogalkalmazói kompetenciát jelent. Véleményem szerint a tulajdonhoz való jog korlátozásának szükségességi követelményei már akkor teljesülnek, ha a cselekmény helyszíne, időpontja, aktuális eseményekhez való kötődése, a közlés jellege, illetve az érintett tárgy alkalmassága folytán arra a következtetésre jut a jogalkalmazó, hogy az adott nyilvánosságra szánt közlés, más, hatékony módon nem gyakorolható.

Ezen megállapítás tárgyköréből nem rekeszthetők ki eleve, a bizonyos történelmi eseményhez kötődő vagy üzenetet hordozó, esetlegesen a többségi vélemény által nem támogatott jelentéstartalommal rendelkező tárgyak, valamint az adott tárgyak tulajdonosi hovatartozásuk tekintetében (állami vagy magán) sem lehet ilyen megszorító értelmezést követni.

Hangsúlyozandó, hogy az említett feltételek fennállása esetén sem megengedhető alkotmányos és büntetőjogi szempontból a nyilvánosságra szánt közlés céljával össze nem függő, aránytalan, rombolási célzatot feltételező rongálás, azonban ennek elfogadható mértékének meghatározása előre nem lehet kimért (például, hogy az nem lépheti át a szabálysértési értékhatárt). Ennek eldöntése az adott ügy és tárgy ismeretének birtokában mindenkor jogalkalmazói kompetencia, de például emlékművek esetén javarészt csak azok az esetek sorolhatók ide, melyek valamilyen anyaggal történő lefújásban vagy lefestésben nyilvánulnak meg álláspontom szerint.

Végezetül kiemelem azt is a büntetőjog szubszidiaritásából következően, főként annak a jogrendszerben elfoglalt legsúlyosabb szankciórendszerére és erkölcsi következményére figyelemmel, hogy azt a magánjogi felelősséghez képest célszerű lehet az ilyen esetekben szűkebben megvonni, ugyanis a tulajdonjog sérelme a polgári jog szabályai szerint reparálhatók (ehhez hasonlóan a szankció súlyosságának vizsgálatából indult ki az EJEB, a fentebb citált Murat Vural vs. Törökország ügyben is).

MEGJELENÉS: 2020. MÁRCIUS

A NEMZETKÖZI MAGÁNJOGRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY KOMMENTÁRJA

SZERZŐK: **Bán Dániel, Bereczki Ildikó, Boreczki Szabolcs, Boros Zsuzsa, Bóka János, Burián László, Csehi Zoltán, Csöndes Mónika, Erdős István, Gombos Katalin, Horváth Bence, Király Miklós, Nagy Csongor István, Nemessányi Zoltán, Németh Ildikó, Osztovits András, Somssich Réka, Szabados Tamás, Szabó Sarolta, Szőcs Tibor, Vékás Lajos**

FŐSZERKESZTŐ: **Vékás Lajos**

SZERKESZTŐK: **Nemessányi Zoltán, Osztovits András**

ÁRA: **10 000 Ft**

2018. január 1-jén hatályba lépett a nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény (Nmjtv.), amely a korábbi 1979. évi 13. törvényerejű rendeletet (Nmjtvr.) váltotta fel. A hamarosan megjelenő kommentár célja, hogy az új Nmjtv. alapján irányt mutasson a nemzetközi magánjogi tényállású ügyekben a gyakorló jogászok számára. A kötet paragrafusonként haladva elemzi a normaszöveget, egyúttal kitér arra, hogy a kodifikáció során milyen koncepcionális elképzelések mentén került a normaszöveg megfogalmazásra, milyen EU jogforrások kapcsolódnak az adott szabályhoz, valamint a jogirodalmi álláspontokat ismertetésére is.

A kommentár szerzői a Nemzetközi Magánjogi Kodifikációs Bizottság korábbi tagjai, akik a szabályozás koncepcionális, elméleti és gyakorlati kérdéseinek az elismert szakértői. A szerzői csapatot szerkesztőként Vékás Lajos professzor emeritus irányította.

hvgorac.hu/Nmjtv_kommentar

F. Rozsnyai Krisztina habil. egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem (Budapest)

Variációk egy témára: a közigazgatási ügyben eljáró bíróságok és hatásköreik

Az elmúlt évek a külön közigazgatási bírósági fórumrendszer létrehozatalára irányuló jogalkotói kísérletektől és az ezeket kísérő politikai és szakmai vitáktól voltak hangosak. A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény létrehozta a közigazgatási és munkaügyi bíróságokat. A következő lépés a közigazgatási perrendtartás megalkotásához kapcsolódott, amelynek előkészítése során egy ötpárti konszenzusra törekvő megoldási javaslat született[1], az Országgyűlés által 2016. december 6-i ülésnapján elfogadott, a közigazgatási perrendtartásról szóló törvény közigazgatási felsőbíróságra vonatkozó rendelkezéseinek alaptörvény-ellenességét a köztársasági elnök indítványa alapján az Alkotmánybíróság 1/2017. (I. 17.) AB határozatában megállapította. Ezt követően az Alaptörvény hetedik módosítása az Alaptörvénybe iktatta a rendes bíróságoktól elkülönülő közigazgatási bíráskodást, és a parlament elfogadta a közigazgatási bíróságokról szóló 2018. évi CXXX. törvényt (Kbtv.), amelynek hatálybalépését a Parlament 2019 derekán elhalasztotta.[2] 2019 novemberében a Kormány javaslatot nyújtott be Országgyűléshez az Alaptörvény módosítására és „az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról" címet viselő, meglepetésként a közigazgatási bíráskodás fórumrendszerét szabályozó törvények módosítását is magában foglaló salátatörvény elfogadására. Az Országgyűlés elfogadta az Alaptörvény nyolcadik módosítását és a 2019. évi CXXVII. törvényt, s ezzel a korábbi jogalkotói törekvésektől alapjaiban eltérő irányt szabott a közigazgatási bíráskodásnak.

I.
Vissza a monista rendszerhez?

Az Alaptörvény nyolcadik módosítása megszüntette a közigazgatási különbíróság létrehozásának alaptörvényi alapjait, az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXXVII. törvény (a továbbiakban: Ejhet.) pedig 2020. március végével megszünteti a különbíróságokként aposztrofált, de annak nem minősíthető[3] közigazgatási és munkaügyi bíróságokat (KMB). Véget ér ezzel az a majdnem egy évtizedes folyamat, amellyel *szervezetileg is a dualista rendszerű közigazgatási bíráskodáshoz igyekezett közelíteni* a magyar bírósági rendszer. Ugyanakkor a dualista rendszer *egyéb meglévő jellemzői*: az elkülönült perjog, és az elkülönült ítélkezési fórumok a rendes bírósági rendszerbe való teljes integráció ellenére *megmaradnak*, sőt utóbbi téren az elkülönültség – mint az később kifejtésre kerül – még erősödik is, így csak szervezetileg térünk vissza a monista megoldáshoz.[4]

A háromfokú közigazgatási bírósági fórumrendszer kétszintűvé válása az optimális hatáskörelosztás keresésére ösztönöz. A szervezeti rendszerről a szakirodalomban a fenti tervek kapcsán az elmúlt években sok szó esett, az ahhoz erőteljesen kapcsolódó hatásköri szabá-

1 F. Rozsnyai Krisztina (2016): *Perjogi önállósulás és különbírósági jelleg a közigazgatási bíráskodásban*. Közjogi Szemle (2016) 4., 3–9.

2 A 2018. évi CXXX. törvény (Kbtv.) hatálybalépéséről és egyes átmeneti szabályokról rendelkező 2018. évi CXXXI. törvényt a 2019. évi LXI. törvény 1. §-a 2019. július 9. napjával hatályon kívül helyezte. Mivel külön törvény rendelkezett a hatálybalépéséről, ezért a Kbtv.-t az Országgyűlés nem tudja hatályon kívül helyezni.

3 Az „álvegyes rendszer"-re nézve ld. Herbert Küpper (2014): *Magyarország átalakuló közigazgatási bíráskodása.* MTA Law Working Papers, 2014/59. sz. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia TK JTI., 11.; Patyi András (2019): *A magyar közigazgatási bíráskodás elmélete és története.* Budapest: Dialóg Campus, 299–301.

4 A különféle besorolásokra nézve ld. pl. Fazekas Marianna (szerk.): *Közigazgatási Jog. Általános Rész III.* Budapest: Eötvös, 2018, 324–327.

lyozásról[5] azonban alig. A hatásköri szabályozásnak legalább *három pillére* van: (1) a közigazgatási bírói út biztosításának megoldásán túl (2) a közigazgatási bíróságok közötti munkamegosztás rendszere mind az elsőfokú hatáskörök, mind a perorvoslati hatáskörök tekintetében, illetve (3) az eljáró bíróság összetételére vonatkozó rendelkezések. Ezek mind alapvetően függnek a fórumrendszertől, s a most zajló átalakítás e kérdéseket mind jelentős mértékben érinti. Érdemes tehát közelebbről megvizsgálni a közigazgatási perjog e területét, amelyen az 1997-es igazságügyi reform óta többször is jelentős változások történtek.

II. Háromszintű helyett kétszintű fórumrendszer

Egy különbséggel tulajdonképpen *a KMB-k létrehozatala előtti állapotot állítja vissza* az Ejhet. A különbség azonban igen lényeges, tudniillik most először kétfokúvá válik a közigazgatási bírósági fórumrendszer, hiszen 2012-ig a Fővárosi Ítélőtábla, illetve egy ideig valamennyi ítélőtábla eljárt másodfokon közigazgatási ügyekben, a Kúria, mint felülvizsgálati fórum és a törvényszékek, mint elsőfokú bíróságok közötti fórumként. 1949 előtt – bár eredetileg kétfokúra tervezték a rendszert és utóbb is több kísérlet történt az alsóbíróságok felállítására[6] – mindvégig egy fórum ítélkezett közigazgatási jogvitákban, az 1997-es reform előtt pedig a megyei bíróság székhelyén lévő helyi bíróságok és a Legfelsőbb Bíróság között a megyei bíróság gyakorolt másodfokú hatásköröket. A Kbtv.-ben megjelent kétfokú rendszer gondolatát viszi immár a rendes bírósági rendszeren belül maradva tulajdonképpen tovább az Ejhet.

A szintek számát tekintve az osztrák rendszer átalakítása óta *mindenhol két vagy három szintje van a közigazgatási bíráskodásnak*. A háromfokozatú rendszert (azaz első fok, fellebbezés és felülvizsgálat) történetileg először Németország vezette be. Mára ezt alkalmazza még például Franciaország, Spanyolország, Portugália, Görögország. A német modellhez való közeledésként értelmezhetőek az angol rendszer legutóbbi módosításai is.[7] Számos európai országban, így Ausztriában, Lengyelországban, Csehországban, Lettországban, Litvániában, Horvátországban, Szlovéniában, Bulgáriában, Hollandiában és Finnországban csak kétfokú bírósági rendszer működik. A háromszintű fórumrendszerrel rendelkező országok esetében is a kétfokúság irányába mutat azonban, hogy egyre több esetben a kevesebb bejárható fórum mellett foglalnak állást az ítélkezés időszerűségének biztosíthatósága érdekében. Így például Görögországban és Spanyolországban vannak jelentős és egyre szaporodó számú kivételek egyrészt a fellebbezés kizárása, másrészt az elsőfokú hatáskörök magasabb bírói fórumokra telepítése révén.[8] E módosítások következményeként a háromfokú rendszerben is számos esetben csak legfeljebb kétfokú, sőt kivételesen akár csupán egyfokú a közigazgatási per. Más esetekben, ha nem is zárják ki, de jelentősen korlátozzák a fellebbezést (pl. Németország).

E tendencia mellett szól az a tapasztalat, hogy az *ítélkezés minősége* a fokok számának növelésével nem feltétlenül javul, azt ugyanis az általános vélekedéssel szemben nem a perorvoslati lehetőségek száma, tág köre, hanem döntően *az eljáró bíró(k) szakértelme befolyásolja*.[9] A kevesebb szint bejárhatósága azonban általában nem eredményezi a fórumok számának csökkentését, sokkal inkább a differenciált hatásköri szabályozás előtérbe kerülését, amely tendenciát a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény (a továbbiakban: Kp). eredeti rendszere is követett. Ez azt jelenti, hogy bizonyos ügyek első fokon valamely magasabb szintű bíróságon indulnak, ahhoz a megoldáshoz hasonlóan, amely nálunk polgári és büntetőügyekben a járásbíróságok és a törvényszékek közötti hatáskörelosztással kialakult. Sőt az is megfigyelhető, hogy azon országokban, amelyek csak kétszintű fórumrendszerrel rendelkeznek, újra és újra megfogalmazódik igényként egy közvetítő szint beiktatása (pl. Bulgária). Ennek ellenére nem állítható, hogy minőségileg feltétlenül megfelelőbb a három szint létezése. A fokok száma *az országok területével és lakosságszámával nem feltétlenül áll összefüggésben*. A hazánkkal méretben, lakosságszámban hasonló országokban a kétszintű rendszer a tipikus, ám jóval nagyobb országokban is megtalálható (pl. Lengyelország). Fordítva, háromszintű rendszer többnyire a nagyobb országokban (pl. Franciaország, Németország, Spanyolország, Ukrajna) található, de például a hazánkkal e szempontokból párhuzamba állítható Portugália is háromszintű rendszert létesített.[10]

5 Patyi (2019), 253–265., F. Rozsnyai Krisztina (2018): *Hatékony jogvédelem a közigazgatási perben*. Budapest: Eötvös, 51–104. Kovács András György – F. Rozsnyai Krisztina – Varga István (2012): *A közigazgatási perorvoslatok szabályozásának lehetőségei európai perspektívában*. Magyar Jog 2012/12. 705–716. A perorvoslati rendszer kialakításánál figyelembe veendő dogmatikai szempontokról általában ld. Erdei Árpád (2003): *Gyógyítható-e a perorvoslati rendszer?* In: Varga István – Kiss Daisy (szerk.): *Magister Artis Boni et Aequi – Studia in Honorem* Németh János. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2003. 161–186.

6 Patyi (2019), 76–84.

7 Az angol rendszerről ld. részletesen Patyi András (2002): *Közigazgatási bíráskodásunk modelljei*. Budapest: Logod Bt., 73–98.

8 Ld. Kovács–F. Rozsnyai–Varga (2012),

9 Ld. Kovács András György: *A bírói döntések karakterisztikája komplex problémák esetén, az ítéleti indokolás meggyőző erejének egyes kérdései*. Állam- és Jogtudomány 2006/2. 269–289., 277.

10 Ld. részletesebben pl. Fazekas Marianna (2018), 324–327., vagy F. Rozsnyai (2016) 7.

III.
A hatáskörelosztás

A hatáskörelosztás terén a kétfokúvá válás tulajdonképpen *a differenciált hatáskörmegosztás felszámolásához vezet*. Magyarországon a Kp. előtt *rövid időszakokra már megvalósult* a differenciált hatáskör-telepítés. Az 1991. évi XXVI. törvény 6. §-a a megyei bíróságok (ma törvényszékek), azaz a közigazgatási ügyekben általában másodfokon eljáró bíróságok elsőfokú hatáskörébe utalta azokat a közigazgatási pereket, „amelyekben a bíróság által felülvizsgálandó közigazgatási határozatot hozó elsőfokú közigazgatási szerv illetékessége az egész országra kiterjed". Ez a – nézetünk szerint helyes és előremutató – megoldás azonban csak bő egy évig, 1993. december 31-ig volt hatályban. A differenciált hatáskörelosztás második zsengéje – ha most a Fővárosi KMB, illetve jogelődjei kizárólagos hatásköreitől eltekintünk[11] – a 2011-ben a hírközlés területén megindult „úttörő" folyamat volt, amelyben a Fővárosi Ítélőtábla kapott egymás után több hatáskört a média- és hírközlési hatóság egyes aktusainak vizsgálatára. Ez a megoldás szintén efemer jelenség volt, a KMB-k működésének megkezdéséhez kapcsolódó módosítás vetett ennek véget 2012 végén.[12] A *Kp. révén* került a büntető- és polgári ítélkezésben már rég bevett differenciált hatáskörmegosztás végül a közigazgatási bíráskodásban is általánosságban intézményesítésre. A szervezeti változások hiányában *a szakmaiság növelése érdekében két irányban is megvalósításra került*. Egyrészt az eredetileg a Közigazgatási Felsőbíróság hatásköreinek szánt, döntően piacszabályozási és köztestületi közigazgatási jogviták kerültek – az 1/2017. (I. 17.) AB határozat nyomán átalakított rendszerben törvényszéki hatáskörbe, a Fővárosi Törvényszék kizárólagos illetékességének kimondása mellett. Másrészt – kényszerűségből – a regionális illetékességű KMB-k perjogi megteremtésével párhuzamosan e KMB-k és a többi 12 KMB között is meg kellett osztani a hatásköröket: ez vezetett ahhoz, hogy az általános hatáskörű nyolc kiemelt KMB mellett a többi KMB az ún. „népközeli"[13] közigazgatási ügyekre kapott csak hatáskört: ezek a szociális igazgatás egyes területein zömében magánszemélyeket érintő ügycsoportokat jelentett. Ez tehát azt eredményezte, hogy *négy különböző allokációja volt lehetséges* a Kp. szerint az elsőfokú közigazgatási jogvitáknak, hiszen a 8 KMB mellett mind a 20 KMB vagy éppen a Fővárosi Törvényszék is eljárhatott első fokon. A választási és népszavazási jogviták valamint az önkormányzati rendeletalkotással kapcsolatos elsőfokú hatásköröket megtartotta a Kúria a Kp. rendszerében is. Utóbbi jogviták azonban kettős, mind alkotmányjogi, mind közigazgatási jogviták, így ezen fórum differenciált hatáskör-telepítés szempontjából való figyelembevétele idáig is kérdéses volt, sem a gyülekezési joggal kapcsolatos jogviták, sem a hatósági eljárásokban kialakuló hatásköri viták feloldására irányuló kijelölési eljárások kúriai hatáskörbe való átsorolása nem változtat ezen a megítélésen. A differenciált hatáskörmegosztás jogintézménye tehát *a kétfokúvá alakítás kapcsán megszűnik*. A Fővárosi Törvényszék elsőfokú hatásköreit ugyan „megtartja" a kizárólagos illetékesség kimondásával, de melléjük felsorakozik a valamennyi egyéb közigazgatási ügyre való hatáskör, így ez a megoldás differenciált hatáskörmegosztásnak aligha minősíthető. Szofisztikáltabb szervezeti megoldásra[14] a különbíróságok létrehozásának lehetőségét eltörlő nyolcadik Alaptörvény-módosítás fényében nyilván nem lehetett gondolni.

Az Ejhet. általi változást részletes leírások helyett érdemesebb grafikusan ábrázolni.

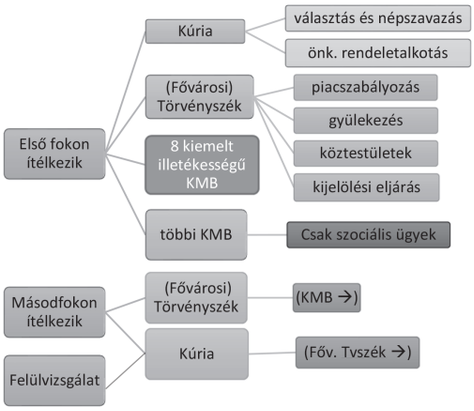

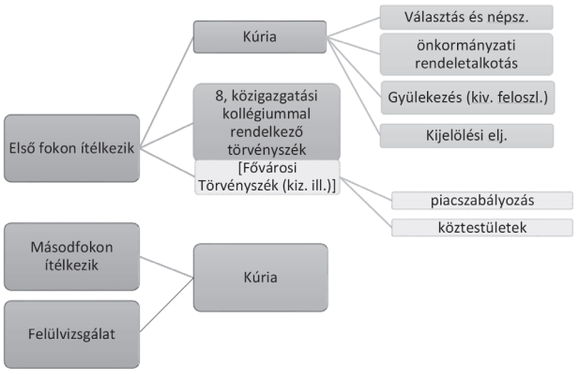

A kétfokúvá válás nem csupán az ítélkezési hatásköröket érinti, hanem egyes, a bíróságok működésével kap-

11 Ettől azért célszerű eltekinteni, mert ugyan differenciál a jogalkotó a hatáskörökben, de nem egy, az általános első foktól elkülönülő szervezetre telepíti a kiemelt hatásköröket.

12 Ld. részletesen F. Rozsnyai (2013), 150–152.

13 Ez a kifejezés az ötpárti egyeztetések során megfogalmazott ellenzéki követelésekből származik.

14 Ld. pl. a már több európai országban létező különböző (elsősorban adó-, szociális, versenyjogi, illetve migrációs ügyekben eljáró) közigazgatási különbíróságokat, Rozsnyai (2018), 85–87.

csolatos hatásköröket, illetve a hatásköri és illetékességi viták szabályozásának rendszerét is.

A differenciált hatáskörmegosztási rendszer megszűnésével *okafogyottá válik* a közigazgatási bíróságok közötti *hatásköri viták szabályozása* is, hiszen közöttük elméletileg sem alakulhat ki a jövőben hatásköri összeütközés, mert már nem lesznek eltérő hatáskörű elsőfokú eljárásra felhatalmazott bíróságok. A Kp. rendszerében mind a regionális, illetve megyei illetékességgel eljáró KMB-k között, mind a KMB–Törvényszék viszonylatban is kialakulhatott hatásköri vita.[15] Ez a jövőben nem lehetséges. Az illetékességi viták elbírálása, továbbá az eljáró bíróság kijelölése is egy kézben összpontosul a kétfokú rendszerben: ez egy olyan hatáskör, amelyet eddig a Fővárosi Törvényszék gyakorolt. A feloldandó hatásköri összeütközések[16] és az illetékességi viták rendezése ezentúl egyaránt a Kúria feladata lesz, eltérés csupán az eljáró tanácsok összetételében lesz attól függően, hogy a Kp. 15. § (3) vagy (4) bekezdése szerinti kijelölésről van szó.[17]

IV. A perorvoslati hatáskörök és az új fórumrendszer

1. Az önálló közigazgatási perorvoslati rendszer kialakulásának folyamata

Az Ejhet. címét is adó másik kardinális változás, hogy a közigazgatási ügyek zömében immár tényleg megszűnik a fellebbezés. Ez a törekvés vezérelte az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakban: Ákr.) megalkotásakor is a jogalkotót. A szervezeti rendszer párhuzamos átalakítása azonban kioltotta ezt az elképzelést, így a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvényhez (a továbbiakban: Ket.) képest valós változás a jogorvoslati rendszer tekintetében csak a szabályozás logikájában következett be, tényleges hatása nemigen volt. Míg a Ket. ugyanis a fellebbezést általános jogorvoslatnak tekintette, és azt határozta meg, hogy az mely esetekben kizárt, amikor is rögtön bírói útnak van helye, az Ákr. az ellentétes logikát követve általános jogorvoslatként a közigazgatási bírói utat jelöli meg és kivételesen enged csak fellebbezést. Azzal azonban, hogy az Ákr. 116. § (2) bekezdés a) pontja megengedte a fellebbezést a járási hivatal által intézett ügyekben, és eközben a hatáskörök jelentős része került át a központi hivatalok megszüntetésének következményeként kormányhivatali hatáskörből egy szinttel lejjebb, járási hivatali szintre, azt eredményezte, hogy a járási hivatalok által intézett ügyek száma jelentősen megnőtt[18], így a közigazgatási ügyek nagyobb részében volt lehetőség fellebbezésre az Ákr. szabályai alapján is. Ez az Ákr. 116. § (2) bekezdés a) pontjának az Ejhet. 200. §-ában való hatályon kívül helyezésével a továbbiakban nem így lesz, tehát az Ákr. szerinti közigazgatási megelőző eljárások nagyrészt egyfokúvá válnak az Ejhet. e rendelkezésének hatálybalépésével.[19] Érdemes erre tekintettel felidézni a Kp. perorvoslati rendszeréhez vezető nagyjából két évtizedes utat.

A polgári perekben rendelkezésre álló perorvoslati rendszertől való elválás *az 1997-es igazságügyi reform* során kezdődött meg. Ekkor az elsőfokú bírósági ítéletek elleni *fellebbezés lehetősége javarészt megszűnt* a közigazgatási perekben, és csak rendkívüli perorvoslat volt biztosított az elsőfokú ítéletekkel szemben – a fellebbezés hiánya miatt azonban sokáig a polgári perekben érvényesülő korlátozások nélkül.[20] Ezt az átalakítást *egyrészt* az alapozta meg, hogy a közigazgatási per tipikusan valamilyen közigazgatási (a Kp. szóhasználatával: megelőző) eljárást követő jogorvoslati eljárás, amely a közigazgatás tevékenysége törvényességének vizsgálatára szolgál, s ekkor a fellebbezés általános biztosítottsága miatt tipikusan ötfokú jogorvoslat volt igénybe vehető. *Másrészt* az Alkotmánybíróság jogorvoslathoz való joggal kapcsolatos addigra kialakult gyakorlata szerint az egyfokú jogorvoslat biztosítása elégséges, mivel a szintek számára nézve alkotmányos rendelkezés nincsen, így az, hogy egy döntéssel szemben hány fokú jogorvoslati szint áll rendelkezésre, a törvényi szabályozáson múlik.[21] A jogalkotó eszerint közigazgatási ügyekben *már az elsőfokú per biztosítása révén teljesíti a jogorvoslathoz való jog összes kritériumát*, amennyiben kereseti kérelmet nyújthat be mindenki, akinek jogát vagy jogos érdekét valamely közigazgatási döntés sérti.

Emellett volt egy olyan vélekedés is az Alkotmánybíróság részéről, hogy mivel a jogorvoslathoz való jog nem követeli meg a bíróság általi elbírálást, ezért e jog tekintetében tulajdonképpen már a belső közigazgatási jogorvoslat biztosításával is eleget tudna tenni a jogalkotó az alkotmányos követelményeknek[22] – a közigazgatás feletti

15 Kúria Kkk. VI. 37.855/2019/2., illetve Kkk. VI. 38.025/2019/2.

16 Ezek a többi ügyszakban eljáró bíróságokkal való összeütközések lehetnek, ld. Pp. 31. § (3) bekezdése.

17 A kétfokúsággal az a probléma is megszűnik, hogy a Fővárosi Törvényszék helyett – akárcsak a Kúria helyett – más bíróság nem volt kijelölhető, a Kp. ezért intézményes kizárási okot csak a KMB-kre nézve szabályozott.

18 Mintegy 30 millió ügyről van az OSAP szerint évente szó.

19 Az adóhatósági eljárások kivett eljárások, e megállapítások csak az Ákr. szerinti hatósági eljárásokra vonatkoznak.

20 2012. évi CXVII. törvénnyel újra megállapított Pp. 340/A. §-a 2012. szeptember 1-jétől tartalmazott pertárgyértékhez kötött korlátozásokat a felülvizsgálatra nézve.

21 9/1992 (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 68.

22 Ld. ennek Alkotmánybírósági gyakorlatáról részletesen Hoffman István (2003): *A jogorvoslathoz való jog érvényesülése a közigazgatási hatósági eljárásban – különös tekintettel a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatára*. Themis: Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Elektronikus Folyóirata, 2003, 27–38, 34.

bírói kontroll iránti követelménynek azonban nem.[23] Ez a vélekedés, akárcsak a jogorvoslathoz való jog más bírósági eljárásokra nézve eltérő értelmezése[24] bizonyosan közrehatott azon – a fellebbezés mint általános, rendes perorvoslat megszüntetésével párhuzamosan bevezetett – szabály kialakításában, amely szerint abban az esetben, ha a bíróság megváltoztatási jogkört gyakorolhat és csak egyfokú eljárás előzte meg a közigazgatási pert, fellebbezés lehetséges az ítélettel szemben.[25] E szabály mintha azt kívánta volna leszögezni, hogy az egyfokú bírósági jogorvoslat – ellentétben az Alkotmánybíróság vélekedésével – nem elegendő, ha megváltoztatási jogköre van a bíróságnak és csak egyfokú volt maga a közigazgatási eljárás, azaz belső jogorvoslat nem állt rendelkezésre az ügyben.[26] Mivel azonban a hivatkozott szabályban e két feltétel mellett eredetileg további konjunktív feltétel volt az, hogy országos illetékességgel eljáró szerv határozatáról legyen szó[27], ez a további feltétel kérdésessé tette ennek az összefüggésnek a helytállóságát, akárcsak az a tény is, hogy az eredeti elképzelés – polgári jogias logikával – általában megadta volna a fellebbezés lehetőségét a kétmillió forintot meghaladó fizetési kötelezettségek esetére.[28] Arra azonban mindenképpen rámutat e szabály, hogy *az egyfokú jogorvoslat biztosítása alapvetően akkor tekinthető elegendőnek, ha volt megelőző eljárás*, és abban valamilyen döntést hozott a közigazgatás.

2. A közigazgatási és társadalmi egyeztetésre bocsátott megoldás

Emiatt a perorvoslatok tekintetében *differenciált megközelítés* volt tehát a kodifikáció során szükséges, hiszen a megtámadási pereken túl intézményesítendő pertípusok esetében (mulasztási perek, megállapítási perek és köztestületi felügyeleti perek) a bírósági eljárást általában *nem előzi meg egy közigazgatási eljárás*, amelyre tekintettel az elsőfokú per már abban az értelemben jogorvoslati eljárásnak minősülne. S míg a megtámadási perek esetében a kodifikáció egyik kiinduló pontja így lehetett az, hogy a perorvoslatok köre akár szűkíthető is, a többi pertípus esetében ez a kérdés komplex vizsgálatot igényelt. Az is világossá vált ugyanakkor, hogy sem a megváltoztatási jogkör, sem a megelőző eljárás egyfokúsága nem teszi további jogorvoslat biztosítását feltétlenül szükségessé. E megfontolások azonban mégsem a perorvoslati rendszer megkurtítását eredményezték, ennek a legfőbb oka a fellebbezésnek a párhuzamosan zajló közigazgatási eljárásjogi kodifikáció során való nagyarányú visszaszorítása volt. *A hatósági eljárások tervezett egyfokúságát ellensúlyozandó, a bírósági ítélet ellen is biztosított rendes jogorvoslatot a közigazgatási perrendtartás első javaslata*, amelyet az igazságügyi tárca 2016. április 3-án társadalmi egyeztetésre bocsátott: az ítéletek fellebbvitellel, a végzések egy része panasszal lett volna e javaslat szerint támadható.[29] Már az elnevezés is mutatja, hogy ugyanakkor ez az ítéletekkel szembeni rendes perorvoslat jelentősen eltért volna a fellebbezéstől, mégpedig az általánosság kérdésében. A *fellebbviteli kérelem* előterjesztése ugyanis önmagában nem teremtett volna elbírálási kötelezettséget, a kérelmek *megengedhetőségi vizsgálattal szűrve* kerültek volna elbírálásra, a fellebbviteli bíróság alapvetően a törvényben meghatározott szempontok valamelyikének megfelelő fellebbviteli kérelmeket fogadta volna csak be. Alapvetően ez a modell érvényesült volna, de éppen az eljárások eltérő szakaszolására tekintettel nem minden esetben. Ahol megelőző közigazgatási eljárásra nem került sor, a legalább kétfokú elbírálás biztosítása érdekében nem lett volna megengedhetőségi vizsgálat, szintúgy a végzések elleni panaszoknál sem. A perhatékonyság elve miatt a javaslat a perorvoslati eljárásokat elsősorban a jogszabályszegések vizsgálatára kívánta volna koncentrálni, s egyben gátolni a lehetséges perelhúzó magatartásokat. A perorvoslati eljárások során az új jogalapra vagy tényre való hivatkozás ezért csak kivételesen lett volna lehetséges. A fellebbvitel sikere esetén a bíróság – néhány kirívó esetet kivéve, amelyek hatályon kívül helyezést vontak volna maguk után – kötelező megváltoztatási jogkört gyakorolt volna.

A fellebbvitel és a panasz mellett a javaslat rendkívüli perorvoslati eljárásokként a felülvizsgálatot és a perújítást biztosította volna. A felülvizsgálat tekintetében két fontos változást irányzott elő. Ezek egyike azon a gyakorlati tapasztalaton alapult, hogy a közigazgatási perek egyfokúságára tekintettel a peres felek a rendkívüli perorvoslatot rendes perorvoslatként használták, ami ebben az ügyszakban arányait tekintve jóval nagyobb ügyterhet eredményezett a Kúriánál. Emellett figyelemmel kellett arra is lenni, hogy a rendes perorvoslat újbóli megnyitása mellett a felülvizsgálat biztosítása azt eredményezte volna, hogy tipikus esetben (azaz a hatósági eljárásokban) a

23 Ld. a közigazgatási bíráskodás alkotmányos alapjának a jogorvoslati jog és a közigazgatás feletti ellenőrzés közötti alakulásáról Patyi (2019), 188–211.

24 Varga István (2009): *A jogorvoslathoz való jog – Alkotmány 57. §.* In: Jakab András (szerk.) Az Alkotmány kommentárja. Budapest, Magyarország : Századvég Kiadó, 2009, 2053–2174.

25 1952-es Pp. [XX. fejezet] 340. § (2) bekezdése.

26 Ld. pl. az ilyen irányú bírói érvelést Csőre Eszter (2006): *Gondolatok a közigazgatási perekben igénybe vehető jogorvoslatokról.* Themis: Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Elektronikus Folyóirata, 2006, 86–110, 99–100.

27 Ez a feltételt 2009. október 1. napjával törölte el a Szolgáltatási Irányelvet átültető 2009. évi LVI. törvény.

28 Ez utóbbi feltételt a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításáról rendelkező 1997. évi LXXII. törvényt három nappal a hatálybalépése előtt módosító 1998. évi LXXI. törvény 5. §-a vette ki az igazságügyi reformcsomagból.

29 http://www.kormany.hu/download/4/3d/d0000/20160401%20El%C5%91terjeszt%C3%A9s%20a%20k%C3%B6zigazgat%C3%A1si%20perrendtart%C3%A1sr%C3%B3l.zip#!DocumentBrowse

rendes perorvoslattal együtt már legalább háromfokú – fellebbezés kivételes biztosítottsága esetén eleve négyfokú – eljárásokra került volna sor.

A javaslat e megfontolásokból kiindulva *a felülvizsgálat lehetőségét radikálisan leszűkítette* volna azon ítéletekre, amelyek olyan perekben születtek, amelyeket közigazgatási eljárás nem előzött meg. Ezek tipikusan olyan jogviták, amelyek más jogterületekkel (közigazgatási szerződések – polgári jog, közszolgálati jogviták – munkajog) szoros kapcsolatot mutatnak. E területeket különböző bíróságok művelik, itt a jogegység biztosításának szükségessége a javaslat szerint hatványozottan jelenik meg. Megelőző eljárás hiányában a rendkívüli perorvoslat viszont még „csupán" harmadfokú eljárást jelentett volna e jogvitáknál, ami a javaslat érvrendszerében a felülvizsgálat e körben való lehetővé tétele mellett szóló érvet jelentett.

A felülvizsgálati jogkör további szűkítését eredményezte volna a felülvizsgálat kizártsága bizonyos konstellációk esetén. A szokványos okokon túl (a fellebbvitel kimerítésének elmaradása és a jogerős ítélet perköltségre, kamatfizetésre, teljesítési határidőre vagy részletfizetésre vonatkozó rész) akkor is kizárt lett volna a felülvizsgálat, ha az elsőfokú és a fellebbviteli bíróság egyformán ítélte meg a jogvitát. Az indokolás továbbra is önálló tárgya lehetett volna azonban a felülvizsgálatnak. Ezt a jelentős változtatást a javaslat több irányból is megindokolta.[30]

Ebben a rendszerben tehát *a leghangsúlyosabb szerepe az ún. közigazgatási felsőbíróságnak lett volna,* a Kúria, mint az egész jogalkalmazás egységességének az őre kevésbé lett volna lényeges szereplője a perorvoslati rendszernek.[31] Kétségtelenül hatottak e perorvoslati rendszer kialakítására azok a várakozások, hogy sikerül létrehozni egy önálló másodfokú közigazgatási bíróságot[32], azzal, hogy az egycsúcsú, egységes igazságszolgáltatási modell marad fent. Ebben a konstrukcióban a fellebbvitel megfelelően súlyozott volna a szubjektív jogorvoslati funkció, és a közigazgatási bírósági jogalkalmazás fejlesztése, egységének őrzése, valamint egy új rendszer bevezetése miatti nehézségekre való reagálás lehetőségének biztosítása mint fontos objektív funkciók között. Emellett, éppen a felsőbíróság meghatározó szerepe miatt ez a rendszer viszonylag könnyen „áthangszerelhető" lett volna a kétfokú fórumrendszerre. Mindezek alapján tehát érdemes lett volna a KMB-k megszüntetése és a fellebbezés hatósági eljárásokból való szinte teljes kiiktatása mellett megfontolni az e perorvoslati rendszerhez való visszatérést.

3. Az Országgyűlés által elfogadott perorvoslati rendszer

Az Országgyűléshez benyújtott iromány már egy másfajta perorvoslati rendszert tartalmazott. Ennek okai egyfelől a közigazgatási egyeztetés során a közigazgatási szervek részéről a fellebbvitellel szemben megfogalmazott kritikák, másfelől a Kúria ellenvetései voltak. A közigazgatási szervek részéről egyébként a fő kritika a szűrő létét érte, a Kúria jogkörének megnyirbálását sérelmezte.

A szűrővel ellátott fellebbvitel helyett tehát „visszakerült" a perorvoslati rendszerbe a *fellebbezés, szűrő helyett három konstellációra korlátozottan* (marasztalási perek, mulasztási perek és a fővárosi KMB kizárólagos hatáskörébe tartozó ügyek). A *felülvizsgálati eljárás* ezzel párhuzamosan kiszélesítésre került, *megengedhetőségi eljárás beiktatásával*. A befogadási okok nem a fellebbvitel okai, hanem a polgári perrendtartás által szabályozott engedélyezési okok lettek, amelyek a jogegységi funkció elsődlegességét tükrözték: az előzetes döntéshozatali eljárás szükségessége, az ügy jelentősége, a jogalkalmazás egységének biztosítása, továbbá a Kúria közzétett gyakorlatától való eltérés. A *Kúria kettős feladatköre* a perorvoslati rendszerben azonban megmaradt, ugyanis a törvény a Fővárosi Törvényszék elsőfokú hatásköreivel szemben fellebbezést tett lehetővé a Kúriához.[33] E jellemzőket az Ejhet. – az alább ismertetendő kivétellel – alapvetően érintetlenül hagyta. Mivel a fellebbvitel fellebbezéssé alakítása során tulajdonképpen az elnevezésen túl csak a megengedhetőségi eljárás kiiktatására került sor 2016-ban a közigazgatási egyeztetés során, ez nem igényelt volna túlzott erőfeszítést. A zömében egyfokú megelőző eljárásokhoz nem az általános perorvoslat (korlátozott) lehetőségét, hanem az elsőfokú bíróság megváltoztatási jogkörének kiiktatását kapcsolja az Ejhet. a kétfokú fórumrendszerben.

V.
A kúriai hatásköröket érintő változtatások

A Kúria hatáskörei az Ejhet. révén jelentősen bővültek. Egyrészt kiegészült az elsőfokú hatáskörök eddig szűken tartott rendszere a gyülekezési joggal kapcsolatos közigazgatási jogviták elbírálásával, a feloszlatás kivételével. Másrészt, a bíróságok kijelölésével kapcsolatos hatáskö-

30 Uo., általános indokolás.

31 Részletes elemzését ld. Kovács András György (2017): *A Kúria megváltozott szerepköre a közigazgatási perrendtartás rendszerében*. Jogtudományi Közlöny 2017/9. 403–409.

32 A szervezeti módosítás elmaradása miatt a Kp. rendszerében a Közigazgatási Felsőbíróság helyét a „felsőbíróságként eljáró bíróság" köznévi elnevezéssel illetett Fővárosi Törvényszék látta volna el. Az elnevezés az azt kifogásoló köztársasági elnöki alkotmányossági vétó, illetve az annak helyt adó 1/2017. (I. 17.) AB határozat nyomán végül elhagyásra került, a funkció törvényszéki hatáskörbe került a Fővárosi Törvényszék kizárólagos illetékességének kimondása mellett [Kp. 7. § (2) bek., ill. 13. § (11) bek.]. AZ ügyet részletesen ismerteti Chronowski Nóra (2017): *A sarkalatosság árnyalatai*. Közjogi Szemle 2017/2., 62–63. és Horváth E. Írisz (2017): *Az Alkotmánybíróság határozata a közigazgatási perrendtartásról szóló – még ki nem hirdetett – törvényről: A sarkalatos törvények módosítása*. Jogesetek Magyarázata VIII: 3., 5–12.

33 Kovács (2017), 408.

rök is gyarapodtak, mind a kizárás, mind az illetékességi viták és az eljáró bíróság megállapíthatatlanságának eseteire nézve. Szintén a Kúriához került át a hatósági eljárásokban kialakuló hatásköri összeütközések feloldásának hatásköre, amely eljárást először a Ket. 24. §-a intézményesítette, s a Kp. önálló nemperes eljárásként XXVII. Fejezetében szabályozza. E kis ügykörök átcsoportosítása mellett jóval nagyobb változások történtek a perorvoslatok tekintetében a közvetítő szint kiiktatása révén. A Kúria így *egyedüli perorvoslati fórummá vált,* ami azt jelenti, hogy a fellebbezések elbírálására meglévő eddigi osztott hatáskör kizárólag a Kúriát illeti a KMB-k megszűnését követően. Ez főleg a fellebbezhető végzésekkel kapcsolatos eljárások tekintetében jelent nagyobb ügynövekedést, hiszen a KMB-k elsőfokú, önállóan fellebbezhető végzéseit eddig a Fővárosi Törvényszék bírálta el, ahogy a KMB-ken felmerült kizárási ügyek, illetékességi összeütközések esetén is – a már jelzett módon – eddig e fórum járt el.

A *felülvizsgálati eljárásban érvényesülő befogadási okokat* szabályozó 118. § (1) bekezdését újra megállapította az Ejhet. *Kétirányú változtatás* történt: egyrészt kiegészültek az okok egy szubjektív jogvédelmet célzó, a befogadást *a bírósági eljárás súlyos szabálytalanságai* miatt lehetővé tevő okkal, másrészt pedig a – jogegységi panasz bevezetésére is tekintettel – a befogadási okok kettéválasztásra kerültek, és a *Kúria közzétett gyakorlatától való eltérés esetén* a Kp. a továbbiakban nem követeli meg a jogszabálysértést a befogadáshoz, pusztán a közzétett gyakorlattól való eltérést.[34] E módosítások révén most már a felülvizsgálati eljárások Pp.- és Kp.-beli szabályozása kevés közös jellemzőjének egyike is elenyészett: a befogadási okok kettéválasztásra kerültek a Pp.-ben is, ám az okok rendszere a Pp.-ben nem egészült ki az eljárási szabályszegésre való hivatkozás lehetőségével. Az eddigi gyakorlatra is reagál az Ejhet., megerősítve a Pp.-beli megengedhetőségi vizsgálattól való eltéréseket, kimondva, hogy a felülvizsgálati kérelemben megjelölt befogadási okhoz a Kúria nincsen kötve, illetve elejét veszi a továbbiakban a megengedhetőségre vonatkozó féli előadásokkal szembeni túlzott feltételek támasztásának.[35] A felülvizsgálat szabályozása egyébiránt nagyrészt változatlan maradt: a jogegységi eljárásra tekintettel való felfüggesztés lehetősége a fellebbezési eljárás szabályai közé kerülve csak tágabb hatókört kapott, s a korlátozott reformatórius jogkörnél pontosításra került a megsemmisítés és a hatályon kívül helyezés fogalmi különbségeire tekintettel a szabályozás.

A *jogegységi panasz* nem perorvoslati eszköz, hanem a jogegység biztosításának eszköze. Mivel a terjedelmi korlátokra tekintettel részletes elemzésére e helyütt nincsen lehetőség, a jogegység biztosításának eddig rendelkezésre álló perorvoslati eljárásokon túli eszközeivel kapcsolatos aggályokat nem érintve[36], pusztán a Kúria hatásköreinek ebből folyó változásait lehet jelezni. A jogegységi panasz ugyanis lehetővé teszi azt, hogy *a perorvoslattal már nem támadható kúriai döntéseket a Kúria egy másik (jogegységi panasz) tanácsa vizsgálja* és a Kúria közzétett gyakorlatától való eltérés bizonyos eseteiben hatályon kívül helyezze. Így a továbbiakban már nem csak alkotmánybírósági eljárás követheti a Kúria eljárását és tolhatja ki a megváltoztathatatlanság jogbiztonság által megkövetelt beálltának idejét. Vagyis a felülvizsgálaton túl most már nemcsak alkotmányossági fogyatkozások, hanem pusztán a joggyakorlattól való eltérés is *lehetővé teheti a jogerő ismételt áttörését.* E változás gyakorlati hatásai jelenleg aligha becsülhetők meg, különös tekintettel arra, hogy a szabályozás igen szűkszavú és több tekintetben a gyakorlat általi tisztázásra szorul.

VI.
A hatásköri szabályozás másik két pillérének „visszaalakítása”

1. A bírói út szűkítése

Végezetül – de nem utolsósorban – essen szó azokról változásokról, amelyek a közigazgatási bírósági hatáskörök alfáját és ómegáját érintik: azaz a bírói út igénybevehetőségének, valamint a bíróság döntési jogkörének szűkítésére irányuló módosításokról.

A Kp. legjelentősebb újításai közé tartozott a hatáskör tekintetében a taxáció több mint egy évszázada kárhoztatott szabályozási modelljének[37] generálklauzulás modellre cserélése. A jogalkotó az előterjesztői indokolásban sem rejti véka alá, hogy úgy véli: e haladó megoldásra nincs mégsem szükség, azaz szükséges a 2018 előtti megoldásokhoz való visszatérés: „A Kp. tárgyi hatálya tekin-

34 Erre a kettéválasztásra a Kp. 99. §-ában a fellebbezésre nézve is sor kerül: „(1) Ha törvény lehetővé teszi, az elsőfokú ítélet ellen jogszabálysértésre, illetve a Kúriának a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatától (a továbbiakban: a Kúria közzétett határozata) jogkérdésben való eltérésre hivatkozással fellebbezéssel élhet a fél, az érdekelt, valamint a rendelkezés rá vonatkozó része ellen az, akire az ítélet rendelkezést tartalmaz.”

35 Kovács András György (2018): *„A Kp. XIX. Fejezet 5. (Felülvizsgálat) Címéhez fűzött magyarázat”* In: Barabás Gergely – F. Rozsnyai Krisztina – Kovács András György (szerk.): *Kommentár a közigazgatási perrendtartáshoz*, Budapest: Wolters Kluwer, 630–673., 643. illetve F. Rozsnyai Krisztina (2019): *Közigazgatási jogvita vagy közjogi jogvita?: Az Állami Számvevőszék politikai pártok gazdálkodása törvényességéről készített jelentéseit és felhívásait támadó keresetleveleket visszautasító közigazgatási bírósági végzésekről és a Kúria e végzésekkel szembeni felülvizsgálati kérelmek befogadását megtagadó végzéseiről.* Jogesetek Magyarázata X: 4., 6. pont .

36 A jogegységi eljárás és határozat létének kritikáját ld. F. Rozsnyai Krisztina (2011): *Richterliche Unabhängigkeit und die Instrumente zur Wahrung der Rechtseinheit.* Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis De Rolando Eötvös Nominatae – Sectio Iuridica LII: 52., 179–192.

37 Ld. a taxáció történeti modelljének elemzését Patyi (2019), 46–62.

tetében a szabályozási logika visszatér a 2018 előtti szabályozáshoz, emiatt elhagyásra kerül a generálklauzulából a hatósági intézkedés megtámadásának és az általános hatályú intézkedés önálló kifogásolásának lehetősége."[38] Tehát a generálklauzulát több ponton módosítja az Ejhet. Egyrészt lekorlátozza a közigazgatási cselekmény 4. § (1) bekezdése szerinti fogalmát a (3) bekezdésbeli felsorolás szerinti aktusokra, másrészt a 4. § (3) bekezdés felsorolásából elhagyja a hatósági intézkedést, azaz a közigazgatási cselekmény immár csak egyedi döntés, közigazgatási szerződés vagy általános hatályú rendelkezés lehet.[39] További szűkítés, hogy az általános hatályú rendelkezés önálló megtámadására a jövőben nincsen általános jelleggel mód, itt a szubjektív jogvédelmi funkció erőteljesen korlátozásra kerül. Tehát nemcsak a taxációs modell visszaállítása felé mozdult el a jogalkotó, hanem a normatív aktusokkal szembeni (absztrakt) szubjektív jogvédelmet is feleslegesnek tartja. Hogy erre a visszatérésre miért van szükség, az azonban sem az általános, sem a részletes előterjesztői indokolásból nem derül ki.[40]

A bíróság döntési jogkörét is több változtatás csorbítja. A megváltoztatási jogkör gyakorlásának hármas konjunktív feltételrendszere[41] mellé *további feltétel teljesülése lesz szükséges a megváltoztatási jogkör gyakorlásához*: vagy az, hogy a közigazgatási cselekmény többfokú közigazgatási eljárásban valósult meg (azaz praktikusan az önkormányzati hatósági ügyek és a rendőrség helyi szervei által elbírált hatósági ügyek, illetve azok az ügyek, ahol külön törvény belső jogorvoslat enged, például a köztestületek által ellátott hatósági ügyek jelentős részében), vagy az, hogy a megváltoztatást egyfokú közigazgatási eljárásban megvalósított közigazgatási cselekmény esetén törvény lehetővé teszi. Ez utóbbi feltétellel tulajdonképpen visszatérünk a 2018 előtti szabályozáshoz a tekintetben, hogy csak az ágazati jogalkotó engedélyével gyakorolhat a bíróság megváltoztatási jogkört. Ez a szabály praktikusan az elenyészését fogja eredményezni, hiszen – tekintve, hogy már eddig is igen sok törvény zárta ki a megváltoztatási jogkör gyakorlását – aligha fog az ágazati jogban a megváltoztatási jogkör kifejezett megadására vagy az eljárások kétfokúvá tételére sor kerülni. A Torubarov-ügy[42] kapcsán aktuálisan figyelmet kapott szankciós megváltoztatást is igyekszik a jogalkotó szűkíteni azzal, hogy a közigazgatási szervnek a bíróság jogerős ítéletével ellentétes megismételt eljárásban tett cselekménye esetén az azonos jogi vagy tényhelyzetet is nevesíti. Ez a teljesítési bírság kiszabhatóságát korlátozni próbáló Kp. 152. § (1) bekezdésébe betoldott második mondat párja.[43] Ugyanebbe a korlátozási körbe tartozik – a Torubarov-ügy megállapításaival némiképpen szembemenve – annak egyértelműsítése is, hogy a szankciós megváltoztatás gyakorlásának akadálya, ha törvény kizárja a megváltoztatási jogkör gyakorolhatóságát.

A *megsemmisítési jogkör is szűkítésre kerül* azzal, hogy általános hatályú rendelkezés megsemmisítésének vagy hatályon kívül helyezésének csak akkor van a továbbiakban helye, ha azt a törvényességi felügyeletet vagy törvényességi ellenőrzést gyakorló szerv, ennek hiányában az ügyész indítványozta, egyébként, az egyedi ügyben más általi megtámadás esetén csak az ügyben való alkalmazhatatlanság (a tervezet eredeti fogalmazása szerint „relatív hatálytalanság") megállapítására kerülhet sor.[44]

2. A tanácsban való eljárás minimálisra szorítása

A Kp. további fontos reformja volt az Alaptörvény főszabályához, a társasbíráskodáshoz való visszatérés. Ez nem jelentette a tanácsban való eljárás kizárólagosságát, sőt: a Kp. 8. § (3) bekezdésében szabályozott, ún. originárius egyesbírói jogkörök révén az ügyek jelentős – az OBH számításai szerint 60–70%-a – eleve egyesbírói eljárásra utaltatott a Kp. által. Az originárius *egyesbírói jogköröket 2020. január 1-jével jelentősen kitágította* az Ejhet. A Kp. 8. § (3) bekezdésének *d)* pontjában a „népközeli ügyek" okafogyottá váló kategóriáját a járási hivatali ügyek és az önkormányzati szervek által intézett ügyek váltják fel,

38 Előterjesztői indokolás az elfogadott törvény 202–203. §-aihoz.

39 Mivel az „egyedi döntés" kitétel viszont megmaradt, az intézkedések kifejezett említésének a hiánya – tekintettel a korábbi bírói gyakorlatra is, amely a hatósági intézkedéseket bravúrosan hatósági határozattá minősítette – jelentős problémának nem tekinthető. A rendőri intézkedésekkel kapcsolatos jogalkalmazói gyakorlatra ld. Barabás Gergely – Kovács András (2013): *Ket. 12.* §. In: Barabás Gergely – Baranyi Bertold – Kovács András György (szerk.): Nagykommentár a Közigazgatási eljárási törvényhez, Budapest: Wolters Kluwer, 52–54., ill. Rozsnyai (2018), 71–72.

40 Az Alaptörvény nyolcadik módosítása is alátámasztani tűnik ezt az irányt. A 25. cikknek az Alaptörvény hetedik módosítása előtti szövegre való visszaállítása a (4) bekezdés különbíróságok létesítésére vonatkozó felhatalmazása mellett a (2) bekezdésből a „törvényben meghatározott egyéb ügyben" fordulatot [eredetileg a 25. cikk (2) bekezdés a) pontjában, a hetedik módosítás után a közigazgatási jogvitával párban a 25. cikk (3) bekezdésében] is elhagyta – az indokolás azonban csak a különbíróságokra vonatkozó fordulat elhagyására tér ki.. A korábbi 25. cikk (2) bekezdés b) pontja szerinti, sokat kritizált [ld. pl. Patyi (2019), 211–226.] „közigazgatási határozatok" fogalom is visszakerült így. Ezzel a közigazgatási jogvita fogalma immár másodszor került ki az Alaptörvény szövegéből. Először az Alaptörvény negyedik módosítása hagyta el a közigazgatási jogvita fogalmát a különbíróságok létesítésére vonatkozó felhatalmazásból a KMB-k létesítését követően. Az Alaptörvény hetedik módosítása a közigazgatási bíróságok hatáskörét a közigazgatási jogvita fogalmával határozta meg a 25. cikk (3) bekezdésében. A nyolcadik módosítás a hatodik módosítás utáni szöveget a jelzett két tartalmi eltéréssel, valamint a (2) bekezdés pontokra tagolásának mellőzésével egyebekben visszaállította.

41 Kp. 90. § (1) bekezdés.

42 Alekszij Torubarov kontra Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal, C-556/17. sz. ügy, ECLI:EU:C:2019:339.

43 A 152. § módosításának rövid kritikáját ld. F. Rozsnyai Krisztina (2019): *A közigazgatási perrendtartás hatályosulásának kezdeti nehézségei*, Magyar Jog LXVI:10, 541–549.

44 Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény 26. §-a alapján külön törvénynek kellene rendelkeznie az ügyész általános hatályú rendelkezésekkel szembeni fellépési jogosultságáról, kétséges, hogy pusztán a Kp.-beli perindítási jogkör megadása elegendő-e. A 29. § csak az egyedi hatóság döntésekre nézve teremt felhívási, illetve fellépési lehetőséget.

ami – ahogy arról fentebb szó esett – a közigazgatási ügyek igen jelentős részét jelenti. Az ötmillió forintot meg nem haladó alapösszegű fizetési kötelezettséget vitató kereset alapján indult pereknél az értékhatár 10 millió Ft-ra emelése a 8. § (3) bekezdés *b)* pontjában szintén nem elhanyagolható mérvű tágítást eredményez. Ezek mellett a visszautasító és az eljárást megszüntető végzések felvétele a járulékos cselekmények mellé a 8. § (3) bekezdés *g)* pontjába már alig nyom a latban.

VII. Következtetések

Az Ejhet. természetesen számos egyéb rendelkezést is tartalmaz. Üdvözlendő a közigazgatási perjogi szabályozás szempontjából az, hogy végre sor kerül *a sarkalatos törvények perjogi rendelkezései Kp. rendszerével való összhangjának megteremtésére*. Számos anomália kiiktatására sor kerülhetett így. Ez visszafelé is hatott, az Mötv. módosítása például a mulasztási perek Kp.-beli szabályozásának logikusabbá tételét, és egyben a köztestületi felügyeleti perektől való tisztább elhatárolást is lehetővé tette.[45] A sarkalatos törvények módosítása megnyitotta az utat a Knptv. hatályon kívül helyezése előtt is, ami révén pedig sor kerülhetett immár *a közigazgatási nemperes eljárások Kp.-beli elhelyezésre*. Ez a Kp. XXVI. fejezetének átalakításával történt meg. A fejezet új címe „Közigazgatási nemperes eljárások", s új alcímet kapott a korábbi „Az új eljárásra kötelező és a mulasztási ítélet teljesítésének kikényszerítésére irányuló eljárás", ami hatókörének kismértékű bővülését is jelzi egyben. Az immár „A határozat teljesítésének kikényszerítésére irányuló eljárás"-t szabályozó 152–153. §-ok előtt a nemperes eljárások általános szabályai, utánuk pedig „egyéb különös nemperes eljárások"-ként az eljárási cselekmény előzetes engedélyezése és a védekezés céljából készült irat minősítése iránti eljárás kapott helyet a 153/A. és 153/B. §-okban. Szintén sor került számos kisebb módosításra, így például a visszautasítással összefüggésben, amelyek mind az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés lehetőségét javítják.

A háromfokú rendszer kétfokúvá alakítása, és a pszeudoönállósággal[46] rendelkező KMB-k kapcsolódó megszüntetése, a differenciált hatáskörmegosztás felszámolása önmagában nem jelent feltétlenül visszalépést. A szervezeti önállóság nem elengedhetetlenül szükséges, bár kétségtelenül hasznos feltétele a magas színvonalú közigazgatási bíráskodásnak és kétségkívül ez a többség által követett szervezeti megoldás. Mivel a KMB-kre nem volt elmondható, hogy szervezetileg a rendes bíróságokon kívül helyezkedtek volna el, megszüntetésük nem érinti ténylegesen a közigazgatási bíráskodás önállóságát. A szakmai önállóság egy ponton javul is a Kúrián az önálló Közigazgatási Kollégium újbóli intézményesítése és a közigazgatási kollégiumok más kollégiumokkal összevont működésének megtiltása révén.

Ugyanakkor a Kp. hatásköri szabályainak a KMB-k megszüntetésével egyáltalán nem összefüggő és érdemben meg nem indokolt, tehát szükségtelen további módosításai, úgy mint a bírói út szűkítése, a bíróság döntési jogkörének megnyirbálása, a tanácsban való eljárás visszaszorítása mind azt jelzik, hogy a jogalkotó szerint túl hatékonnyá vált (vagy válhatott volna a jövőben) a közigazgatási bíráskodás. Ezzel párhuzamosan a közigazgatási belső jogorvoslati rendszer részbeni leépítése, a hatósági eljárásjog általános szabályozásában a fellebbezés lehetőségének szinte teljes visszaszorítása számos kérdést és félelmet vet fel a közigazgatással szembeni hatékony jogvédelem jövőjét illetően, amelyeket egyáltalán nem enyhít a jogegységi panasz bevezetése és a közhatalmat gyakorló szervek alkotmányjogi panasz benyújtására való feljogosítása.

45 Hoffman István – Kovács András György: *Mulasztási per.* In: Barabás Gergely – F. Rozsnyai Krisztina – Kovács András György (szerk.): Kommentár a közigazgatási perrendtartáshoz, Budapest: Wolters Kluwer, 689–703, 691–697.

46 Ld. Küpper (2014) vagy F. Rozsnyai Krisztina (2013): *A közigazgatási és munkaügyi bíróságok felállításával kapcsolatos törvénymódosítások margójára*. Jogtudományi Közlöny 2013/3., 147–153., 147.

Darák Péter, a Kúria elnöke (Budapest)

Wlassics Gyula, a Királyi Közigazgatási Bíróság első elnöke*

Wlassics Gyula *„bölcs bíró, tanár, politikus, aki a történelmet egyformán jól magyarázta és csinálta"*[1]. Milyen időszakban futotta be ezt az elismerésre méltó pályát? Akkor, amikor 1884. január 1-jén létrejött a Pénzügyi Közigazgatási Bíróság, majd 1897. január 1-jével megkezdte működését a *Királyi Közigazgatási Bíróság*, amelynek Wlassics Gyula első elnöke volt. A Közigazgatási Bíróság működését meghatározó törvényjavaslatot is ő dolgozta ki, elnökként pedig tudományos irányt szabott a Bíróság működésének, a demokratikus mértékkel osztó jog uralmát érvényesítette és a polgárok jogérvényesítését segítette. Kiállt a bírói függetlenség eszménye mellett, a Bíróság hatáskörét alkotmányjogi irányban bővítette, és szorgalmazta az intézményes biztosítékok megteremtését a bírósági hatáskörök védelmében. Sokat tett a jogegységért: elnökölt a bírói tanácsokban, áttekintette az ellentétes elvi határozatokat és egyeztetett a bírákkal az ellentétek megszüntetése érdekében, továbbá elnöki értekezleti rendet vezetett be, jogegységi tanácsot és bizottságot állított fel.

Kiterjesztette a Bíróság normakontroll-hatáskörét a kormányrendeletekre, irányította a Hatásköri Bíróság működését, és részt vett a kiegyezés bíróságának munkájában. Számos reformelképzelése közül figyelmet érdemel az a gondolat, hogy az egyfokú közigazgatási bíráskodás nem elegendő: szükség van az elsőfokú közigazgatási bíróságokra, a Közigazgatási Bíróság munkaterhe ugyanis csak így csökkenthető, így nyílhat esély a hátralék ledolgozására. A reformelképzelések között szerepelt az objektív jogvédelmi irányba történő elmozdulás, a jogrendszer szerves fejlesztése, a hatályos jog egyszerűsítése és a perjog gyakorlatias megújítása.

1. Milyen *életutat* járt be Wlassics Gyula? Pályáját Nagykanizsán, ügyvédjelöltként kezdte, később joggyakornok a királyi törvényszéken, majd segédfogalmazó a királyi ítélőtáblánál. Ezt követően az Igazságügy-minisztériumban, a törvény-előkészítési osztályon lett fogalmazó, később pedig alügyész volt, előbb Komáromban, majd Pesten. Volt miniszteri titkár, majd főügyészhelyettes, a pesti egyetemen a büntetőjog rendes tanára, vallás- és közoktatásügyi miniszter, csáktornyai, majd pécsi képviselő. Az Eötvös Collegium alapítója, az MTA tagja és másodelnöke, a Főrendiház elnöke, a Hágai Választottbíróság tagja, valóságos belső titkos tanácsos. E nagyszerű jogászi pályafutás centrumáról, a közigazgatási bíráskodásról a Közigazgatási Bíróság létrehozásának 20 éves évfordulóján elmondott beszédében így nyilatkozott: *„…közvetlen tapasztalatok alapján teszek tanúságot, hogy bírótársaimnak érdemes testülete át volt és át van hatva annak a nagy feladatnak becsületes betöltésétől, hogy a bíróság judicaturája a jog uralmát a közigazgatás körében érvényesítse. A kötelesség, melyet a közigazgatási bíróságnak teljesítenie kell, fölemelő, mert a függetlenség minden jellegével felruházva őrállomása annak a nagy állami érdeknek, hogy a közigazgatás szervei a törvény és rendelet szerint határoztak-e, és nem okoztak-e intézkedéseikkel az állam polgárainak jogtalan sérelmet. A közigazgatási bíróság szigorúan őrködött, hogy judicaturájába se az a sok helyütt már a szabadosságig felszökkent felfogás ne érvényesüljön, mely könnyedén teszi túl magát a törvény szaván, de viszont a törvényhozó akaratát, tehát a törvény igazai parancsát sem engedte a tökéletlenül használt szavak vagy ellenmondó constructiv szabályok között elveszni. A feladat fontosságát emeli, hogy a közigazgatási bíróság nemcsak az egyesek subjectiv jogsérelmeit orvosolja, de közvetve a tárgyilagos jogrend őrévé is válik. Őrévé válik pedig azáltal, hogy a subjectiv jogsérelmek mellett még a törvény és rendeletszerű közigazgatás tárgyilagos rendjét is biztosítja. Biztosítja pedig nemcsak a hatáskörébe vont területen, de kiterjed hatása még arra a területre is,*

* A Wlassics Gyula Emlékkonferencián elhangzott előadás 2019. december 3. átirata *(Szerk.)*

1 Lásd részletesen: Bódiné Beliznai, Kinga: *Wlassics Gyula a Közigazgatási Bíróság élén (1906–1933).* Miskolci Jogi Szemle, 2017. 2. 105–123.

amely bírói jogvédelem alá nincs helyezve. Mert ki tagadhatná, hogy a közigazgatási bíráskodás ítélkezésében kifejezésre jutott elvi jelentőségű és minden egyoldalúságtól ment jogforrásmagyarázat a közigazgatási szervek jogszabály-alkalmazására általában is irányító hatást gyakorol."[2]

Wlassics Gyula érdeklődéssel figyelte az Egyesült Királyság jogi életét, és egyfajta *párhuzamot* látott az angol és a magyar jogi hagyományok között. Macaulay brit történész és politikus az idősebb William Pittről írt esszéjében felidéz egy újságírói tudósítást, amelyben az idősebb Pitt első szónoklatát egy értelmetlen szóvirággal jellemezték. Wlassics Gyula írásában nem szerepel, hogy milyen beszédről és milyen szóvirágról van szó. Napjainkban azonban az angol parlament történetéhez kapcsolódó források is megtalálhatók az interneten, így sikerült megtalálnom, hogy annak idején Mr. Pitt beszéde – amely egy hercegi esküvő alkalmából tartott ünnepi ülésen hangzott el – a tudósító szerint „díszesebb volt Démosztenész beszédeinél és kevésbé zavaros *(less diffuse),* mint Cicero beszédei". E szóvirágot több tudósító is átvette, és ahogyan Macaulay fogalmaz: *„Csudálatos, hogy egyszer is lehetett mondani, hanemha nevetség okáért. A közkedvesség, melyre mégis jutott, mutatja, mily hanyagul és felületesen szokott gondolkozni az emberek legnagyobb része."*[3]

Ez a gondolat volt az, ami Wlassics Gyula figyelmét megragadta. Ahogyan fogalmaz: *„Ezt a hanyag és felületes gondolkozást semmi sem táplálja jobban, mint a felkapott szó. Hány szálló igébe foglalt hamis jellemzés járja be a világot emberekről és intézményekről.*

Egyikről a jelszó az, hogy felületes, pedig csak az nem tetszik a jelszót gyártó és terjesztő felebarátnak, hogy az esze ragyogó […]. A másikról az járja, hogy az esze lomha […]; pedig az nem tetszik a felebarátnak, hogy alapos és gondolkozása mélyen jár. Egyikre a jelszó az, hogy szerénytelen, mert önérzete van. A másik szerény, pedig az álszemérem gőgje pukkasztja. Ritkán igazak, legtöbbször hamisak a felkapott szólamok. Csak végtelenül kényelmesek. Rögtön a fölületesen és hanyagul gondolkozó számára készletben áll a »sokat mondó« csattanós axioma, melyet tovább lehet adni, és melyet teljes felebaráti szeretettel szívesen is fogadnak. Nemcsak személyekkel van ez így – de intézményekkel is. A »bíróság az élettől elszigetelt betűrágó intézmény« (és még hallhatunk, olvashatók szólamok az akadémiáról, az ügyvédségről, az egyetemi tanárokról, amelyeket miután nem tartozik szorosan a jelen értekezés tárgyához nem idézek – D. P.) *[…] Ki nem hallotta már százszor és százszor ezeket, és az ezekhez hasonló röpködő jelszavakat, melyek néha egy szemernyi valóság árnyalatával az embereket, vagy egész intézményeket széles ecsettel lekezelik. Én is ma egy ilyen jelszó tartalmának igazságtalanságával szállok perbe. Bocsánat a merészségemért, hogy a társadalmi conventio ellen vétek és egy felkapott jelszó ellen akarok küzdeni."*[4]

A sors fintora, hogy az értelmetlen szóvirág magát Wlassics Gyulát sem kímélte. A Királyi Közigazgatási Bíróság alapító elnökének személye megkívánja, hogy röviden méltassam az *új Közigazgatási Perrendtartás* jelentőségét. Hogyan változott a jog szerepe a rendszerváltást követően. A rendszerváltozást megelőzően a „testületi felelőtlenség" jellemezte az állami döntéseket, amelyek mögött sokszor kiismerhetetlen, protekcionista szempontok húzódtak meg. Ehhez képest a rendszerváltás után a jogállami döntéshozatal lett az irányadó, amelynek három sarokpontja volt: a jogalkotás nyilvánossága, az alkotmányos kontroll és a közigazgatási jog alá rendelése. Ez utóbbit súlyosan korlátozta egy taxatív törvényi felsorolás, amelyet az Alkotmánybíróság – máig ható érdemként – megsemmisített, és ezt követte az 1991. évi XXVI. törvény megalkotása. A közigazgatási bíráskodás fejlődésében fontos szerepet játszott a bírák önszerveződése: 1993-ban megalakult a Magyar Közigazgatási Bírák Egyesülete. A szervezeti kérdéseket illetően figyelmet érdemel a 2014-es reformkísérlet és a 2019. évi elképzelések, amelyek hatálybaléptetése elmaradt, de megvalósulásuk a jövőben várható. A nagy figyelmet kiváltó szervezeti reformok mellett történt még egy nagyon fontos lépés: a Közigazgatási perrendtartás 2017-es parlamenti elfogadása, amelynek megalkotásában számos kiváló szakember vett részt.

2. Mi jellemzi a közigazgatási perjogot napjainkban? Az egyik legfontosabb jellemző a hézagmentes jogvédelem követelménye: a közigazgatási határozatok bírói felülvizsgálata alól nem lehetséges kivétel. Ezzel összhangban az enumeráció helyett generálklauzula állapítja meg a közigazgatási bíróságok hatáskörét. Fontos újítás az ideiglenes jogvédelem kiterjesztése, az ítéletek joghatásának megerősítése, a közigazgatási szerződésekkel szembeni jogorvoslat lehetősége, továbbá a közszolgálati jogviták beemelése a közigazgatási jogvita fogalmába és a közigazgatási jogkörben okozott károk megtérítése iránti perek rendszertani helyének megvizsgálása. Lényeges elem a bíróságok közötti hatáskörmegosztás és a társasbíráskodás. Az új perrendtartás a közigazgatási jogvita mellett a közigazgatási cselekményt is definiálja. Ha modellek szerint kívánjuk jellemezni a Kp.-t, érdemes felidézni a francia és a német modell sajátosságait: előbbi különbséget tesz a jogszerűségi *(excés de pouvoir),* illetve az objektív és szubjektív jogvédelmi *(plein contentieux)* típusú felülvizsgálat között, míg utóbbi a közigazgatási döntéstípusok szerint különbözteti meg a bírói jogorvoslat típusait. A magyar modell, álláspontom szerint a szubjektív jogvé-

2 *Évnyitó elmélkedések,* írta és elmondta a M. Kir. Közigazg. Bíróság teljes ülésén Wlassics Gyula, Különlenyomat a Jogállam 1916. évi 3–4. füzetéből, Jogállam Kiadóhivatala, Budapest, 1916, 3–4.

3 Macaulay, Thomas Babington: *William Pitt, Earl of Chatham: Second Essay.* Maynard, Merrill, & Company, 1892, 16–17

4 Wlassics Gyula: *Bírói szervezeti és hatásköri kérdések,* Különlenyomat a Jogállam VIII. évfolyamának 1. füzetéből, Budapest, 1908, 3–4.

delem elvéből kiindulva közelít a német modellhez. Az, hogy létezik marasztalási, mulasztási, megállapítási kereset, normakontroll-eljárás, óriási vívmány, hiszen perjogi formát ad a legfontosabb közjogi igényeknek. A bírói felülvizsgálat terjedelmét a tény- és jogkérdések mellett meghatározzák a preklúziós szabályok, a felek rendelkezési elve és a perbeli egyezség lehetősége.

3. Wlassics Gyulát 80. születésnapja alkalmából a „Magyar Közigazgatás" című hetilap hasábjain a következő szavakkal méltatták: *„… a magyar jogásznemzet. Jogos ez a büszkeség, mert az igazi magyar jog nem formalizmus, hanem a magyar nemzeti élet aranyabroncsa. A nyolcvanéves báró Wlassics Gyula ezt az aranyabroncsot magasra tartó, erős pillér nemzetünk életében."*[5] Wlassics Gyula életében mindig a konkrét, tényszerű jogászi megközelítés híve volt, mégis e szóvirággal köszöntötték. Csak remélhetjük, hogy napjaink közigazgatási bíráinak munkájáról nem szóvirágokkal emlékezik meg az utókor, hanem olyan tárgyilagos módon, ahogy Wlassics Gyula önmagát értékelte: *„… a közigazgatási bíróságot sikerült olyanná tenni, hogy a nagyközönség bizalmát teljesen megnyerte."*[6]

5 Némethy Imre: *Báró Wlassics Gyula*, In: Magyar Közigazgatás, L. évf. 12. 1932. március 20., 1–2.

6 Vásárhelyi Ferenc: *Beszélgetés a távozó Wlassics Gyula báróval*, Magyarország, 1933. január 4., 40. évf. 3. 12.

Bibliotheca Curiae sorozat

A KÚRIA ÉS ELNÖKEI I-IV.

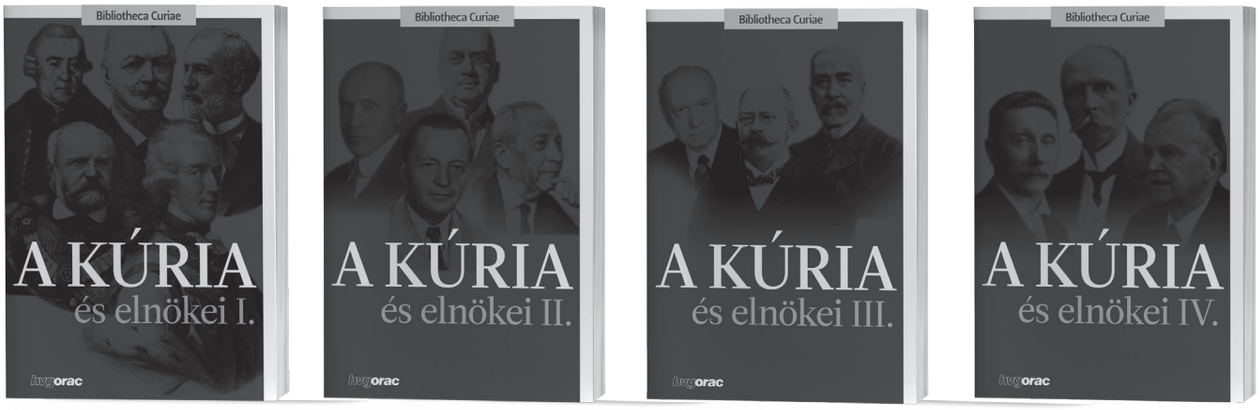

5000 Ft 5000 Ft 5000 Ft 4000 Ft

Szerkesztette: Bódiné Beliznai Kinga

A NÉGY KÖTET ÁRA CSOMAGBAN: **15 000 Ft**

hvgorac.hu

Szegedi László egyetemi adjunktus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar (Budapest)

A falon innen és a falon túl – Hatáskör-átruházási dilemmák a német Szövetségi Alkotmánybíróság bankuniót értékelő döntésében

I. A német szövetségi Alkotmánybíróság bankuniót értékelő döntése

1.1. Az Unió és a tagállami alkotmánybíróságok hatáskör-átruházási vitái

Az EU hatáskör-túllépéseinek vizsgálata a tagállami alkotmánybíróságok előtt értelemszerűen azok ellenállása miatt jelenik meg, hisz a *sui generis* közösségi, majd uniós jogrend rendelkezései a tagállami alkotmányok fölé kerülnek a normahierarchiában. Ugyanakkor az alkotmánybíróságok saját alkotmányuk kerete szerint alakítják gyakorlatukat és tartják fenn maguk számára a hatáskört, hogy miképpen értékelik az EU vélelmezett hatáskör-túllépéseit. Legmeghatározóbb gyakorlatra ebből a szempontból a német Szövetségi Alkotmánybíróság *(Bundesverfassungsgericht – BVerfG)* tekinthet vissza, amely legutóbbi döntésével[1] az európai bankunió kialakítását értékelte a német alkotmány *(Grundgesetz – GG)* keretei között.

A hatáskör-túllépések vizsgálata különösen releváns az utóbbi években a *pénzügyi és gazdasági területen,* hiszen a pénzügyi, majd gazdasági világválság az EU szintjén az integráció intézményeinek újragondolását tette szükségessé – különösen, ami a bajba jutott államok „megsegíthetőségét", a pénzpiacok prudenciális felügyeletét, és a banki szereplők szanálását illeti. Ezen a területen egyrészt megélénkült az uniós jogalkotó tevékenysége – egyfajta szabályozási hullámot megindítva, másrészt új uniós szintű szereplők jelentek meg, vagy már korábban meglévő uniós szereplők kaptak megerősített hatásköröket.

1.2. A bankunió létrejötte

A hatáskörök átlépése nem pusztán a jogközösség működése (regulációs hullám) miatt lényeges, hanem a hatalmi ágak szempontjából a jogalkotáson túl felmerült az uniós normák végrehajtásának optimális szintje is.

A pénzügyi piacok tekintetében már az ezredfordulótól nyilvánvaló volt, hogy a határokon átnyúló tevékenységet folytató piaci szereplők mérete, jelentősége és az ebből fakadó kockázat indokolttá teszi a határokon átnyúló, kellőképpen erős hatáskörökkel felruházott *piacfelügyeleti* szervek létrehozását. A 2007/2008-ban indult pénzügyi, majd gazdasági világválság egyértelművé tette az európai pénzpiaci felügyeleti rendszer gyengeségeit. Az ennek kapcsán született szakértői jelentés szerint a felügyeleti rendszerek széttagoltsága a jövőben sem tesz lehetővé eredményes válságkezelést. Már viszonylag korán, 2011-ben megkezdhette működését decentralizált ügynökségként az egyes pénzügyi piaci szereplők felügyeletéért felelős *három* Európai Felügyeleti Hatóság. Utóbbiakat, tehát az Európai Bankhatóságot, az Európai Értékpapír-piaci Hatóságot és az Európai Biztosítás- és Foglalkoztatóinyugdíj-hatóságot a korábbi ügynökségekhez képest igen jelentős hatáskörökkel ruházták fel (köztük egyedi aktusok kibocsátása és normatívák előkészítése), ám a napi felügyeleti feladatok ellátása továbbra is tagállami szinten maradt.

Így sem sikerült túllépni az EU-ügynökségek fő dilemmáján, hogy e szervek máig „szerződésidegenek" általános elsődleges jogi alapok hiányában. A dilemmát az jelenti, hogy „a tagállamok a közhatalom gyakorlásának jogát a (korábbi) Közösségekre csak annyiban ruházták át, amennyiben olyan közösségi szervek és intézmények járnak el, amelyeket az általuk megkötött Szerződés(ek) is elismertek, így a szükséges demokratikus legitimációval bírnak"[2]. Az Európai Unió Bírósága *(EUB)* esetjogában is az ügynökségekre máig mint a szakpolitikai döntéshozatal fontos, de nem önálló (csak elsősorban szakértői) szereplőire tekint, az egyénekkel szembeni közvetlen fellépés lehetőségét korlátozottan ismeri el. Az EUB az átru-

1 Urteil des zweiten Senats vom 30. Juli 2019, 2 BvR 1685/14, 2 BvR 2631/14.

2 Siekmann, Helmut: *Das neue Europäische Finanzaufsichtssystem*, Institute for Monetary and Financial Stability, Johann Wolfgang Goethe-Universität, Frankfurt am Main, Working Papers No. 40, 2010, 69.

házás feltételeként a széles körű mérlegelést lehetővé tevő diszkrecionális hatáskör átruházásának tilalmát szabta meg a *Meroni-ítélet*ben még az Európai Szén- és Acélközösség időszakában, amely utóbb doktrínává merevedett.[3] Az ESMA-ítélet a korlátozott átruházás megközelítését fenntartotta az ügynökségekre olyan szakpolitikai szereplőként tekintve, amelyek önálló döntéshozatalra nem jogosultak.[4] Míg az ügynökségek (alapításának) szerződési jogalapja általában továbbra is az EUMSz. piacharmonizációs célú 114. cikke, amelyet annak túlzottan kiterjedt ügynökségi alkalmazása miatt több szakirodalmi kritika is ért[5] – alapításuk és működésük általános szabályait *soft law* jellegű dokumentumok[6] rendezik. A korlátozott hatáskör-átruházás (és az együttdöntés követelménye) a létrehozásukat sokszor kikényszerítő válságkezelési hatékonyságukat alááshatja – bár az ügynökségek alapítása és működése egyre kiterjedtebb garanciarendszer biztosításával történik meg. Így elsődleges jog biztosítja a bírói jogorvoslatot harmadik félre joghatással bíró aktusaikkal szemben (EUMSz. 263. cikk), valamint az Alapjogi Charta szerinti megfelelő ügyintézéshez való jog követelményei az ügynökségi működésre is kiterjednek. A részletes alapítási és működési szabályokat pedig *soft law* típusú intézményközi dokumentumok mellett az alapítási rendeletek fektetik le.

Az ügynökségek szerződésidegen jogi helyzete miatt a 2010-es években több alkalommal szükséges mentőcsomagok után a „nem szerződésidegen", kellő kapacitással és elismertséggel rendelkező *Európai Központi Bankot (EKB)* jelölték ki az egyes nagyobb bankok közvetlen (uniós szintű) felügyeletére. Tágabb értelemben az így létrejövő *bankunió három reformelemből* áll: az Egységes Felügyeleti Mechanizmusból *(EFM),* az Egységes Szanálási Mechanizmusból *(ESZM),* végül a *betétbiztosítási* rendszer reformja képezi végső pillérét. Lévén a harmadik elem befejezése máig várat magára, valamint döntésében a BVerfG is érdemben az első két elemmel foglalkozott, így mi is az EFM és ESZM rövid bemutatására szorítkozunk.

Az *Egységes Felügyeleti Mechanizmus* (*EFM*)[7] révén közvetlen felügyeleti funkciók kerültek az Európai Központi Bankhoz *(EKB)* az EUMSz. 127. cikkének (6) bekezdése alapján. Így a Kormányzótanács döntés-előkészítő szerveként működik a Felügyeleti Tanács, intézményen belüli jogorvoslati fórumként pedig Felülvizsgálati Testület. Ám a kapcsolódó felügyeleti hatásköröket a bankszektor felett az uniós és a tagállami felügyeleti szintek egymással együttműködve gyakorolják. Az EKB számára a közvetlen végrehajtás lehetőségét az uniós jogalkotó az eurózóna jelentős – mint ilyen rendszerkockázatot jelentő – hitelintézetei (és pénzügyi holdingtársaságok) felett biztosítja. A többi bankét pedig a tagállami szervek látják el, de szükség esetén az EKB ezeknél is átveheti a közvetlen felügyeleti szerepkört. E feladatok ellátásához az EKB adott vizsgálati és felügyeleti hatáskörökkel rendelkezik.

Az *Egységes Szanálási Mechanizmus (ESZM)* megvalósításáért a kapcsolódó ESZM-rendelet[8] szerint nem az EKB felel, hanem önálló uniós ügynökségként az *Európai Szanálási Testület* (*ESZT, Testület*). Utóbbi hozza meg a krízishelyzetbe jutott pénzpiaci szereplők szanálásával kapcsolatos döntéseket, amelynek anyagi alapjaként az Egységes Szanálási Alap szolgál. A Testület krízishelyzeti szerepköre miatt az ESZT elsősorban az előzetes terveket hagyja jóvá, valamint a koordinatív együttműködésért felel, azok konkrét végrehajtása (így a szanálási terv konkretizálása) a tagállamok feladata, kivéve a (fent említett) rendszerkockázatot jelentő piaci szereplőknél, amelyeknél közvetlenül az ESZT jár el szanálási hatóságként. Összességében tehát a piaci szereplők egy meghatározott körénél tagállami szintű bankfelügyeleti és szanálási feladatokat már *uniós* szereplők vették át (közvetlen végrehajtás).

1.3. A határozati érvelés egyes pontjai

A *BVerfG* először is az EFM-rendeletet és az EUMSz. 127. cikk (6) bekezdése szerinti hatáskör-átruházást vizsgálta meg *(hatáskör-átruházás vizsgálata)*. Hatáskör-túllépésre azért nem került sor a BVerfG álláspontja szerint, mert az EUMSz. 127. cikk (6) bekezdése egyértelmű jogalapot biztosított az EKB „külön" feladatokkal való megbízására – ráadásul szerkezetileg nem a VIII. cím általános 1., hanem 2. pontja alatt kapott helyett, ennek keretében pedig az EFM-rendelet a tagállami és uniós szint között megosztja a pénzpiaci prudenciális felügyelet gyakorlását (153–167. pontok).[9] Uniós szereplőre (EKB) csak meghatározott hatásköröket delegáltak, amelyek az uniós jog egységes és hatékony végrehajtásához szükségesek, csak a piaci szereplők egy meghatározott körére

3 Meroni-ítélet, C-9/56, EU:C:1958:7, 43–47. pontjai.

4 Egyesült Királyság kontra Parlament és Tanács-ítélet – ESMA-ítélet, C-270/12, EU:C:2014:18., 46–52 és 65–66. pontjai.

5 Hofmann, Herwig C. H. – Rowe, Gerard C. – Türk, Alexander H. (eds.): *Administrative Law and the Policy of the European Union*, Oxford University Press, Oxford, 2011. 290–292; Craig, Paul: *The ECJ and* ultra vires *action: a conceptual analysis,* Common Market Law Review, Vol. 48, 2011, 408–412.

6 Az Európai Parlament, az Európai Unió Tanácsa, valamint az Európai Bizottság 2012-es közös nyilatkozata a decentralizált ügynökségek működéséről, valamint annak mellékleteként közös koncepció.

7 A Tanács 1024/2013/EU rendelete (2013. október 15.) az Európai Központi Banknak a hitelintézetek prudenciális felügyeletére vonatkozó politikákkal kapcsolatos külön feladatokkal történő megbízásáról (HL L 287., 2013. 10. 29., 63–89.)

8 Az Európai Parlament és a Tanács 806/2014/EU rendelete (2014. július 15.) a hitelintézeteknek és bizonyos befektetési vállalkozásoknak az Egységes Szanálási Mechanizmus keretében történő szanálására vonatkozó egységes szabályok és egységes eljárás kialakításáról, valamint az Egységes Szanálási Alap létrehozásáról és az 1093/2010/EU rendelet módosításáról (HL L 225., 2014. 07. 30., 1–90.)

9 Az egyes számjelölések a határozati indokolásban szereplő széljegyszámok.

vonatkoznak (rendszerszintű kockázatot jelentő szereplők) – ám a fennmaradó területeken/szereplőknél a tagállami hatóságok megtartották hatásköreiket (171–179. pontok). Ráadásul a tagállami szereplők fellépése nem az EFM-rendelet által meghatározott, így nem a hatáskörök át- majd visszaruházása történik meg, hanem az uniós jogalkotó *csak adott hatáskörök* átruházásáról rendelkezett. Hiszen a „kétszeri" átruházás ellentétes lenne a 127. cikk (6) bekezdésével, a tagállamok gazdasági kormányzását nyilvánvaló és súlyos módon érintené (180–194. pontok). A BVerfG emellett hivatkozott az EUB 2019. májusi döntésére, amelyben a Bíróság fenntartva a korábban a Törvényszék által kifejtetteket, relevánsnak az EFM-rendelet azon megközelítését tartotta, amely hatásköröket *felosztja* a tagállami és uniós szint között. Az EKB számára (rendszerszintű kockázatot nem jelentő szereplőkre is) kiterjesztő hatásköri klauzulát a BVerfG azért nem tekintette teljes körű átruházás alá eső esetkörnek, mert azt még mindig „különleges körülményeknek" kell indokolniuk az EFM-rendelet 6. cikk (4) bekezdése szerint, mint ilyenek nem automatikusak, bár az EKB által meghatározhatóak (195. pont). Végül a BVerfG a szám szerinti adatokra is utalt az EKB kiegészítő jellegű felügyeletét illetően, összemérve az európai bankszektor egészét leíró számokkal (196. pont).

A BVerfG szerint az EFM-rendelet és a hatáskör-átruházás az *alkotmányos önazonosság* követelményét *sem* sértette meg. A BVerfG számára az átruházás *mércéje* a Lisszabon-döntés óta – bár azt több tekintetben is bírálták – a tagállamok gazdasági, kulturális és szociális életviszonyainak politikai úton való meghatározása (parlamenti döntéshozatal kiüresítésének elkerülése), amelyet a BVerfG szabályozási tárgykörök példálódzó felsorolásával egészített ki.[10] A BVerfG is tovább árnyalta a saját maga által megszabott követelményeit, amikor például a költségvetés megállapításának jogát is nem átruházhatónak minősítette adott követelményekhez kapcsolódóan.[11] Ám döntésében a BVerfG a német parlamenti hatáskörök érintettsége mellett a tagállami és uniós szerveknek való elszámoltathatóságot több szempontból is megvizsgálta. A hatáskör túllépésének és az identitás megsértésének vizsgálata elválik egymástól. Abban a tekintetben viszont összekapcsolódhat, ha a panaszosok a demokratikus működés hiányosságaira hivatkoztak (203–206. pontok). Mégsem volt megállapítható annak megsértése az EKB hatáskör- és funkcióbővítése esetén – tekintettel az EKB belső szervezeti egységeinek kijelölési rendjére, működésének az uniós (és tagállami) jogi keretek általi kötöttségére, amelyek a megfelelő *demokratikus visszacsatolást* szolgálják. Ha az EKB a nemzeti parlamentek által kibocsátott jogot is alkalmaz, a közvetlen felügyeleti fellépését az elsődleges jog (korlátozott hatáskör-átruházás, arányosság elvei és az Alapjogi Charta) és a másodlagos jog is keretek közé szorítja, széles körű mérlegelési jogköre sem korlátlan – amelyet több fennálló garanciális tényező kompenzál (212. pont). Ennek alapja egyrészt a jogorvoslatok rendszere a Felülvizsgálati Tanácshoz benyújtható fellebbezés és az EUB általi bírói felülvizsgálat keretében (213–214. pontok); másrészt az EKB jelentéstételi és együttműködési kötelezettségeinek rendszere uniós intézményekkel és a tagállami parlamenttel – amely összességében a Tanácsban részt vevő szakminiszterrel együtt biztosítja a tagállami szint számára a kellő visszacsatolást (215–218. pontok).

Legitimációs dilemmákat szült az EFM-rendelet. A miniszteri felelősségnek való alárendeltsége megváltozott a tagállami hatóságoknak, ha nem rendszerkockázatot jelentő szereplőkkel szemben járnak el, valamint segítik az EKB-t jelentős szereplők esetén, kiterjesztett függetlenségük és a (miniszteri) utasításadás alóli mentességük miatt (119–222. pontok). A tagállami felügyeleti szervek és jegybank esetén a demokratikus legitimáció szintjének csökkentése (oka a piaci szereplőktől és a politikai ráhatásoktól való függetlenség biztosítása) mellett a tagállami szervek parlamentnek való alárendeltsége és működésük demokratikus legitimációja (továbbra) is *megkérdőjelezhetetlen.* Ennek alapját képezik a tagállami szervek tagállami és uniós szintű jelentéstételi kötelezettsége (beleértve a kormányzat uniós ügyekben vett általános elszámoltathatóságát); e szervek tevékenységének jogszabályhoz kötöttsége; a (tagállami) közigazgatási bíróságok nyújtotta felülvizsgálat lehetősége; a tagállami parlament számára teljesítendő jelentéstételi és együttműködési kötelezettségek (225–230. pontok). Következésképpen a BVerfG ebben a tekintetben is a felügyeleti szintek elkülönült feladat- és hatásköri rendszerére és az ennek mentén elváló demokratikus legitimációt szolgáló garanciákra koncentrált, bár összességében kitért a tagállami szintre való visszavezethetőségre is.

A BVerfG megvizsgálta az ESZT-re való hatáskörök átruházását az EUMSz. 114. cikk (1) bekezdése alapján, valamint az ESZM-rendeletben életre hívott szanálási mechanizmust is *(hatáskör-átruházás).* A BVerfG közvetlenül hivatkozott a már idézett EUB-ügynökségekkel kapcsolatos esetjogi megállapításokra, így utalt a hatáskör-átruházás kapcsán a 114. cikk szerinti piacharmonizációs hatáskör mint jogalap széles körű alkalmazására. Egyértelművé tette, hogy e cikk nem rendelkezik a közvetlen végrehajtásról (241. pont), amely egyébként máig kivételes – emellett a korlátozott hatáskör-átruházás rendszerében máig az uniós jog végrehajtásért elsődlegesen a tagállamok felelnek (242–243. pontok). Idézve az

10 Ld. Rademacher, Tilman: *Die „Verfassungsidentität" als Grenze der Kompetenzübertragung auf die Europäische Union*, Europarecht, 2018 (2), 143–144.

11 Urteil des zweiten Senats vom 7. September 2011, 2 BvR 978/10, 2 BvR 1099/10. Ennek elemzését ld. bővebben Vörös Imre: *A Bundesverfassungsgericht és a német jogtudomány Lisszabon-vitája*. In: Csoportkép Laokoónnal – a magyar jog és az alkotmánybíráskodás vívódása az európai joggal. (Vörös Imre) Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2012. 34–54.; 52.

esetjogi megállapításokat a hatáskör-átruházás tárgya a magas összetettséget képező pénzügyi területeken akár az egyénekkel szembeni egyedi intézkedések kibocsátását is felölelheti (237. pont). Ám a 114. cikk szerinti „belső piac megteremtését és működését" az alapul szolgáló jogi aktusnak *ténylegesen és objektív* módon kell szolgálnia, a mérlegelést lehetővé tevő döntési jogok átruházása csak más szereplőkkel való együttműködési kötelezettségek rendszerében lehetséges (238–239. pontok). Nem tisztán körülhatárolt és nem megfelelően kontrollálható hatáskörökre, lényeges stratégiai szakpolitikai kérdést érintő és egyéb alapvető fontosságú döntésekre, jogalkotásra a hatáskör-átruházás nem terjedhet ki (246. pont).

Ezen kritériumok a BVerG szerint az ESZM-ben az alábbiak szerint *teljesülnek:* az ESZM-rendelet a belső piacon a banki szanálásra vonatkozó szabályozás harmonizálását célozza meg, amely így egységes eljárásrend lefektetésével a belső piac stabilitásához járul hozzá, különösen több tagállamban tevékenységet folytató piaci szereplőknél (248–249. pontok). Az ESZT kielégíti ezen előbbi, és az átruházási követelményeket, mivel az egységes hatáskör-gyakorlást biztosítja az Unióban; az ellátandó feladatok és hatáskörök kellő részletességgel szabályozottak, vagy együttdöntési kötelezettség áll fenn e technikailag igen komplex területen; az uniós szintre való átkerülés csak a feltétlenül szükséges feladatokat és hatásköröket öleli fel (253–260. pontok). E követelményeket teljesítik a tagállami szanálási hatóságok is, amikor ESZM-rendelet szerinti jelentéstételi és elszámoltathatósági mechanizmusok (elsősorban az ESZT-hez való bekötöttség és utasításadási jog) alapján járnak el, amely jogait az ESZT az összes tagállami hatóság tekintetében gyakorolhatja – így a mechanizmus független a részt vevő tagállami hatóságok számától, valamint a 114. cikk szerinti harmonizációs cél elérése is lehetséges akár részleges harmonizáció által (261–263. cikk). Így az ESZT létrehozása és feladatok és hatáskörök átruházása a 114. cikk szűk értelemben vett keretei között nem képezi az integrációs program nyilvánvaló megsértését, és nem valósul meg az átruházási korlátok megsértése az ESZM-rendelettel.

A szervezeti változások, így a szanálás végrehajtásáért felelős független Testület létrehozása, valamint az arra való hatáskör-átruházás a BVerfG szerint nem feltétlenül érinti az *alkotmányos önazonosság* kérdését. Ebben a tekintetben is a demokratikus elszámoltathatóság szempontjából lényeges kompenzációs *garanciák* tágabb körének vizsgálatát végezte el a BVerfG. Az ESZT vezető testületének (részletesen szabályozott kinevezés és szakértői feltételek) és az ESZT-nek a függetlensége (mind uniós, tagállami és egyéb utasításoktól való mentesség), egyes tisztviselők és az ESZT beszámolási és jelentéstételi kötelezettsége (része költségvetési beszámolás, a Tanácson keresztüli közvetett kormányzati ráhatás és a tagállami parlamentek számára biztosított eljárások), végül a szanálási aktusokkal szembeni átfogó közigazgatási és bírói kontroll (tagállami és uniós bírói fórumok együttvéve) biztosítják az elszámoltathatóság megfelelő szintjét (261–277. pontok).

Akárcsak a felügyeleti területen, a szanálásért felelős tagállami szerveknél is megtörtént a kibővített függetlenségi követelmények miatt a demokratikus legitimációs szint csökkentése, de ez nincs összefüggésben az *alkotmányos önazonosság* kérdésével. Amíg a nemzeti jogszabályokat alkalmazza és a szanálásért felelős marad a német hatóság, mindaddig a nemzeti kontrollmechanizmusok továbbra is kötik (a miniszteri felelősség és utasításadási jog itt fennáll, míg az egységes szanálási területeken kifejtett tevékenységeket illetően nem). A német felügyeleti szerv önálló jogi személyiséggel rendelkező, szövetségi szerv, amelynek felelős vezetőjét és igazgatóságát a kormány javaslatára az államfő nevezi ki, az önálló döntések meghozatalát egy egységes mechanizmus léte eleve kizárja, az ESZT tekintetében a tagállami parlamentnek kiterjedt beszámoltatási jogai vannak, a tagállami hatóságok (ESZT aktusait végrehajtó) aktusaival szemben pedig kiterjedt (bírói, adott esetben közvetlen uniós bírósági) felülvizsgálat biztosított (280–291. pontok).

A BVerfG végül azt is megállapította, hogy a német *parlament költségvetési jogainak érintettsége* releváns mértékben *nem* állapítható meg a banki különadó kapcsán. Az Egységes Szanálási Alap nem a részt vevő tagállamoknak, hanem az egyes tagállamok *piaci szereplőinek szanálását* biztosítja, ha azt a tulajdonosok és a hitelezők forrásai révén már nem lehet megoldani. Ebben a tekintetben nem a felelősségek megosztása, hanem rendkívüli esetekre szóló finanszírozás biztosítása a cél, amellyel lehetséges az egységes gyakorlat fenntartása és a belső piaci versenyszabályok megsértésének elkerülése, így elméletileg megfelelő jogalapot képez(ne) a 114. cikk harmonizációs klauzulája. Bár ebben a tekintetben a BVerfG a 114. cikk (1) bekezdése szerinti „rendelkezések közelítésére" és (2) bekezdése szerinti „adózást" szavak részletes elemzését is elvégezte, így jutott arra a következtetésre, hogy adó kivetésének nem lehet e cikk alapja megkerülve az uniós költségvetési eljárás külön szabályait, utóbbi hatáskör-túllépés lenne. A BVerfG okfejtése szerint az Alapba teljesítendő befizetések kivetésének jogi alapja nem is az ESZM-rendelet, hanem a német ágazati törvény, míg az abból származó bevétel átutalása sem uniós jogi rendelkezés, hanem a 2014. május 21-i nemzetközi egyezmény alapján történik meg. Ennek okán nem lehetséges sem az integrációs tervnek, sem a német parlament költségvetési jogköreinek megsértését megállapítani (292–309. pontok).

II.
A döntés értékelése

A BVerfG hűen korábbi döntéseihez egyfajta *Europarechtsfreundlichkeit*-megközelítést követve nem állapít-

ta meg sem a hatásköri átruházás korlátainak átlépését, sem az alkotmányos önazonosság sérelmét.

A *szerződési felhatalmazás* és *hatáskör-átruházás* szempontjából kevesebb dilemmához az EKB-t érintő EUMSz. 127. cikk (6) bekezdése vezetett. Bár az csak „külön feladatokkal" való megbízást tesz lehetővé, de ilyen felhatalmazás adásának a lehetősége egyértelműen lehetséges. Ennek keretében pedig egy olyan rendszer jött létre, ahol a felügyeleti funkció megvalósítása megoszlik az uniós és tagállami szint között. A szanálási területen az EUMSz. 114. cikke már több dilemmát vet fel, hiszen annak alkalmazása és a kapcsolódó uniós ügynökség létrehozása, bár elképzelhető e cikk keretei között, a jogalapválasztás kérdéses az utóbbi évtizedekben végbemenő ügynökségesedés jellemző problémája, tehát a megfelelő (általános) szerződési alapok hiánya miatt. Az EUB esetjogi megállapításai bár igyekeztek az ügynökségek helyzetét az integráció jelen viszonyai közt is rendezni, a 114. cikk túlzottan tág körre való alkalmazása és a felhatalmazásokkal gyakorolható hatáskörök korlátozott mivolta egyfajta uniós szintről „átörökített problémaként" megjelenik ebben a BVerfG-döntésben is, bár nem várható el, hogy erre megoldást a BVerfG találjon, és nem is tehetné meg. Mivel egyértelmű jelei vannak, hogy *a közvetlen végrehajtás tovább erősödhet*, annak (általános) szerződési rendezése változatlanul fennálló dilemma, amelyen az EUMSz. 298. cikke sem segít. Utóbbi bár a további uniós jogalkotásnak jogalapot biztosít, ugyanakkor a megindult kodifikációk egyik legnagyobb kérdése éppen az „uniós közigazgatás", „európai igazgatás" és egyéb kategóriák jogi megragadása, amely többek között visszavezet a „szerződésidegen" ügynökségek és a szakpolitikai széttöredezettség problémájához.[12]

Az *alkotmányos önazonosság* szempontjából kialakított teszt már eleve több szakirodalmi kritikát kapott, mivel a költségvetési kritériumokat a görög válságcsomagokra alkalmazva nehezen lehet azt mondani, hogy a görög törvényhozásnak különösebb ráhatása maradt volna a görög költségvetés jó részére.[13] A bankuniót elemző határozatában a BVerfG – túllépve pusztán a parlament döntési jogainak körén – elvégezte azt az input és output alapú tényezőkre fókuszáló legitimációs tesztet, amely az ügynökségek kapcsán már a szakirodalomban is megtörtént, amelyre egyébként az EUB csak felemás értelemben vállalkozott.[14] A kapott eredmények szerint jelen állapotában még fennáll a legitimációs visszacsatolás kellő szintje, de ennek óhatatlanul feltétele a hatáskör-megosztás a tagállami és az uniós szint között.

Ha ez az állapot a közvetlen végrehajtás erősödésével egyre jobban eltolódik, akkor a *legitimációs lánc* annál inkább *„megnyúlik"*, amelyre egyébként már ma is találunk pénzpiaci felügyeleti területeken egyértelmű példákat. Itt a közvetlen végrehajtás keretében uniós szerv „teljesen közvetlenül" jár el tagállami szervek bármilyen bevonása nélkül.[15] Az uniós jog egyes rendelkezései is egyfajta integrációs programra engednek következtetni, hiszen a biztosítási terület kivételével, a banki mellett a tőkepiacira is utóbb kiterjedhet az EKB közvetlen felügyelete, míg maga az EFM-rendelet részletezi a kevésbé lényeges szereplőkre való kiterjesztés lehetőségét a banki területen. Utóbbiak megtörténte pedig óhatatlanul az *átruházási mércék újragondolását* tenné szükségessé. A BVerfG bár meghatározta az átruházhatósági korlátokat, ám nem vette figyelembe, hogy sok tekintetben a szabályozás és a gyakorlat ezen már átlépett, vagy valószínűsíthetően ezeken át kell majd lépnie. Visszautalva a címben foglaltakra, így bár elvileg „elment a falig", ám az európai integráció mai vagy a közeli jövőben várható viszonyai között *túl is kell majd lépnie* azon.

12 Ld. Szegedi László: *Közigazgatási bírói jogvédelem uniós átalakulás alatt? – Eltérő jogvédelmi mércék az EU jogának tagállami és uniós végrehajtása során*, Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2019, 272–282.

13 Rademacher: i. m. (10. lábjegyzet) 152–153.

14 Griller, Stefan – Orator, Andreas: *Everything under Control? – The 'Way forward' for European Agencies in the Footsteps of the Meroni doctrine*, European Law Review, Vol. 35(1)2010, 3–36.; Szegedi: i. m. (12. lábjegyzet) 207–234.

15 Az Európai Értékpapír-piaci Hatóság az uniós hitelminősítőkkel szemben kizárólagos felügyeleti hatáskörökkel rendelkezik [ld. az Európai Parlament és a Tanács 513/2011/EU rendelete (2011. május 11.) a hitelminősítő intézetekről szóló 1060/2009/EK rendelet módosításáról (HL L 145., 2011.5.31., 30–56.)].

Rácz Lilla LLM (Boston) tudományos segédmunkatárs, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet (Budapest)

A gazdasági jogalkotásról a jogtudomány prizmáján át. A gazdasági jogalkotás aktuális kérdései

I.

Glavanits Judit szerkesztésében, a Dialóg Campus Kiadó gondozásában 2019-ben jelent meg *A gazdasági jogalkotás aktuális kérdései* című tanulmánykötet.[1] A kötet megjelenésének hátterét egy a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Karán 2017. október 18-án megrendezésre került „A gazdasági jogalkotás aktuális kérdései" elnevezésű konferencia[2] szolgáltatta (a konferencia jelentőségét, a téma kiemelkedő fontossága mellett fokozta, hogy a magyarországi jogi karok közül hét is egy vagy több előadás erejéig képviseltette magát egy-egy adott téma kapcsán). A konferencián elhangzott előadások szekciókra bontva vizsgálták az önvezető járművek jogi problematikáját, a kereskedelmi jog aktuális szabályozási kérdéseit, az információ és a jog kölcsönhatását, a munkaviszonyok új kihívásait, valamint a közbeszerzés sajátos, összetett jogviszonyrendszerének szabályozási változásait, újszerű megoldásait. A kötet megjelenésének aktualitását azok a gazdasági és technológiai újítások adják, amelyek előtt sem az uniós, sem a tagállami szintű jogalkotó nem hunyhat szemet, hiszen, ahogyan Szuchy Róbert fogalmaz, mind a tagállamok, mind *„[a]z Európai Unió gazdasági növekedésének záloga mind nyilvánvalóbb módon az európai polgárok és vállalatok számára kínált termékek és szolgáltatások innovációja."*[3] Vagyis olyan innovatív megoldásokra van szükség, mint például az energetika területén feltűnt intelligens hálózatok, amelyeknek az uniós polgárok mindennapi életének részévé tétele azonban komoly anyagi és szabályozási próbatétel elé állítja mind az uniós, mind a tagállami szinten a jogalkotókat. A kötet egyes tanulmányai ezekre a *technológiai kihívásokra* adott, illetve adható lehetséges *jogi, jogalkotói válaszokat* mutatják be.

Az egyes szűkebb témakörök, de a teljes kötet kapcsán megállapítható, hogy a tanulmányok olyan széles körű témaválasztékból születtek, hogy az egyes kérdésekben való elmerüléshez a szerzők rendelkezésére álló terjedelem törvényszerűen nem engedhetett elegendő teret. Azonban a minden írás végén megtalálható *bibliográfia* segítségével az érdeklődő olvasó segítséget kap, hogy mélyebben is elmerülhessen az adott szűkebb kérdésben.

II.

A tanulmánykötetben szereplő tanulmányok, a konferencia tematikáját követve öt nagyobb témakör köré csopor-

1 Glavanits Judit (szerk.): *A gazdasági jogalkotás aktuális kérdései*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019. A kötet a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés" című projekt keretében jelent meg. A kötet anyaga az alábbi oldalról letölthető: http://www.kiadvanyok.ludovika.hu/hu/kozigazgatastudomany/a-gazdasagi-jogalkotas-aktualis-kerdesei.

2 A konferencia célja, a 2017-ben a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés" elnevezésű projekt keretében a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kara és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem együttműködésében kialakított Államtudományi Kutatóműhely rendezvényeként, a 2017/5/SZE-ÁJK „Az állam gazdasági szerepvállalásának hatásvizsgálata egyes ágazatokban" című alprogram kapcsán a gazdasági jogalkotás vonatkozásában elsősorban a jogtudomány különböző területeinek vizsgálata volt.

3 Szuchy Róbert: *Az energiajog és az energetikai szabályozás aktuális kihívásai*. In: Glavanits: i. m. 231–238. 231.

tosíthatók. A tanulmányok rendszerezése előtt általános bevezető gondolatokként Stumpf István gondolatait hívhatjuk fel, amelyek a teljes kötet szellemiségét hűen tükrözik vissza: *„A világban zajló változások amellett, hogy az állami szerepfelfogásra hatással voltak és vannak, éreztetik hatásukat a közjog és a magánjog területén is […] Ha elfogadjuk, hogy az állam – többek között a végrehajtás csúcsszerveként működő kormányon keresztül, tehát szabályozó hatalomként – meghatározó befolyást gyakorol a gazdasági folyamatokra, annak működésére, egy ponton túl azt is vizsgálni kell, hogy mindezt milyen (alkotmányos) keretben teheti."*[4] Vagyis mivel a jog mint társadalmi szabályrendszer, végső soron eszköz az államhatalom mindenkori birtokosainak kezében, úgy annak egyik nagy területe sem maradhat immunis a külső körülményekre, gazdasági, társadalmi, technológiai változásokra reagáló, illetve meghatározott időközönként reagálni kénytelen jogalkotó és szabályozó hatalom felől érkező hatások ellen. Azonban az immunitás hiánya nem párosulhat teljes védtelenséggel.

1. Az autonóm informatikai rendszerek és az önvezető járművek. A technológiai fejlődés egyik legszembetűnőbb és legtöbbet emlegetett példáját az önvezető járművek jelentik. Önvezető járművekről szólva, még jogtudományi munkákban is szükségszerű (egyelőre), hogy minden vizsgálódást az automatizáltságnak azzal a hat szintjével való megismerkedéssel kezdjük, amelyet az Amerikai Autómérnökök Szövetsége *(Society of Automative Engineers, SAE),* tehát egy *nem jogászi* csoport, állított fel, és amely *az automatizáltság teljes hiányából* indulva (0. szint), *a gépjárművezetés támogatásán* (1. szint), *a részleges automatizáltságon* (2. szint), *a feltételes automatizáltságon* (3. szint), és *a magas szintű automatizáltságon* (4. szint) keresztül *a teljes automatizáltságig* terjed (5. szint). Az egyes szinteknek a jogi, azon belül a polgári jogi *felelősség* rendszerébe való beillesztése, a *felelősség egyes jogintézményeivel való azonosítása, azoknak való megfeleltetése* nem egyszerű feladat (még akkor sem, ha egyelőre a teljes automatizáltság megjelenésére, legfőképpen elterjedésére úgy tűnik, hogy várni kell). A *veszélyes üzemi felelősség*, az *üzembentartó*[5] fogalma polgári jogi oldalról, vagy a *mögöttes felelősség*[6] lehetősége a büntetőjog köréből olyan *mankóul* szolgálhatnak, amelyekkel, ha az önvezető járművek okozta jogági kérdések végső soron lezárhatóak talán nem is lesznek, de a jogi gondolkodás beindításában segítséget jelenthetnek. A technológia fejlődéséhez a jognak feltétlenül fel kell zárkóznia, akár a jogágakon átnyúlva is, belátható időn belül, hiszen az önvezető járművek már jelen vannak az utakon, sőt már halálos baleset kapcsán is „érintettek" voltak (még ha az adott jogeset a hagyományos felelősségi rendszerek felhasználásával, a gyártó felelősségének kizárásával, megoldható is [volt])[7]. A *felelősségi kérdések* tehát immáron megkerülhetetlenek.

2. A kereskedelmi jog aktuális szabályozási kérdései. A *kereskedelmi jog* aktuális szabályozási kérdései kapcsán villanásnyi betekintést nyerhetünk az *Európa 2020 stratégia* egyik zászlóshajója, az innováció feltételeinek javítása céljából kialakított *Innovatív Unió programba*, amelynek fontos saját célkitűzése volt az innováció jogi alapjainak és a *szellemi alkotások jogi* szabályozásának tökéletesítése. *Tattay Levente* tanulmányában[8] megismerkedhetünk az európai szabadalmi joggal foglalkozó szakembereket sokáig izgalomban tartó, a tradicionális európai szabadalmi rendszer mellé tervezett *egységes hatályú európai szabadalom* fogalmával, valamint az *Európai Szabadalmi Bíróság* intézményével [az Európai Szabadalmi Bíróságról szóló nemzetközi megállapodás kihirdetését az Alkotmánybíróság 9/2018. (VII. 9.) AB határozatában alaptörvénybe ütközőnek találta][9]. A témakör keretében megismerkedhet még az olvasó *a nemzetközi vámjog* kapcsán a vámeljárások világméretű összehangolására kialakított globális és európai szervezeti és jogi megoldásokkal[10], *a beruházási egyezmények* kapcsán az EU-n belül felmerülő *hatásköri kérdésekkel*[11], a *termékbiztonságra* vonatkozó európai uniós szabályozás strukturális felépítésével[12], *a bécsi vételi egyezmény* 79. cikk (1) bekezdésében szabályozott *vis maior*, valamint az attól olykor nehezen elkülöníthető hardship (megnehezülés) fogalmával és gyakorlatával[13], valamint az atipikus *tőkebefektetési szerződés* összehasonlító jogi módszerekkel történő elemzés kapcsán bemutatásra kerülő egyes vonatkozásaival (annak részes feleivel, valamint a *céltársaság vállalatirányításának*

4 Stumpf István: *A gazdasági jogalkotás aktuális kérdései*. In: Glavanits: i. m. 215–222., 216., 215.

5 Csitei Béla: *Az önvezető gépjárművek és a polgári jogi kárfelelősség*. In: Glavanits: i. m. 23–29.

6 Ambrus István: *Az önvezető járművek és a jogi felelősség*. In: Glavanits: i. m. 9–15.

7 Lakatosné Novák Éva: *Mégis kinek a hibája? Egy önvezető jármű balesete kapcsán felmerülő felelősségi kérdések*. In: Glavanits: i. m. 171–178.

8 Tattay Levente: *Az Innovatív Unió Program és az Egységes Hatályú Európai Szabadalom*. In: Glavanits: i. m. 239–248.

9 A határozat szerint: *„Az Alkotmánybíróság megállapítja: az olyan megerősített együttműködés keretében létrejövő nemzetközi szerződés, amely az Alaptörvény 25. cikk (2) bekezdés a) pontja szerinti magánjogi jogviták egy csoportjának elbírálására vonatkozó joghatóságot az Európai Unió alapító szerződéseiben nem szereplő nemzetközi intézményre ruházza át, és ezáltal ezen jogviták elbírálását, illetve az azokban született bírói döntéseknek az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés c) és d) pontjai szerinti alkotmányos felülvizsgálatát a magyar állami joghatóság alól teljes mértékben kivonja, az Alaptörvény hatályos rendelkezései alapján nem hirdethető ki."*

10 Pardavi László: *Jogharmonizációs eredmények és törekvések a nemzetközi vámjogban*. In: Glavanits: i. m. 187–194.

11 Horváthy Balázs: *Az EU kereskedelmi és beruházási megállapodásaiból származó kötelezettségek jellege*. In: Glavanits: i. m. 95–107.

12 Bakos-Kovács Kitti: *A termékbiztonság ágazatspecifikus normái és szabályozási struktúrája*. In: Glavanits: i. m. 17–22.

13 Wellmann Barna Bence: *Vis maior a nemzetközi adásvételi szerződések körében*. In: Glavanits: i. m. 259–275.

német és magyar szerződések példáján megismerhető egyes kérdéseivel)[14].

3. Az információ és a jog kölcsönhatása. A harmadik témakör keretében is rendkívül széles jogi paletta tárul az olvasó elé. A *mesterséges intelligencia* közjogi *(diszkrimináció tilalma és a magánszféra védelme)* és magánjogi aspektusainak (*a mesterséges intelligencia jogalanyiságának, illetve dolog* vagy *szellemi alkotás* mivoltának kérdése) vizsgálata mellett[15], külön tanulmány szól a *cyber crime* által előidézett *gazdasági károkról*[16]. Emellett betekintést nyer az olvasó az *önkormányzatiság* fogalmának összetettségébe és az *önkormányzatok önállóságának/autonómiájának* problémakörébe[17], valamint az újmédia kialakulásának és az algoritmusok alkalmazásának a demokratikus diskurzusra gyakorolt hatásába[18].

4. A munkaviszonyok új kihívásai. A negyedik témakörben öt tanulmány a munkajogi szabályozásnak a technológiai fejlődésre adott válaszait mutatja be. A *kollektív munkaügyi érdekvitában* a konfliktushelyzetek feloldásában segédkező *Munkaügyi Tanácsadó és Vitarendező Szolgálat*[19] mellett külön tanulmány szól a technológiai fejlődés által lehetővé tett *folyamatos elérhetőség* jelenségével[20], valamint az *állásbiztonság* külső oldalára, vagyis a munkaviszony megszüntetésére vonatkozó jogszabályi megoldásokkal[21]. A témakörön belül feldolgozásra kerül még a kérdés, miszerint az ún. *whistleblowinghoz* (munkáltatói visszaélés-bejelentési rendszerhez) kapcsolódóan vajon változik-e, változhat-e az állam szerepe a közérdek védelme, különös tekintettel a korrupció visszaszorítása kapcsán[22], valamint *„[a] gazdasági célú állami beavatkozás egyik eklatáns példája a minimálbér-szabályozás"*, a társadalmi, gazdasági változások örök és örökzöld, állandóan változó velejárója tárgyáról is talál egy összefoglaló írást az olvasó[23].

5. Közbeszerzés, kereskedelem és változás. Az ötödik és egyben utolsó témakörben a kötet a közbeszerzési jogról, a jogrendszernek annak bonyolultsága, nehézkessége, ugyanakkor értékessége miatt gyűlölve szeretett területéről négy tanulmányt is felvonultat. A közbeszerzési jog gazdagságát mutatja, hogy míg a *közös ajánlattétel* érdekes példáját adja a közbeszerzési jog, a polgári jog és a versenyjog szoros, illetve könnyen szorossá válható kapcsolatának, addig a *projekttársaság* sui generis jogintézménye a jogrendszernek egy olyan eleme, amelyre, a társaságok általános polgári jogi szabályozásától eltérően, *a közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLIII. törvényben (a továbbiakban: Kbt.) szereplő* sajátos, kógens szabályok vonatkoznak[24]. A közbeszerzési jog keretén belül megjelenik még a Kbt. által bevezetett *öntisztázás* intézménye és egyes gyakorlati tapasztalatai[25], a *közbeszerzési szabályok egyszerűsítésének* az uniós közbeszerzési előírások határozott célja ellenére mind ez ideig elérhetetlennek tűnő vágyálma és ennek a hazai beszerzési piacra való hatása[26]. Végül önálló tanulmány szól az 1999-ben létrejött *Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF)* és az Európai Unió Tanácsa által 2002-ben létrehozott *Eurojust* tevékenységéről és annak a jogalkotáshoz történő, közvetlen, illetve közvetett hozzájárulásáról[27].

III.

A tanulmánykötet érdemét ez a rövid ismertetés természetesen nem tudta visszaadni. Az egyes tanulmányok összeállítása során érezhető szerkesztői szándékot, hogy a jogtudomány minden nagyobb területe iránt érdeklődő olvasó találhasson a saját fantáziáját felkeltő írást, csak tovább erősíti az az összefoglaló és tömör szerkesztési mód, amely az egyes tanulmányok lényegi mondanivalóját a kíváncsi olvasó számára érthetőbbé, befogadhatóbbá, magát a kötetet pedig élvezetesebbé teszi. Éppen ez a szerkesztési mód még azokat a témaköröket is az olvasó közelébe hozza, amelyek nem tartoznak szorosabb (tudományos) érdeklődési körébe. A szakterület iránti túlzott elfogódottság, és szakterületi szűklátókörűség ellen éppen az ilyen kötetek biztosítják a legjobb ellenszert.

14 Pintér Attila: *A tőkebefektetési jog új korszaka – szemelvények a befektetési szerződések által bevezetett új jogi struktúrákról*. In: Glavanits: i. m. 207–214.

15 G. Karácsony Gergely: *A mesterséges intelligenciák szabályozásának közjogi kérdései*. In: Glavanits: i. m. 53–67. Keserű Barna Arnold: *A mesterséges intelligencia néhány magánjogi aspektusáról*. In: Glavanits: i. m. 109–123.

16 Véger Alexandra: *Digitális kihívás, kifejezetten a számítógépes bűnözés gazdasági hatásáról*. In: Glavanits: i. m. 249–257.

17 Nagy Klára: *Feladatszervezés az önkormányzatiság tükrében*. In: Glavanits: i. m. 153–169.

18 Klein Tamás: *A nyilvánosság szerkezetváltozásának egyes technológiai okai és szabályozási következményei*. In: Glavanits: i. m. 125–131.

19 Kun Attila – Bankó Zoltán – Szabó Imre Szilárd: *A Munkaügyi Tanácsadó és Vitarendező Szolgálat*. In: Glavanits: i. m. 141–152.

20 Ferencz Jácint Szilárd: *Az átalakuló munkajog változásának jellege – A 24/7 jogi kihívásai*. In: Glavanits: i. m. 39–51.

21 Sütő Krisztina Erika: *Az állásbiztonság aktuális kérdései*. In: Glavanits: i. m. 223–230.

22 Konta Éva: *Az állam szerepének változása a munkahelyi visszaélések, szabálytalanságok kivizsgálásában*. In: Glavanits: i. m. 133–139.

23 Nyerges Éva: *Az állam gazdasági jogalkotása a minimálbér és a garantált bérminimum vizsgálatán keresztül*. In: Glavanits: i. m. 179–186., 179.

24 Farkas Csaba: *Gondolatok a közös ajánlattételről*. In: Glavanits: i. m. 31–37.

25 Herczeg Ágnes: *Az igazságos közbeszerzés eszköze? Az öntisztázás*. In: Glavanits: i. m. 85–93.

26 Glavanits Judit: *A közbeszerzési jog uniós szabályozásának változása és annak hatása a hazai beszerzési piacra*. In: Glavanits: i. m. 69–83.

27 Payrich András György: *Az OLAF és az Eurojust működése és annak hatásai az EU térségére*. In: Glavanits: i. m. 195–205.

hvgorac

POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV

A Ptk. és a kapcsolódó jogszabályok B/5-ös méretben

A SZERKESZTÉS LEZÁRÁSA: **2020. január 10.**

ÁRA: **2400 Ft**

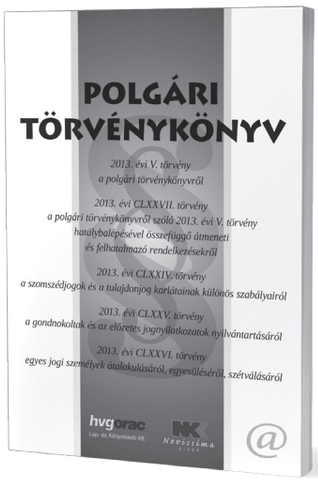

A Polgári Törvénykönyvet (valamint a Ptké.-t; a szomszédjogok és a tulajdonjog korlátainak különös szabályairól szóló; a gondnokoltak és az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásáról szóló; az egyes jogi személyek átalakulásáról, egyesüléséről, szétválásáról szóló törvényeket) tartalmazza a sorozatnak ez a kötete. Kis mérete és felhasználóbarát tördelése alkalmassá teszi, hogy a jogászok a mindennapi munkájuk során forgassák és magukkal vigyék a tárgyalótermekbe is.

ÚJ MAGÁNJOG SOROZAT 18. KÖTETE

A SZOMSZÉDJOGI GENERÁLKLAUZULA

A Ptk. 5:23. § összehasonlító és gyakorlati elemzése

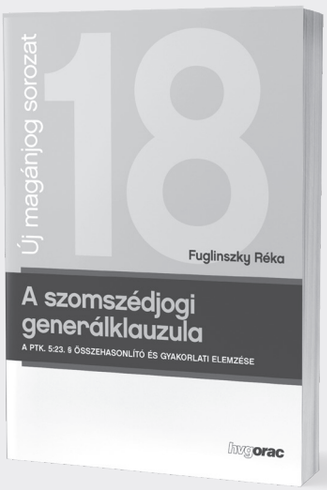

SZERZŐ: **Fuglinszky Réka**

LEKTOROK: **Fuglinszky Ádám, Pomeisl András**

ÁRA: **6000 Ft**

A kötet a szomszédjogi generálklauzula (Ptk. 5:23. §) esetorientált feldolgozását nyújtja, s az 1959-től napjainkig közzétett döntések (megközelítőleg 200 magyar jogeset) értő elemzésén keresztül mutatja be ezt a sokszínű szabályt (az ahhoz kapcsolódó birtokvédelmi, illetve kártérítési igények sajátosságaival együtt), amelynek gyakorlata a „Péterek és Pálok" mindennapi konfliktusaitól a lakóövezetbe telepített átjátszótornyokhoz kapcsolódó pereken át, az útépítés miatt megnövekedett zaj- és egyéb terhelés esetein keresztül a hatalmas erőművek kibocsátásából eredő értékcsökkenésekig terjed.

www.hvgorac.hu → Polgári jog

HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 1037 Budapest, Montevideo u. 14. +36 1 340 2304 +36 1 349 7600 info@hvgorac.hu

SUMMARY

PÉTER MICZÁN:
Péter Miczán: Credibility and its Connections with Evidence in Civil Procedure

A multitude of issues may be raised in connection with the role of credibility in the civil proceedings, during the evaluation of the results of the evidence with respect to the Hungarian domestic civil jurisdiction, or the private law or criminal procedural law jurisprudence, as to the German civil courts' practice and its regulation by the American federal evidence rules. In this paper the author examined especially (i) the suitability of credibility of serving as basis for civil courts' judgments. He highlighted (ii) the fault in the logic behind the assessment of the evidence gathered together with credibility, which necessitates its perception as a civil procedural legal liability case; furthermore (iii) its essential elements, (iv) and the significance of the parties' credibility in a civil procedure even after the new Civil Procedure Code has relativized their duty to tell the truth, permitting them to withhold essential information from the adverse party. He also examined (v) why every lawsuit contributors' credibility is essential to a lawsuit, not only the witnesses' and differentiated (vi) between the (empty) opinion and the opinion based on factual statement, and made a reasoned proposal for their express regulation. Finally, he described (vii) the relation between the parties' and the contributors' credibility and their persuasive interviewing by the court or the parties.

ÁDÁM ZOLTÁN MÉSZÁROS:
Symbolic speech versus damaging property

This study examines the conflict issues occurring in practice with an increasing frequency between the right to freedom of expression and the right to property, in particular from a constitutional legal point of view, with special regard to the subsidiarity of criminal law. Therefore, among others, the proper interpretation of the term "damaging" is explained in detail in the paper, as well as are presented the constitutional court decisions concerning the scope of this study and filling existing gaps, and other criminal court decisions of both lower and higher levels implying the emergence of the demand for a predictable constitutional standard. In addition, this paper pays particular attention to addressing the current decisions of the European Court of Human Rights, along with the corresponding foreign practice.

KRISZTINA F. ROZSNYAI:
Variations on a Theme: Courts Proceeding in Administrative Matters

The paper traces back the evolution of the system of court fora dealing with administrative court procedures to the judicial reform in 1997, as well as the administrative procedural rules most closely connected to the forum system. It describes in detail how and on what grounds the forum system was developed during the codification of the administrative court procedure, as well as the model of the differentiated repartition of competences. The adaption of the three-tier instance-line to a two-tier court system is also examined. The paper also deals with the other changes to the system of competences of the Code of Administrative Court Procedure, which may possibly reduce the effectiveness of administrative judicial protection.

ZUSAMMENFASSUNG

PÉTER MICZÁN:
Beweisfragen der Glaubwürdigkeit im Zivilprozess

In Anbetracht der ungarischen Rechtssprechung – wenn man die privatrechtliche, strafrechtliche Dogmatik (der Haftungslehre und der Sanktionslehre) zur Analogie nimmt –, bzw. der deutschen Zivilgerichtspraxis und der amerikanischen Regelung der Glaubwürdigkeit (credibility, trustworthiness, Glaubwürdigkeit, Glaubhaftigkeit) wirft die Erschütterung der Glaubwürdigkeit bezüglich der zivilgerichtlichen Beweiswürdigungsprozess mehrere Fragen auf. Die Studie untersucht besonders (i) die mittelbare Eignung der Glaubwürdigkeit zur Feststellung des Sachverhalts; (ii) die Logikfehler der Anwendung der Glaubwürdigkeit in der Beweiswürdigung, was es nötig macht, die Unglaubwürdigkeit als Haftungstatbestand anzusehen; (iii) die Tatbestandselemente dieses besonderen Haftungstatbestands; (iv) die Bedeutung der Glaubwürdigkeit der Parteien im Prozess nach der Anerkennung des Schweigerechts im neuen Zivilprozessgesetz; (v) die Frage, warum die Glaubwürdigkeit aller Mitwirkenden – nicht nur die der Zeugen – wichtig ist; (vi) die Abgrenzung der Meinung von den mit Meinung gemischten Tatsachenbehauptungen, bzw. wie diese geregelt werden sollten; (vii) das Verhältnis der Glaubwürdigkeit zur – verbotenen, bzw. erlaubten – Beeinflussung der Parteien, bzw. der Mitwirkenden durch das Gericht und die Parteien.

ÁDÁM ZOLTÁN MÉSZÁROS:
Symbolische Rede kontra Sachbeschädigung – Grenzfragen der Meinungsfreiheit und des Eigentumsrechts aus strafrechtlicher Perspektive

Die Studie untersucht die in der Praxis immer öfter vorkommenden Kollisionsfragen der Meinungsfreiheit und des Eigentumsrechts vorwiegend aus der Sicht des Verfassungsrechts unter besonderer Berücksichtigung des subsidiären Charakters des Strafrechts. So wird es unter anderen die richtige Interpretation der Sachbeschädigung ausgeführt, dann werden die, den Themenbereich betreffenden, lückenschließenden Entscheidungen des Verfassungsgerichts und auch die Entscheidungen der unteren und der oberen Strafgerichte dargestellt, in deren Licht der Bedarf eines berechenbaren Verfassungsmaßstabs vorschimmert. Besondere Aufmerksamkeit wird der aktuellen Entscheidungen des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte und der Vorstellung der einschlägigen ausländischen Praxis gewidmet.

KRISZTINA F. ROZSNYAI:
Variationen über ein Thema: Die Verwaltungsgerichte und ihre Kompetenzen

Die Studie untersucht die Entstehung des Systems der Verwaltungsgerichte seit der großen Justizreform von 1997, sowie die mit diesem System am engsten verbundenen Zuständigkeitsregeln. Es wird detailliert beschreibt, wie und aus welchen Erwägungen das Forumssystem im Prozess der Kodifizierung des Verwaltungsprozessrechts entwickelt wurde, und wie es zur differenzierten Zuständigkeitsregelung kam. Auch die Entwicklung des Instanzenzuges wird vorgeführt. Zum Schluss beschäftigt sich die Studie auch mit den anderen, durch das Gesetz Nr. CXXVII. von 2019 eingeführten Änderungen der Zuständigkeitsregelung der Verwaltungsprozessordnung, die womöglich zur Minderung der Effektivität des verwaltungsgerichtlichen Rechtschutzes führen können.

MEGJELENÉS: 2020. JANUÁR 31.!

A MUNKA TÖRVÉNYKÖNYVÉNEK MAGYARÁZATA

Kozma Anna, Lőrincz György, Pál Lajos

Lektor: Petrovics Zoltán

Ára: 18 000 Ft

A Munka Törvénykönyve (Mt.) elfogadásának nyolcadik évfordulóján neves munkajogász ügyvédek (akik közül ketten a kódexet előkészítő szakmai csapatnak is tagjai voltak) arra vállalkoztak, hogy az ezen idő alatt megszerzett jogalkalmazási tapasztalataikat kézikönyvben adják közzé.

A szerzők azonos című magyarázata az Mt. elfogadását követően nem sokkal jelent meg, és sikerét jelzi, hogy három kiadást élt meg. Jelen művük azonban hangsúlyozottan új szakkönyv, mivel ezúttal azt az ambiciózus célt tűzték ki maguk elé, hogy a korábban megjelent magyarázatoknál gyakorlatorientáltabb kötetet készítsenek, amely a munkajoggal foglalkozó szakemberek számára a lehető leghasznosabb. Annak érdekében pedig, hogy a szabályozás összefüggései világosan szemléltethetőek legyenek, a szerzők a magyarázatokban nem szakaszonként haladnak, hanem a jogintézményeket – a törvényben való elhelyezésüktől függetlenül – egy helyen, egy logikai egységben tárgyalják. A kötet az Mt.-nek a 2019 decemberében elfogadott módosításaira is figyelemmel készült.

Az Mt. hatálybalépése óta széles körű bírói gyakorlat alakult ki, elsősorban az újonnan bevezetett jogintézményeket érintően, amelyet a könyv nagy gondossággal ismertet. Az új törvény munkaidőszabályainak eddigi legátfogóbb és legrészletesebb magyarázatát veheti kézbe az olvasó. E körben a kötet nem szorítkozik az Mt. rendelkezéseire, hanem minden releváns előírásra – például a munkavédelmi és az ágazati rendelkezésekre is – kitér. Fontos részek még a GDPR alkalmazását elősegítő NAIH-állásfoglalásokat bemutató, a munkaviszony megszűnésével és megszüntetésével, továbbá a munkáltató kártérítési felelősségével (kiváltképp az ellenőrzési kör fogalmával) kapcsolatban kialakult bírói gyakorlatot ismertető fejezetek. A munkaerő-kölcsönzés kapcsán a kézikönyv a munkajogi kereteket jóval meghaladva, a kölcsönbe adó és a kölcsönvevő között létrejövő polgári (szerződési) jogi kérdéseket is részletesen elemzi.

Kéziratlezárás: 2019. december 31.

A CD-mellékleten

88 szerkeszthető munkajogi iratminta található.

HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.,
1037 Budapest, Montevideo utca 14. FAX: (36-1) 349-7600
TELEFON: (36-1) 340-2304 • info@hvgorac.hu • www.hvgorac.hu

hvgorac
Lap- és Könyvkiadó Kft.